

číslo 36 | ročník 19/1 | vydává Nadace Pangea | jaro 2025

GYMNASION

Časopis pro zážitkovou pedagogiku a neformální vzdělávání

KOŘENY

*Dva kořeny v lese leží,
baví se, jak život běží.
Co nahoře šumí v listí,
to se tady dole zjistí.
Veverka plete punčochy,
pro ty dva staré lenochy.
Ten jeden řekne knik. Ten druhý knak.
Druhý den pokračují pak.*

Christian Morgenstern, Dva kořeny
(překlad Egon Bondy)

ÚVOD

S partnerkou jsme si před lety vybrali bydlení ve městě na náměstí. Zdejší mikroklima tvoří neuvěřitelný genius loci. Gotické, renesanční, barokní se tu na malém prostoru prolíná s kostely, fortifikací, univerzitou, měšťanskými domy, sochami, morovými sloupy, kašnami, orlojem, staletými stromy, domovními znameními, křivolakými uličkami, schodišti. Dům, ve kterém bydlím, byl postaven dříve, než byla objevena Kryštofem Kolumbem Amerika. Vznikl někdy ve 14. století a jmenoval se dům U Zlatého kříže. Z dochovaných listin víme, že tu byla lékárna, řemeslníci a kupci. Patřil do domovní zástavby, které se říkalo Pod bohatými krámy. Dubové schodiště uvnitř domu je ve svém středu prošlapáno miliony kroků. Kroků lidí, kteří tu byli před námi.

Žiju v místě, které hmatatelně tvořili lidé dávno mrtví. U některých známé jméno a povolání či příběh. Na druhou stranu jsou svou prací stále přítomní. Jak žili? Jací byli? O čem snili? Pro co žili? Byla tato místa plná štěstí? Asi ne vždy. Z historie víme, že město a jeho obyvatele strašlivě zasáhla třicetiletá válka. Město se téměř vylidnilo. Před domem na chodníku jsou vloženy dlažební kostky (stolpersteiny) se jmény lidí, kteří zahynuli v koncentračních táborech. Při rekonstrukci domu byly ve fasádě apsidy objeveny dvě původní hlavy s divokými výrazy. Co symbolizovaly? Při archeologických vykopávkách v letech 2012–2013, kdy bylo odhaleno celé náměstí, byl u základu kostela sv. Markéty objeven půdorys románské kaple někdy ze 12. století. Jak se jmenovala? Kdo ji opečovával? Jací lidé jsou kolem ní pohřbeni?

Nejsem žádný esoterik, nicméně vnímám, cítím, že na mne celá ta rozmanitost prvků působí. Má neuvěřitelnou sílu a barevnost. Od svítání do noci, od jara do zimy. Barvy, tvary, obrazy, světla, stíny, symboly, znaky. Různá sdělení, různé vrstvy jsou přes věky propleteny do celkové jedinečnosti místa. Předkové s námi hovoří. Vnímám krásno věků, krásno lidí z mnoha staletí přede mnou. Doslova si uvědomuji, že žiji na jejich ramenou, práci a odkazu.

Inspirativní čtení vám přeji
Radek Hanuš

ŠÉFREDAKTOR:

Mgr. Radek Hanuš, Ph.D. (1969)

Vedoucí krajského pracoviště Národního pedagogického institutu ČR v Olomouci, člen Rady mládeže, neformálního a zájmového vzdělávání MŠMT, člen dozorčí rady Nadace Pangea, člen České pedagogické společnosti, nositel Zlatého listu PŠL.

radek.hanus@npi.cz

OBSAH

ÚVOD

Úvod čísla • R. Hanuš.....	1
Kořeny časopisu Gymnasion • I. Jirásek, M. Stránský, R. Hanuš.....	5
Vladimír Kořen o kořenech • R. Macků.....	10

METODA

Úvodník • M. Pařízek.....	15
Kompetence jako kořeny vzdělávání • K. Šindelková.....	16
Škola hledající své kořeny v základu společného bytí. Škola, ve které rosteme :-)	J. Sýkora.....20
Silný zážitek jako základ růstu aneb kořeny instruktorského přístupu Prázdninové školy	Lípnice • L. Houdková.....26
Strážci dubového listu. Dramaturgické kořeny letního kempu pro děti • J. Haková.....	31

PRAXE

Úvodník • V. Svatoš.....	37
Ad Fontes: kurz, který předběhl dobu • V. Svatoš.....	38
Škola zakořeněná v hodnotách • I. Dryjová.....	44
Příroda jako spojovací můstek mezi dětmi a seniory • J. Audy.....	47
Kořeny, které inspirují. O projektech Paměti národa • T. Spáčil.....	49
Klasika pod drobnohledem – Tančírna.....	53
Kořeny: Kunta Kinte • R. Macků.....	63
Miloš Zapletal – Zet.....	67

TEORIE

Úvodník • R. Macků.....	69
Důležité pojmy zkušenostního učení • M. Pařízek....	70
3 kořeny zkušenostního učení a zážitkové pedagogiky • M. Pařízek.....	76

NA CHARAKTERU ZÁLEŽÍ

Úvodník • L. Nosková, H. Cihlář.....	83
Hodnoty v náboženských tradicích I. • Z. Vojtíšek....	84
Tradice dnes • M. Stoilová.....	89
Kořeny tvorby Pavla Čecha • H. Cihlář, L. Nosková...	92
Recenze knihy: O andělovi • H. Cihlář.....	99

INSPIRACE

Úvodník • M. Jirásková.....	101
Síť kořenů: Meditace o návratu k podstatě • V. Lee Kadlecová.....	102
Kořeny osmi významných svátků v kole roku • B. Zemanová, J. Petr.....	105
Kořeny a strom života: Symbolika, která nás propojuje • M. Jirásková.....	111
Škola, která rozvíjí osobnost. Proč dává smysl učít děti být samy sebou? • P. Žížková.....	114
Místo – Mariánské Lázně • M. Jirásková.....	116
Stronger Roots aneb jak organizace budují vlastní komunity • M. Peřinová.....	118
Jak na dobrá sousedství • H. Morávková.....	121
Okno do hlavy • R. Macků.....	124

ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

Petra Dražanská • R. Trčková.....	126
-----------------------------------	-----

Razíte taky do světa jako já?
Ale Já se vrátím, mám v téhle zemi kořeny!

PANG A

Časopis Gymnasion začal vycházet roku 2004 s úmyslem navázat na tradici **Metodických listů** (1971–1993). Časopis založili **Ivo Jirásek, Radek Hanuš** a **Michal Stránský**.

Vydavatelem prvních deseti čísel časopisu (2004–2008) byla **Prázdninová škola Lipnice**, štafetu převzal **Nadační fond Gymnasion** (2009–2019). V současnosti je vydavatelem **Nadace Pangea**.

šéfredaktor zakladatel Ivo Jirásek (2004–2016)
šéfredaktorka Petra Drahanská (2017–2021)

GYMNASION

č. 36, jaro 2025 (ročník 19, č. 1) vychází 31. 5. 2025

Objednávky:

www.gymnasion.org/objednavky

Vydavatel:

Nadace Pangea
Rohanské nábřeží 671/15
186 00 Praha 8 – Karlín
IČ: 40763757
casopis@gymnasion.org
www.gymnasion.org

Redakce:

Šéfredaktor »

Mgr. Radek Hanuš, Ph.D. • radek.hanus@npi.cz

Metoda »

Mgr. Michal Pařízek, Ph.D. • parizek@jabok.cz

Praxe »

PaedDr. Vladimír Svatoš • asvatos@volny.cz

Inspirace »

Mgr. Miroslava Jirásková, Ph.D. •
miroslavajiraskova@seznam.cz

Teorie »

Mgr. Richard Macků, Ph.D. • mackur@pfjcu.cz

Na charakteru záleží »

Mgr. Lenka Nosková • noskova.lenka6@gmail.com

Člen redakce »

Bc. Hynek Cihlář • hynekc@gmail.com

Produkce:

Šárka Osuská, jazyková korektorka |
sarka.osuska@gmail.com • Richard Macků,
obrazový redaktor | mackur@pfjcu.cz • Ondra Tůma,
kresby | ondra.tuma@volny.cz • iRej.cz s. r. o.,
design a sazba

Evidenční číslo:

MK ČR E 15053 ISSN 1214-603X
Vychází dvakrát ročně.

Tisk:

Tisk Kvalitně, s.r.o.
Petržilkova 13
158 00 Praha 13

Pro generování a úpravu grafiky v tomto čísle bylo využito nástrojů lunapic.com (<http://lunapic.com>), DALLE a chatGPT.

Autorem neoznačených fotografií v tomto čísle je Richard Macků.

Kalich u Besedic, I foto © Radek Hanuš I 2025

KOŘENY ČASOPISU GYMNASION

Po 21 letech chceme lehce podhalit kořeny vzniku časopisu Gymnasion. Řada vnitřních motivací, řada příčin a důsledků, řada příběhů se propojila a propletla, aby vytvořila další fenomén kolem české zážitkové pedagogiky – samostatný časopis věnující se tomuto specifickému českému pedagogickému hnutí, zážitkové pedagogice a neformálnímu vzdělávání. O vzniku časopisu hovoří „svatá trojice“ otců zakladatelů. Každý měl svůj osobní podíl na tom, že časopis vzniknul.

AUTOŘI: IVO JIRÁSEK, MICHAL STRÁNSKÝ, RADEK HANUŠ

IVO JIRÁSEK

Na přelomu tisíciletí jsem byl členem *Metodické rady PŠL*, kde se dlouhodobě diskutovala možnost pokračovat ve vydávání periodika *Metodické listy*. Ty vycházely nepravidelně a s různými podtituly (např. pro *tělovýchovnou a brannou činnost*) v letech 1971–1988 a tři čísla vyšla na začátku 90. let. Na SIS (soustředění instruktorského sboru) PŠL jsem proto v prosinci 2001 sebevědomě povstal a přednesl, jak vidím v tehdejší prezentaci, toto prohlášení: „Je mi líto, že Metodická rada byla natolik zavalena různými úkoly, že téma „Metodické listy“ bylo jedinou oblastí, v níž se nepokročilo ani o píď. Litost nestačí – na příštím SIS budu v ruce třímát 1. číslo odborného časopisu.“

Příznějme si, že tak snadné to nebylo, i když se zpočátku ke spolupráci přihlásilo 35 lidí. V následujícím roce byl definován cíl, cílová skupina, analýza prostředí, začaly vznikat první texty, probíhala jednání přípravného výboru a později redakční rady, ustavila se redakce a garanti rubrik, partneri časopisu, hledalo se finanční zajištění. Z důvodu nedostatku finanční nevyšel časopis ještě ani v roce 2003. ▶

24

možnosti tu jsou

MOŽNOSTI TU JSOU

Vedle odborných studií, recenzí a nejčtenějších článků vám chceme nabídnout i žijící rubriky, ve kterých bychom se chtěli pokusit osahat i o nejširší spektrum zážitkové pedagogiky. Mělo by jít především o rubriky informující, pojednávající o konkrétních zkušenostech, a popisem činnosti a metod. Tedy informace o tom, kde se co děje, kde můžeme hledat inspiraci pro zážitkovou pedagogiku a naopak, kde by mohla zážitková pedagogika inspirovat a ve kterých oblastech by mohla být užitečná. Měly by zde dostat prostor lidé z praxe, kteří něco vyvíjejí a chtějí se o své poznatky podělit s ostatními, chtějí vyměnit své zkušenosti. Zážitková pedagogika je jako země, která se rozptýlí do všech možných koutů lidských interakcí. Hledá si své uplatnění přirozeně a nekontrolovaně. O to více je momentální, o to hůře se hledá způsob, jak ji uchopit a zpracovat do nějakého smysluplného systému jako například pro účely vydávání odborného časopisu!

Základním principem zážitkové pedagogiky je ve všech případech využití reálného prožitku k výchově a vzdělávání. To, v čem se jednotlivé přístupy a projevy zážitkové pedagogiky liší, je způsob navození a zpracování zážitku. Hledání nevhodných způsobů se pak odvíjí především od toho, pro koho a k jakým pedagogickým cílům je program určen. Individuální zážitky tak rozmanitého kalendroskopu zážitkové pedagogiky se pokusíme představit právě v rubrikách tohoto časopisu. První z nich je rubrika **FOU LNAČI**, která se bude věnovat využití zážitkové pedagogiky ve školství a bude přinášet pohledy a zkušenosti učitelů, kteří využívají při své práci zajímavé formy výuky. Druhá rubrika, **BEZ KRAVATY**, se bude věnovat uplatnění zážitkové pedagogiky při práci a vzdělávací osobnosti, tréninkových manažerů a dospělých obecně. Třetí rubrika, **V RŮZNÝCH POSTAVÁCH**, vás seznámí s dramatickou výchovou a možnostmi využití divadla a parateatrálních technik ve výchově (jednání v rolích, v symbolických situacích, improvizace, vedení typu „učitel v roli“ a) i pro žáky, studenty i dospělé ve škole, v práci i ve volnočasových aktivitách. V další rubrice **NA DRÁHU** se budeme zabývat i další možnou projevou zážitkové pedagogiky jako např. v terapii, při práci se zdravotně postiženými, při vrcholových sportech či sociální skupinové práci. Věříme, že je tato koncepce dostatečně otevřená, abyste v ní svůj pohled našli i vy. Chceme vás především inspirovat a utvrdovat v tom, že tato práce má smysl.

MgrA. Petra Svazilová, interní doktorka na di-vedení fakultě JAMU.
petra@duick.cz

Illustrace foto David Mielcha.

Přesto jsem na tehdejším SIS hrdě prohlásil: „Budoucnost je otevřená... ale časopis přece bude!!!“ Díky soukromým donátorům pak začal časopis vycházet od roku 2004.

Myslím, že ideově byl časopis vyprofilován dobře. V prvním programovém prohlášení jsem formuloval záměry takto: „Hodláme vytvořit komunikační prostor pro všechny, kteří cíl antické výchovy vnímají jako živou a nosnou myšlenku, která po své pouti nejrůznějšími peripetemi (včetně znovuzkřížení humanistickými výchovatel) má co říci i postmoderní společnosti s nároky přicházející budoucnosti. (...) Rádi bychom však zpřůchodňovali ideje, názory a zkušenosti všech jednotlivců i organizací hlásících se k intenzitě prožitků, k harmonické vyváženosti těla a ducha, k cílenému a smysluplnému obohacování života setkáváním s přírodou, s lidmi i se sebou samým.“

V první redakční radě pod mým předsednictvím byli lidé, kteří časopis tvořili, tedy někteří členové redakce a garanti rubrik. Proto se po čase tento orgán nazýval redakční kruh, ale pro čísla 9–11 byla jmenována klasická redakční rada jako poradní orgán. Členství

Vymezení pojmu ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA

♦ **Shrnutí:** *Zážitková pedagogika jako pedagogický obor (směr) dosud ze zcela akceptovaný odbornou komunitou hledá své zájmy, specifika, souvislosti, systematické zařazení do zouboru pedagogických disciplín. Úvodní studie se zaměřuje na fenomenal a pojmově odlišnou pedagogiku na vlastní kontext i na rozlišení mezi příbuznými obory (výchova v přírodě, výchova ve volném čase, výchova dobrodružstvím).*

♦ **klíčová slova:** VÝCHOVA, PEDAGOGIKA, PROŽITĚK, VOLNÝ ČAS, PŘÍRODA

Časopis Gymnasion se (s již svým podtitulem) hlásí k oboru „zážitkové pedagogiky“. Cílem této studie je uvedení do širších souvislostí a především vysvětlení, proč používáme právě tento pojem a žádny jiné z mnoha dalších, které se v pedagogické teorii i ve výchovné praxi vykládají.

♦ Pedagogika (výchova, vzdělání, edukace)

Ze zájmové pojmy vybíráme pro počátek čtyři, jež se v pedagogické literatuře objevují nejčastěji. Mohli bychom detailně rozšířit různá významy jednotlivých autorů, popsat je a souhrlně je našim zájmem nemáme být rozšířit rozporů v jednotlivých definicích s konstatováním, že se pojem různé používá v různých kontextech a subjektivních pochopeních. Naši záměr musí sloužit porozumění slovům, jak se používají v obecné češtině, jak je – možná – vyslovují lidé, kteří se nezabývají teorií odříznou od praxe, ale kteří věnují svůj čas (často svému volnému času) dětem a mládeži. Rádi bychom v tomto časopise diskutovali s odbornými vedoucími, instruktory kurzů, trenéry. A jenom proto, abychom se mohli domluvit stejnými slovy, abychom věděli, co myslíme, když pojmenujeme určitě skutečnosti jazykovými výrazy, musíme na začátek odvíjet smysly a významy nejčastěji používaných slov. Proto se nemůžeme vyhnout určité pojmové přehnanosti, vřítit už od samých začátků věme, že jsme dočetl při čtení distingo (dobře už, kdo dobře rozlišuje).

Pedagogika získala své označení díky řeckému slovu ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ, kde ΠΑΙΣ znamená „dítě“ a ΑΓΩΓΗ „vedu“, tedy „průvodce hochů“, jímž byl pojmenován vzdělaný otrok pečující o syna svého pána a označující jej do školy, odhous se dále význam pojmu permeňuje přes latinské pedagogus, slovo označující učitele a vychovatele. Dva obvyklé charakteristika jako věda a výkon závislé na vzdělání a výchovu, jako nauka, jejími předmetem jsou její výchovy. Toto konstatování je značně zjednodušené (například třívokálová Pedagogická encyklopedie pochopitelně z konkrétních let se pokouší definovat a přiblížit daný pojem v textu dlouhém desítkami stran, její publikace – Příručka, 1997, 16.26 – upozorňuje, že pedagogika není receptářem na výchovu, soubojem praktických návodů a postupů, nýbrž vědou – a podrobně rozvíjí několik rozličných definic pedagogiky), nicméně pro naše zaměření jímž dostáváme: **při použití slova „pedagogika“ budeme mít na mysli teoretické analýzy a reflexe týkající se výchovy (a vzdělávání) procesů, nikoliv praktické působení.**

Výchova je nauka procesem záměrného (cílevědomého) působení (učitele, vychovatele, instruktora, trenéra...), ale také sebe sama či nějaké organizace nebo instituce) na člověka (žáka, studenta, účastníka kurzu...) s cílem ovlivnit jej. Na tom se shodli všichni pedagoga se shodli. Problémem je však může stát charakteristika nebo ovlivnění a na pedagogických textech je patrná i doba, kdy byl zmíněn problém řetěz formulování. Např. již zmíněná Pedagogická encyklopedie popisuje za výchovu takovou uvědoměnou a promyšlenou činnost, směřující od individuálního spojení osobnostních a společenských k méně usměrněným k rozvíjení a harmonizaci schopností k „dokonalostem lidského života“ (Chup, Kubáček & Uher, 1940, 260). V dnešní době by už oběhová formulace nemohla být vůbec méně, čím, výchovy byla popisována spíše jako snaha o dosažení pozitivních změn ve vývoji osobnosti (Příručka, Walterová,

1) ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ byl vychovatelem až do dostupnosti a některých výchovných pokynů, doporučení a sady zachycených skutečně do značných detailů – včetně výrazu obložje při chůzi venku apod.

PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D. na fakultě tělesné kultury UPV v Olomouci (Olomouc, veřejná vysoká škola), učitel tělesné výchovy a konzultantem Outward Bound – Česká cesta, ústavářitělnou ústavě

ním, ale často také ve volném čase (učitelé všech stupňů, vychovatelé, pracovníci v domcích dětí a mládeže, vedoucí oddílů, sdružení či spolků, ale také další odborná a poučná veřejnost). Jedním z celé řady cílů nové vzniklého periodika Gymnasion je profilace a upřesňování odborné terminologie, její zjednotění a důsledné používání. Zvý význam o koncern zážitkové pedagogiky projevují v České republice především tři akademická pracoviště: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné výchovy a sportu Karlovy Univerzity v Praze a Divadelní fakulta Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Rádi bychom touto cestou oslovili i další odbornou veřejnost včetně odborníků z pedagogických fakult a fakult zkoumajících filosofické, humanistní a sociální aspekty prožitku, volného času a pedagogických procesů. Časopis Gymnasion bude však na svých stránkách přinášet rovněž metodické i prakticky využitelné informace z oblasti zážitkové pedagogiky, např. v tématech historických kulturní a zájmové, současného organizačního a institucionálního zakončení, formulace dramaturgických záměrů a možnosti aplikace metody v oblastech školství, dramatiky, personalistiky atd. Svůj prostor zde nalazou zejména nové výtahy her, oznámení o chytaných akcích, upozornění na možná rizika i zajímavou literaturu, popis i rozbor programových prostředků a metod, stejně jako dimenze mezinárodních souvislostí. Formu periodika jsme zvolili proto, že chceme referovat o živých, ingrativních tématech, o souzením dění a aktuálních souvislostech. Naším cílem není obsáhná kniha popisující uzavřenou kapitolu historie, monografie podávající zážitkovou pedagogiku jako učební a zcela vyprofilovaný úsek teoretických úvah. Chceme – spolu se čtenáři a jejich názory – hledat, tážat se, promýšlet. Budoucnost je otevřená a otevřené formy spolupráce už žádá i fenomen zážitkové pedagogiky. Časopis Gymnasion nabízí svůj prostor každému zájemci, ochotnému podílet se na jeho obsahovém, metodickém profilování, stejně jako na praktickém životě tohoto perspektivního pedagogického odvětví. Každému, jemuž záleží – Komenského slovy – na nápravě věcí lidských. Pípatě bych novému periodiku vyslovil myšlenky čtveř formulované zajímavými autory, množství tvořivé zpracování informací, přehledné podrobných zkušeností. Pročteš jedině tak, bude časopis pro čtenáře užitečný a přínosný. A co víc, sám se pak budoucí čtení podělit o své pohledy a názory, a prolnou se tak přispívatelé a čtenáři, tvůrce a uviděte.

Ivo Jirásek
Předseda redakční rady a šéfredaktor

Fotografie foto: Michal Stránský

přijaly osobnosti, které tím dodávaly periodiku patřičný společenský lesk i odbornou garanci: Václav Břicháček, Zbigniew Czendlik, Allan Gintel, Tomáš Halík, Radek Hanuš, Ivan Havel, Milena Holcová, Michal Horáček, Petr Hora-Hořejš, Ivo Jirásek, Andy Martin, Jiří Němec, Jan Neuman, Miloslav Nevrlý, Zuzana Paulusová, Karel Rýdl, Vladimír Smékal a Miloš Zapletal. Po několikaleté pauze, kdy došlo ke změně vydavatele od PŠL k o.p.s. Gymnasion, už obdobná redakční rada nebyla ustavena.

MICHAL STRÁNSKÝ

Protože mně okolnosti nedovolují zanofit se na půl dne do archivů, dovolím si odpovědět pouze na základě vlastní paměti. Všichni prosím berme v úvahu, jak ošidný to je zdroj!

Před více než dvaceti lety jsem několik sezón pracoval v **radě Prázdninové školy Lipnice**. Jedním z témat, které se našimi úvahami táhlo jako červená nit, byla potřeba publikovat

– tiskem vydávat všechny ty skvělé nápady, metodické postupy a souvislosti, ale i reflexe mnohdy těžko vysvětlitelného mixu, který představovala činnost **Prázdninovky**. Byl v tom pocit odpovědnosti k dědictví, které jsme, snad do nějaké míry oprávněně, vnímali jako unikátní. Byla v tom potřeba ustavit se jako důležití hráči v oborovém a snad i akademickém prostředí. Potřeba komunikovat (a trochu se i pochlubit) v širším veřejném prostoru, který tehdy teprve začínal být výrazně spoluutvářen internetem. „Mentální nastavení“ PŠL významně ovlivnil v osmdesátých letech vydaný **Zlatý fond her** a do značné míry „lipnické“ **Prázdniny se šlehačkou** jako i zhruba desítka čísel občasníku **Metodické listy** (jejichž nesnadná dostupnost posilovala pověst legendy). Při dnešní mnohosti a pestrosti je těžké se vžít do tehdy široce sdíleného pocitu, že šlo o zásadní publikační počiny (přínejmenším pro sebepojetí **Prázdninovky** nepochybně). Jeden z „kulturních šoků“, které přinášela tehdy stále ještě dost čerstvě otevřená společnost, představovala nutnost na ustavujícím se trhu vzdělávání a osobnostního rozvoje chránit vlastní „know-how“ – a jeho publikování pod vlastním jménem se zdálo být jedinou schůdnou cestou.

Ačkoliv byla potřeba „něco vydávat“ živena z takto bohatých zdrojů, přijít na to, jak ji uspokojit, vzalo nemálo úsilí a času. Pamatuju si na několik let (?) schůzek tzv. **publikační skupiny**. Snad se nepletu, že mezi její výstupy patřil i podíl na vydání nových dvou (?) knih **Zlatého fondu her** u vydavatelství **Portál**. Ale to pořád jaksi nebylo ono... Zlom přišel na jednom ze **soustředění instruktorského sboru**. Motivovaná a značně vyhecovaná atmosféra těchto „zákonodárných“ setkání **Prázdninovky** vedla vždy k řadě osobních závazků (kterých dotýčného osoby pak jistě nejednou i litovaly). Netuším, nakolik to **Ivo Jirásek**, léta aktivní člen **publikační skupiny**, promýšlel předem, když veřejně slíbil, že za rok tu bude držet

v ruce první číslo vysněného časopisu. No... nepovedlo se. Dávno si nepamatuju důvody a peripetie, zato tu vervu, kterou do úsilí našeho nevelkého týmu Ivo vkládal, si vybavuju doteď. O rok později už se ale **PŠL** stala vydavatelkou **časopisu pro zážitkovou pedagogiku Gymnasion**.

Vynořují se mně zážitky z mnoha zasedání přípravného týmu i redakční rady a je obtížné z nich teď vybrat nějakou výraznou jednotlivost. Míchají se navíc těžko oddělitelně se vzpomínkami na zasedání **rady PŠL**, schůzky týmů autorských kurzů, kurz instruktorský, zasedání různých pracovních skupin v rámci **Outward Bound – Česká cesta, s.r.o.**, jejímž byla tenkrát **PŠL** jediným vlastníkem. Zpětně to vypadá jako tok energie nabitě jarní vody v podtatranské Belé, která mně kdysi učarovala. Proudění v širokém a na mnoho způsobů propojeném řečišti, kde za každou přejeří čeká překvapení a nutnost zamířit do správného ramene s průzračnou a ledovou vodou. I když už dlouho nemám s **Gymnasionem** nic společného, jsem rád, že ta řeka pořád plyne. ▶

RADEK HANUŠ

Je toho mnoho, co by se o vzniku časopisu dalo napsat. Ke všemu mnoho událostí a postav je vzájemně propletených. Nic na tomto světě nevzniká než úsilím lidí. Kolega z fakulty Kráča říkával: „Vše dobré, co jsi vykonal, pusť po řece.“ Proto vypíchnu čtyři klíčové okamžiky, které zpětně byly asi nejdůležitější pro mé zapojení do projektu časopisu Gymnasion.

OKAMŽIK PRVNÍ

Ivo Jirásek byl mým kolegou na FTK UP v Olomouci. Oba jako velcí nadšenci pro zážitkovou pedagogiku a Prázdninovou školu Lipnice jsme přirozeně spolu sdíleli řadu věcí, nápadů, idejí, snů a projektů. Chodili jsme do společné práce na fakultě, kde jsme diskutovali, sdíleli, řešili. Navíc jsme v našem rodinném společenství Veteran Green vychovávali bok po boku naše děti na našich akcích, na našich táborech v typy v duchu lesní moudrosti a lesního bratrstva. A tento Ivo několik měsíců, vlastně let, pořád mluvil o časopise.

OKAMŽIK DRUHÝ

S Honzou Hrkalem jsme po dlouhých pepipetiích vydali v roce 1998 Zlatý fond her 2 v nakladatelství Portál. A byla to zajímavá životní zkušenost. Jedna věc byla dát dohromady všechny podklady (texty do úvodních kapitol, samotné hry od autorů, fotografie). Druhá věc byla zpracování všech her do podoby obecně použitelného textu pro čtenáře knihy. To byla práce velmi podnětná, zajímavá a nejvíce rozvíjející. Třetí věcí bylo jednání v samotné PŠL. No to byla síla. Kniha byla dávno připravená k vydání již v roce 1997 ke dvacátému výročí PŠL, přesto po nejrůznějších zasedáních a jednáních vyšla až v roce 1998, prostě... Jak už to v životě a Prázdninové škole Lipnice obzvláště bývá, lidé, konkrétní osoby mají svá očekávání, představu, názor, ambici, důležitost.

OKAMŽIK TŘETÍ

V té době jsem měl za sebou spuštění velkého pedagogického startupu prvního Lanového centra PROUD v červnu 2001 v Olomouci. Stálo to obrovské úsilí organizační, stálo to obrovské úsilí pracovní, stálo to také spoustu peněz. Nebyť týmu ve složení Dušan Šmíd, Michal Paulíček, Radek Hanuš, Eduard Hrabalík a spousta kamarádů okolo, nikdy by něco takového nevzniklo. Všichni jsme aktivně jako šéfinstruktoři fungovali na kurzech Hnutí GO! Všichni jsme byli bytostně propojeni s katedrou rekreologie, kde v té době byla úžasná startupová atmosféra. Spousta študáků zakládala nejrůznější projekty, výuka probíhala v malých tvůrčích skupinkách. Byla to doba obrovské tvůrčí vlny. Každý den přinášel nové a nové inspirativní podněty. Založili jsme firmu Project Outdoor, s.r.o. Jinak řečeno měl jsem v té době díky okolnostem velkou zkušenost se sháněním a vyděláváním peněz. Neměl jsem z toho strach, protože jsme zvládli velké věci.

50 domácí hřiště

Domácí hřiště

Neč stane se na hřišti, byť „domácím“, je třeba poznat své spoluhráče. Česká kulturní tradice výchovy a pobytu v přírodě je neuvěřitelně rozsáhlá a členitá. Vyšly z ní mnohé organizace, instituce a společnosti, které nám nepouze neznamenají, ale malinkdy je dokážeme popsat do detailů a vlně vše o jejich činnosti a zaměření. Proto vám nabíjíme tabulku, kde se od první až do poslední informace dočítáte vše, co vás zajímá.

V každém číle představíme co nejvíce jednu z organizací, aby se mohli pochopit její cíle, smysl, specifické metody, čím je zajímavá, jaké projekty realizuje. Není to jednoduchý úkol, který se zřejmě nevyhne drobným zkreslením, proto vybitím vás, čtenáře, k aktivní spolupráci. Pokud budete mít zájem představit své sdružení, asociaci či společnost, o její existenci by měli vědět i ostatní, neváhejte nám napsat.

Jako první se dnes představí občanské sdružení HNUTÍ GO! Nepatří mezi tradiční, „kamenné“ organizace. Vybrali jsme ji proto, že patří právě mezi ty, které důvěrně (od zákulisního kamere až po poslední dotek na stěže) známe a dokážeme ji proto podrobně popsat. Věříme, že se nám společně díky podpoře a že v každém číle Gymnasionu najdete něco zajímavého a inspirujícího. Tedy - obléknete dresy a hurá na hřiště!

Mgr. Radek Hanuš,
přednáší na katedře rekreologie Fakulty tělesné kultury UP v Olomouci předmetý osobnostně sociálního rozvoje a outdoor aktivity. Iniciuje a spoluzakládá občanské sdružení HNUTÍ GO! (1997), Lanové centrum PROUD (2000), Asociace studentů hnutí GO! (2003).
radek.hanus@prf.upol.cz

GYMNASION

OKAMŽIK ČTVRTÝ

Po této zkušenosti jsem naprosto chápal, co se děje kolem vzniku časopisu Gymnasion v PŠL. Peníze. Základem jakéhokoliv projektu jsou mimo jiné peníze. Když v roce 2003 přišel jednou Ivo úplně demotivovaný s tím, že po něm chce SR PŠL marketingovou analýzu, tak jsem to již nevydržel, nemohl jsem dále přihlížet. Ne, že bych toho měl na krku málo. Můj kamarád, kolega, to dobračisko, které hodiny, hodiny a hodiny napíná síly k vydání časopisu. A další hodiny a hodiny zkouší argumentovat, vysvětlovat... Tak to tedy ne. „Jakou marketingovou analýzu?“ ptal jsem se Iva a vzápětí

jsem řekl: „Ivo, seženu peníze!“ Tím jsem si na dlouhé roky přibral do života další dítě, časopis Gymnasion. Domluvili jsme se, že prostě vydáme první číslo. To nás nadchlo. Vydáním prvního čísla se vše změní. Tomu jsme věřili. „Až se časopis narodí, uvidíš, vše bude jinak,“ říkal jsem Ivovi po zkušenosti s LC PROUD. A bylo. Ivo vzal na sebe roli šéfredaktora, Michal vzal na sebe grafickou a tiskařskou část a já finance a marketing. Tato svatá trojice dala život časopisu Gymnasion. A pak nastala spousta práce. Práce mnoha lidí, kteří se kolem časopisu Gymnasion spojili a spojují dodnes.

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D. (1964)

Přednáší na Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci a Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně. Zabývá se filozofickými aspekty pohybové kultury, výchovou v přírodě v diskurzu zážitkové pedagogiky a fenoménem spirituální gramotnosti. Svým vzděláním i publikační aktivitou se pohybuje na pomezí filozofie, pedagogiky a kinantropologie.

ivo.jirasek@upoL.cz

MgA. Michal Stránský (1966)

Absolvent oboru dramatická výchova na Divadelní fakultě JAMU.

Hlavní profesí grafický designér. Autor básnických, hudebních a kulturně publicistických textů a výstav, fotograf. V posledních letech se v rámci spolku Memoria věnuje vzniku paměťové instituce v bývalé věznici v Uherském Hradišti nechvalně proslulé z doby obou totalitních režimů 20. století.

michal@sky.cz

Mgr. Radek Hanuš, Ph.D. (1969)

Je představen jako šéfredaktor.

radek.hanus@npi.cz

VLADIMÍR KOŘEN O KOŘENECH

Léta jej vidáme na obrazovce České televize. Popularizuje vědu, baví diváky... v poslední době např. jako moderátor v pořadu Zázraky přírody. Mezitím si v Říčanech odskočil starostovat. Nic z toho by nestačilo na rozhovor do Gymnasionu, kdyby zároveň nebyl učitelem na základní škole a nebyl Kořen.

ROZHOVOR R. MACKŮ S V. KOŘENEM

Vaše příjmení evokuje spojení se zemí, stabilitou, růstem. Máte sám pocit, že nějaké „kořeny“ – ať už rodinné, profesní nebo hodnotové – vás definují a drží?

Určitě ano. Každý přeci máme nějaké vybroušené hrany vymezující, kam nezajdeme, co neuděláme... Mnohé hodnoty přebíráme ze společné historie evropské civilizace – antické, židovské, křesťanské... Prolínají se nám do rodin, školy, společnosti... To naše desatero je unikátní, ale měli bychom si připomínat, že není jediným globálním žebříčkem etiky. A také zdaleka nepostihuje úplně všechny etické situace 21. století. Umělou inteligenci,

ochranu přírody nebo hranice genetického inženýrství či etiku v byznysu. Zdůrazním, že Evropa má navíc skvělou historii získávání svobod a zavedení demokracie. Bohužel vidím, že poslední dobou hodnoty šikovně překrucuje a bourá marketing některých firem a jejich politiků, pro které je jedinou a nejvyšší hodnotou rostoucí kupa zlaťáků. A s plnou pusou svobody ubírají svobodu jiným. Krásně to ve své úvaze řekla pani profesorka Pavla Melková. Musíme ukazovat, že existují hodnoty, které se nedají sníst. Mějme hodnoty, které neprodáme. Třeba respekt k přírodě nebo jinnosti.

Jaké hodnoty vám v dětství předali vaši rodiče? Myslíte, že by dnešní děti potřebovaly jiné „kořeny“, než měly generace před nimi?

Dali mi toho opravdu hodně. Houževnatost, pracovitost, ale také vztah k přírodě a jejím zázkům. Hodně jsme debatovali, ale také se chechtali. Nicméně svět mého dětství byl jiný. Dnešní děti si vlastně nedokáží představit, jak hodně se během života změnily kulisy světa jejich prarodičům. Mí rodiče viděli poprvé živého černochoha během Závodu míru, když jel okolo na kole. Jak asi přijmou dnešní koncept, že člověk s jinou barvou pleti může být také Čech? Mé děti mají mnohem více svobody a také více respektu k odlišnostem. Nicméně to, že se nelže, nekrade a nezabíjí, že má mezi lidmi panovat úcta a respekt, musí zůstat základem „kořenem“. Nesmírně důležitá je i pokora. Děti by měly dostat poznání, že jedinec má sice právo na jedinečnost, ale není středobodem společnosti. Musí vědět, že jednou za čas bývá člověk „pokořen“. Prostě prohraje a musí s tím umět pracovat, vyrovnat se s tím. A taky by děti měly vědět, že peníze nejsou všechno.

Celý život popularizujete přírodu a vědu. Jaké kořeny má váš vztah k přírodě? Kde se vzala vaše fascinace světem kolem nás?

S oblibou říkám, že to nejlepší, co pro mé vzdělání rodiče udělali, bylo, že mě posadili u řeky na ostrůvek z oblázků. Mohl jsem sedět a pozorovat řeku a život kolem ní. To mi byly nějaké tři roky. Zkoumali jsme tam všechno... Chodili jsme s bráchou Vojtou a tátou na ryby. Řeka je skvělá škola. Na základce jsem byl v objeti různých podnětů. Chemikářka obětovala nějaké chemické sklo, abych mohl dělat pokusy doma. Chodil jsem na teplickou hvězdárnu, rostl u Oken vesmíru dokořán s Jiřím Grygarem. To byl špičkový televizní projekt. Sbíral jsem zkameněliny ve vápence v Řetenicích. Měl jsem vlastně štěstí na rodiče i na učitele, kteří inspirovali.

Ve škole i v médiích jste se věnoval popularizaci vědy. Vnímáte nějaký rozdíl mezi tím, jak se lidé učí z vlastního zážitku a jak se učí zprostředkovaně skrze média?

To je myslím klíčová otázka. Není nad vlastní prožitek. Spadli jsme do audiovizuálního světa, který je plný pasivního přejídání příběhy, efekty, informacemi a emocemi. Osobní zážitky poznávání, překonávání chyb a překážek je pro vzdělání to nejdůležitější. Ten rozdíl je očividný. Obrázek ryby v učebnici s přednáškou učitele u tabule versus zkoumání života ryby v jejím přirozeném prostředí. V projektu „Zachraň karase“ máme několik škol, které se snaží pomoci této kriticky ohrožené rybě. Je to rozdíl, když si děti mohou takovou rybu vzít do ruky, přemýšlet o jejím světě.

foto © z archivu V. Kořena

Jaké místo by podle vás mělo mít zkušenostní učení v dnešním školství? Daří se ho využívat, nebo stále převažuje tradiční výuka?

Neodvažuji se hodnotit, jestli převažuje tradiční výuka. Nemám data ani zkušenost. Zkušenostní učení by mělo určitě narůstat. Ono ale záleží na každém jednotlivém učiteli. Znáám báječné, inspirativní pedagogy a znám také učitele, kteří si vychutnávají svou moc s „kulí“ v zásobníku. Máme ředitele Dalibora Dudka, který čas od času připomíná, že nejvíc se děti naučí, když jeden učí druhého. A pak bych chtěl stočit pozornost ke Komenskému a k tomu, co zdůrazňuje z jeho díla komeniolog pan profesor Hábl: „Posláním učitele je naučit děti činit dobro, i když se nikdo nedívá.“

V expertních kruzích se často diskutuje o reflexi jako klíčové součásti procesu učení. Máte nějaký vlastní přístup k reflexi učení u svých žáků nebo u sebe?

Uvědomit si posun ve znalostech a dovednostech je nesmírně důležité a já mám jakousi pravidelnou vnitřní zpověď. Ptám se sám sebe, jestli dělám dobré nebo špatné skutky. S oblibou spojuji chvíli, kdy žák zvládne nějaký úkol, s potleskem na otevřené scéně.

Pro některé žáky je to třeba první individuální ocenění v životě. A je to radost. Skvělí manažeři chválí před nastoupenou jednotkou a výhrady sdělují z očí do očí.

Společnost se dnes hodně polarizuje a mnoho lidí vnímá svět černobíle. Dá se podle vás naučit děti kritickému myšlení tak, aby dokázaly vidět svět v jeho složitosti a nezůstávaly jen u jednoduchých odpovědí?

Máte hluboké dotazy, na které není jednoduchá odpověď. Vše má asi svůj čas. Vezměte si takové běžné matematické $1 + 1 = 2$. První třída. Absolutní pravda, kterou přinesla paní učitelka. Kdy je čas tuto pravdu podrobit kritickému matematickému oku a zbourat jí? V jakých skupinách studentů? A proč? Kritické myšlení je nesmírně důležité. Asi bych si ale nedělal iluzi, že je to záchrana společnosti nebo jediná zaručená cesta k úspěchu. Někdy může být přemíra kritického uvažování dokonce brzdou nebo konkurenční nevýhodou – vedlejšími příznaky jsou nerozhodnost, snížený výkon či psychická nejistota. Je potřeba si kriticky přiznat, že občas ve společnosti uspějí lidé absolutně nekritičtí ani k sobě, ani k faktům. A můžou díky operativní změně hodnot

ZŠ v Říčanech | foto © seznam.cz, a.s., Cyclomedia Technology B.V.
(převzato z mapy.cz)

vydělat nebo vládnout. Kritičtí bychom měli být i k ekonomickým elitám. Ten, kdo vydělal, nemusí být ani moudrý, ani ctnostný. Je samozřejmě také hodně bohatých lidí, kteří nesou společenskou odpovědnost a mají srdce na dlani.

Co vám jako učitelé přineslo největší překvapení? Co se ve škole děje jinak, než jste si představoval, když jste do školství vstupoval?

Jsem hodně společenský týmový hráč a překvapilo mě, že drtivou většinu času je učitel sám. Jediným parťákem jsou děti ve třídě. Těch deset minut o přestávce je tak akorát na výměnu učebnic, záchod a jede se dál. Jsou samozřejmě chvíle, kdy jste pohromadě s kolegy, ale to většinou řešíte mnoho jiných věcí než to, zda učíte dobře a smysluplně, zda nerozdáváte jenom znalosti, ale také radost a poznání dobra.

Vladimír Kořen (1973)

Je český televizní publicista, učitel a moderátor. V České televizi se stal popularizátorem vědy a životního prostředí, za což obdržel cenu Česká hlava. V letech 2010 až 2022 byl zastupitelem, mezi roky 2010 až 2020 rovněž starostou města Říčany v okrese Praha-východ, kde v současnosti působí na základní škole.

vladimir.koren@zs.ricany.cz

Mgr. Richard Macků, Ph.D. (1981)

Je představen jako vedoucí rubriky Teorie.

mackur@pf.jcu.cz

METODA

MILÍ ČTENÁŘI RUBRIKY METODA,

kořeny – zajímalo by mne, co se vám vybaví jako první, když se toto slovo vysloví. Jsou to kořeny stromů? Nebo kořeny, které máte v určité zemi a jejím specifickém regionu? Nebo vám vytanou na myslí spíše kořeny sociokulturní, spjaté právě s určitou kulturou, náboženským prostředím nebo vaší rodinou? Symbolika kořenů prorůstá do mnoha oblastí.

Vzpomínám si, jak jsem chodíval cvičit tai-či a náš cvičitel u některých cviků opakoval, že máme stát s pocitem pevného zakořenění, jako by nám z chodidel vyrůstaly kořeny do země. A přesto hned vzápětí následovaly cviky, kdy se nohy hýbaly a rozhodně nezůstávaly na jednom místě. Trvalo mi nějaký čas, než jsem ve své hlavě ten obraz zpracoval. Cítil, že jsem dobře zakořeněný, a přesto se moci hýbat, posunovat dál. Jsem si jist, že podobné je to i s naší identitou. Ta vyrůstá z kořenů, které je dobré neustále si připomínat a zvědomovat. Ne nadarmo Václav Cílek ve své knize Krajiny vnitřní a vnější mluví o paměti krajiny, o tom, že lidé si krajinu přivlastňují, ale zároveň si krajina přivlastňuje je.

Podobně tomu je i v zážitkové pedagogice a neformálním vzdělávání. V tom, jaké typy programů vymýšlíme a realizujeme, se mnohdy silně promítají naše kořeny – ze skautu, pionýru, turistických oddílů, Prázdninové školy Lipnice, táborů atd. A tak se ke svým kořenům mnohdy navracíme a obohacujeme je nejrůznějšími formami vzdělávání, kterými v životě procházíme. Jsem proto rád, že v rubrice Metoda v tomto Gymnasionu jsou články vycházející z různých kořenů a tradic zážitkové pedagogiky, výchovy a vzdělávání vůbec. Přesto, že kořeny vyrůstají z různých tradic, tak mají mnoho společného – především upřímnou snahu o to, jak napomoci dětem a (mladým) lidem k plnému rozvoji jejich potenciálu.

Michal Pařízek

VEDOUCÍ RUBRIKY:

Mgr. Michal Pařízek, Ph.D. (1979)

Snaží se o holistický přístup ke vzdělávání (nejen) dospělých, jehož důležitou součástí je i zážitková pedagogika. Na VOŠ Jabok v Praze učí zážitkovou, volnočasovou a sociální pedagogiku, semináře týkající se pohybu, tělesnosti a her. S radostí se zapojuje do mezinárodních projektů.

parizek@jabok.cz

KOMPETENCE

JAKO KOŘENY VZDĚLÁVÁNÍ

Současné dokumenty určující směr českého školství jsou inspirovány kompetenčními modely. Jak lze pracovat s konkrétními kompetencemi a jak se opřít o klíčové kompetence, ukazuje Klára Šindelková. Neobávejte se tedy dokumentů, jako je RVP a na jeho základě vytvořený ŠVP, a nechte se inspirovat.

AUTOR: KLÁRA ŠINDELKOVÁ

Když jsem poprvé četla Strategii 2030+, cítila jsem příjemné naladění a souhlasně jsem přitakávala. Cíl zaměřit vzdělávání více na rozvoj kompetencí pro život – osobní, občanský i profesní – přesně odpovídal mé touze probouzet školní výuku k životu. Nejen k nabývání faktů, ale k rozvoji zvědavosti, tvořivosti, spolupráce, smyslu a dalších důležitých měkkých dovedností. Obdobný důraz na kompetenční výuku a redukci učiva klade i revize RVP. To mě potěšilo.

Zkušenosti ze zážitkově pedagogických kurzů a vedení seminářů/workshopů propojování formálního a neformálního vzdělávání mi potvrdily, že klíčové je vědět, proč – mít jasné cíle, k nim hledat vhodné prostředky a vše smysluplně provázat reflexí. Tak to funguje i ve firmách. Hledáme nejvhodnější a nejefektivnější prostředek/strategii pro dosažení cíle.

I proto stojí za připomenutí, k čemu vlastně základní vzdělávání směřuje. Daří se nám zvolenými metodami, technikami a formami naplnit cíle základního vzdělávání tak, jak jsou definovány ve školském zákoně? Tj. vést žáky k rozvoji tvořivého myšlení, řešení přiměřených problémů, účinné komunikaci, spolupráci, péči o zdraví, ohleduplnosti i schopnosti rozhodovat o vlastní cestě, motivovat je k celoživotnímu učení?

PŘÍKLAD JAKO INSPIRACE

Představme si, že máme rozvíjet dílčí složku **Resilience – odolávání obtížným situacím** v rámci osobnostní a sociální kompetence. Očekávaný výsledek učení (OVU) pro 9. ročník zní: „**Žák rozvíjí vlastní psychickou a fyzickou odolnost.**“ Abychom cíl konkretizovali, využijeme metodickou podporu a zvolíme

komponentu **překonávání překážek**, konkrétně: **žák obtížné úkoly přijímá jako výzvu, ne snaží se jim vyhýbat**.

Tuto kompetenci lze rozvíjet např. v matematice či fyzice při práci s prostorovou představivostí. Učitel zadá skupinám úkol: Postavte co nejvyšší stabilní věž z omezeného počtu těles. Uprostřed aktivity se však pravidla změni – materiál se omezí, přidá se časový limit nebo se zpřísní rozměry základny. Žáci musí přeplánovat strategii, reagovat na změnu a překonat nejistotu.

Po dokončení následuje cílená reflexe: **Co pro vás bylo nejtěžší? Jak jste reagovali na změnu zadání? Co vám pomohlo to nevzdat? Co konkrétního byste příště udělali jinak?** Učitel zároveň může vést reflexi k propojení s výukou: **„Jakou roli hrála stabilita základny? Co jste si ověřili z geometrie nebo fyziky?“**

Díky tomu žáci aplikují učivo v praxi, zažívají řízenou nejistotu a budují odolnost, rozvíjejí spolupráci a schopnost hledat řešení. Výuka tak směřuje nejen k oborovým znalostem, ale také k osobnostnímu růstu. A právě to je smysl kompetenčního přístupu.

KOŘENY JAKO METAFORA

Vrátíme-li se ke klíčovým kompetencím tak, jak jsou pojmenované v cílech základního vzdělávání, můžeme si je představit jako hluboký kořenový systém, ze kterého vyrůstá nejen smysluplné učení, ale také vztahy, postoje, hodnoty a osobní růst. Ačkoliv se o kompetencích často mluví jako o něčem abstraktním, jejich skutečná síla se projeví až tehdy, když je „přivedeme k životu“ – prostřednictvím konkrétních činností, silných zážitků a společné reflexe.

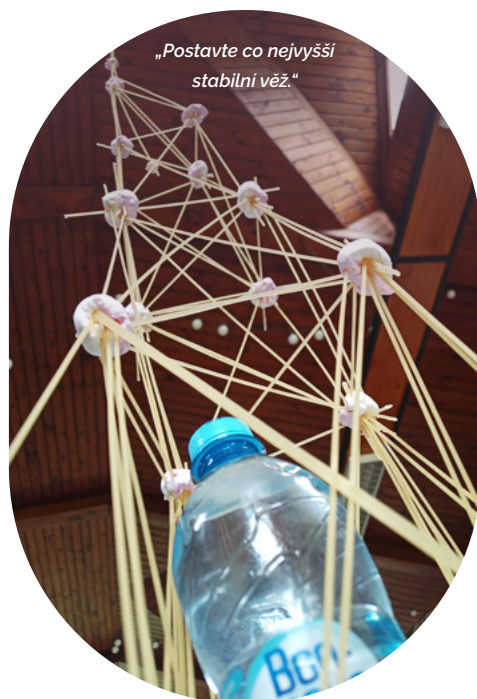
Nové rámcové vzdělávací programy definují 8 klíčových kompetencí, z nichž každá se skládá ze 2 až 5 dílčích složek. Například **klíčová kompetence k učení** obsahuje dvě složky: **umění se učit a smysl a cíl učení, celoživotní vzdělávání**. Každá z těchto složek má definovaný očekávaný výsledek učení (OVU) jak pro 5., tak pro 9. ročník, což vede učitele k cílenému a systematickému rozvoji kompetencí.

Kompetence osobnostní a sociální obsahuje pět složek: **vlastní wellbeing, resilience – odolávání obtížným situacím, identita, empatie a porozumění druhým, budování a udržování zdravých vztahů**. Také zde má každá složka svůj OVU pro 5. i 9. ročník. Na webu prohlednout.rvp.cz lze procházet tzv. proklíkávacím systémem všech osm kompetencí až k metodické podpoře.

Metodická podpora, ačkoliv není pro školy závazná, může být velmi užitečná právě při stanovování cílů. Ke každé dílčí složce nabízí komponenty, z nichž se skládá, včetně postupných kroků k dosažení OVU (námetovnik projevů žáka). Dále přináší návrhy vzdělávacích strategií pro učitele a provazby na vzdělávací oblasti.

KOMPETENCE JAKO NADOBOROVÝ ZÁKLAD

Vraťme se k metafoře, že klíčové kompetence tvoří nadoborový kořenový systém, který rozvíjíme napříč obory za použití vhodných vzdělávacích strategií. Zde máme zkušenost z projektu **Propojování formálního a neformálního vzdělávání**, kde učitelé a lektori

společně vytvářeli vzdělávací programy. Učitelé přinášeli obsah podle RVP/ŠVP, lektori pak metody a techniky, které kompetence přirozeně rozvíjejí. Tento přístup vnímám jako velmi funkční a inspirativní.

Pro implementaci revidovaného RVP a s ním spojeného kompetenčního vzdělávání jsou metody neformálního vzdělávání – z nichž vychází i značná část doporučených vzdělávacích strategií – klíčové.

JAK SE OBECNÉ RÁMCE PŘEKLÁPĚJÍ DO ŠKOLNÍ PRAXE

Jedním z hlavních úkolů škol je přetavit obecné rámce – jako jsou klíčové kompetence v RVP – do konkrétní reality každodenní výuky. Tato cesta vede přes školní vzdělávací program (ŠVP), který překládá rámcové cíle RVP do prostředí konkrétní školy, podporuje vizi a hodnoty školy, potřeby žáků i místní kontext. Nejblíže samotnému žákovi je pak úroveň každodenní výuky – to, co žák skutečně dělá, prožívá, rozvíjí a reflektuje.

Zde se dostáváme k důležitému principu: kompetence nejsou hotové znalosti či

dovednosti, které „předáme“. Jsou to schopnosti, které se **rozvíjejí ve zkušenosti** – v interakci s úkolem, se sebou samým, s druhými, s obsahem učení i s prostředím školy. A tak bychom k nim měli přistupovat: jako k živému procesu.

Pojďme nyní sledovat stejný cíl jako v úvodní části tohoto článku, ale zvolit jiný prostředek k jeho dosažení – za využití odlišné vzdělávací strategie, napříč jinou vzdělávací oblastí.

Pokud si to shrneme, zadání vypadalo následovně:

Osobnostní a sociální kompetence

- **Dílčí složka:** Resilience – odolávání obtížným situacím
- **OVU (9. ročník):** Rozvíjí vlastní psychickou a fyzickou odolnost
- **Komponenta:** Překonávání překážek
- **Cíl:** Žák obtížné úkoly přijímá jako výzvu, nesnaží se jim vyhýbat.

Nyní se přesuneme do českého jazyka a literatury, případně dějepisu.

Tematický okruh: osobní statečnost, lidská práva, rozhodování v krizových situacích

Téma: Příběhy lidí, kteří vzdorovali režimu / Literární hrdinové v mezních situacích

Vzdělávací strategie: Učení na základě výzvy + práce s dilematem + reflexe

Žáci dostanou za úkol vžít se do konkrétní historické nebo literární postavy, která čelila těžké volbě (např. disident v době normalizace, odbojář za protektorátu, literární hrdina čelící ohrožení blízkého). Pracují s dokumenty, výpověďmi nebo literárními úryvky a připravují krátké vyjádření k otázce: „**Co bych na jejich místě udělal já – a proč?**“

Učitel po diskuzích zařadí osobní úkol – žák si stanoví **svou vlastní výzvu**, která je pro něj aktuálně náročná (např. mluvit před třídou, dotáhnout náročný projekt, zapojit se do mimoškolní akce). Cílem je ji v následujících týdnech vědomě zkusit přijmout a reflektovat zkušenost.

z výuky PF JU

Následné otázky do reflexe mohou znít třeba takto: *Co jsi vnímal/a jako těžké? Jak ses cítil/a, když ses postavil/a výzvě? Co ti pomohlo nevzdat to? Jaký vnitřní zdroj jsi objevil/a? Kde jsi v životě narazil/a na podobnou situaci?*

Cílem je podpořit uvědomění a vztah k vlastní odolnosti – chuť ji rozvíjet. V ideálním případě si žák uvědomí, že překážky nejsou „nepříjemnosti k vyhnutí“, ale příležitosti k růstu – a to je základní cíl komponenty. Další úroveň rozvoje resilience může být např. výzva překračující hranice školní budovy, až po plánování společné třídní, případně školní expedice a její realizace.

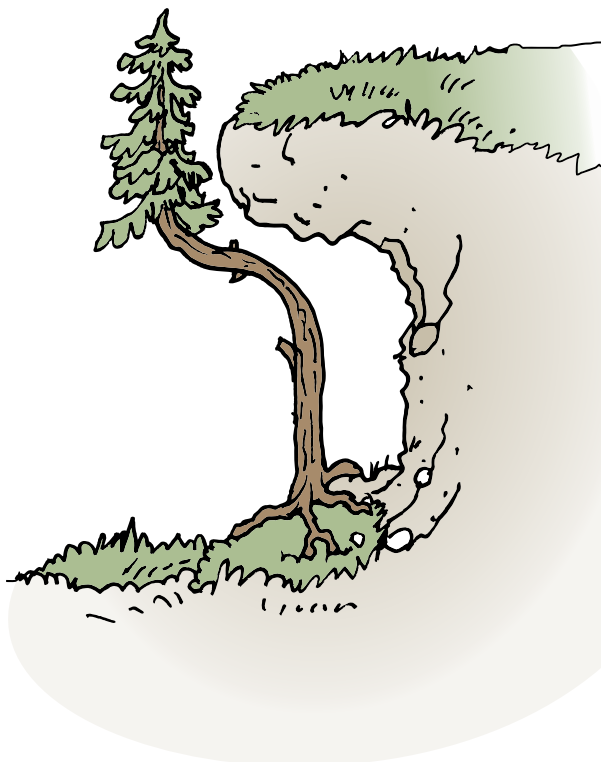
ZÁVĚREM: KOŘENY POTŘEBUJÍ POZORNOST A PÉČI

Klíčové kompetence nejsou přilepkem k učivu, ale živým základem vzdělávání – hlubokými kořeny, ze kterých může vyrůstat smysluplné učení, vnitřní motivace i schopnost obstát v reálném světě. Přenést je z rámcového programu do ŠVP a každodenní výuky neznamená další administrativní břemeno, ale příležitost přiblížit školu životu.

Ano, kompetenční výuka vyžaduje odvahu, spolupráci a čas. Ale právě v tom spočívá její síla – učíme se spolu s žáky. Pokud mají děti skutečně zažít, co znamená přijímat výzvy, hledat řešení, růst navzdory chybám a stavět na svých silných stránkách, musí tím nejprve projít i ti, kdo je provázejí.

Právě proto má smysl tvořit školní vzdělávací program jako živý příběh školy – ne jako výčet učiva, ale jako promyšlenou cestu,

„Překážky nejsou nepříjemnosti k vyhnutí, ale příležitost k růstu!“

kteřá ví, kam směřuje a proč. Bylo by skvělé, kdyby i univerzity připravující budoucí učitele stavěly na principech kompetenčně orientované výuky. Osobnostně sociální výchova a rozvoj klíčových kompetencí by pak tvořily pevný základ pedagogického přístupu, na němž přirozeně stavi další vzdělávací oblasti a obory.

Klára Šindelková (1988)

Metodička a garantka Propojování formálního a neformálního vzdělávání NPI ČR. Členka pracovní skupiny ke klíčovým kompetencím revidovaného RVP. Působila na UP v Olomouci v projektu KLIKO – Společenství praxe pro rozvoj klíčových kompetencí. Je instruktorkou Prázdninové školy Lipnice.

klara.sindelkova@npi.cz

fotografie k článku © z archivu J. Sýkory

ŠKOLA HLEDAJÍCÍ SVĚ KOŘENY V ZÁKLADU SPOLEČNÉHO BYTÍ ŠKOLA, VE KTERÉ ROSTEME :-)

Ideje Strategie 2030+ a současných revidovaných RVP lze ve škole rozvíjet zcela přirozeně. Pedagog ale musí dobře znát vlastní ŠVP, musí být vnímavý vůči situacím, které ve škole nastávají, a umět je využít pro přirozený rozvoj kompetencí dětí. (Inovativní pedagogické přístupy rozhodně výše uvedenému napomáhají.)

AUTOR: JAN SÝKORA

V současné době procházíme překotnými změnami – svět je jiný, než byl včera, ač v základu je pořad stejný. Tento svět, často popisovaný jako **VUCA** (volatility, uncertainty, complexity and ambiguity – tedy nestálý, nejistý, složitý, nejednoznačný; koncept popisující dynamiku současného světa, viz Bennis & Nanus, 1985), nás mate a nutí hledat pevnost. Ve článku nabízím pohled na to, jak jsme s tímto VUCA světem a naší pedagogickou realitou pracovali na komunitní škole ZŠ Hučák. Tu jsem založil a devět let jsem mohl dělat ředitele. Na konkrétním příběhu ukazují možnou cestu, po které se dá jít při změně

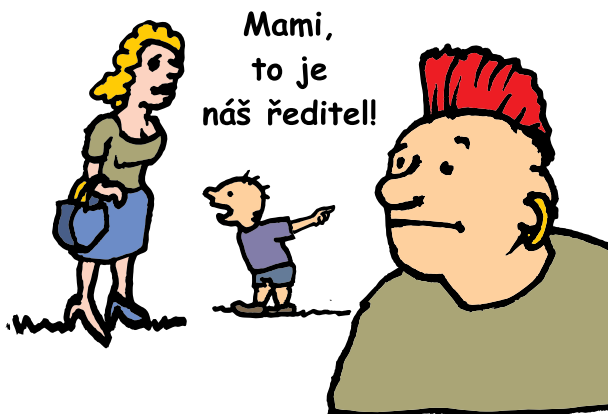
paradigmatu školy ze znalostního ke kompetenčnímu pojetí – cestu od jednostranného přenosu znalostí ke společnému objevování, kde každodenní prožitky mohou sloužit jako „semínka“, která zapustí hluboké kořeny potřebných kompetencí a hodnot.

OBDOBÍ PUNKU – ANEB HLEDÁNÍ VZDĚLÁVACÍCH CÍLŮ

Školu jsme zakládali v malé komunitě a otevírali ji s osmi dětmi. Bylo to období veliké blízkosti, ve které bylo jednoduché individualizovat, řešit shodu v pohledu na každodennost i vzdělávání. Říkali jsme tomu naše „punkové

období" – možná ne dokonale uhlazené, ale plné energie, DIY přístupu a odhodlání dělat věci jinak, hledat vlastní cestu. Bylo to krásné období velké energie a propojení – často to tak bývá u nových startup projektů.

Vybrali jsme pedagogický směr **Jenský plán** (inspirování P. Petersenem), který nám přišel vyvážený pohledem na individualizaci vzdělávání a zároveň velkým důrazem na sociální vazby. Hledali jsme půdu, ve které by semínka dětského potenciálu mohla co nejlépe zakořenit a růst. Když jsem to vysvětloval rodičům, často jsme mluvili o tom, že díky jenskému plánu je škola místem normálního života tak jako v rodině. Společně si HRAJEME, občas zažíváme SLAVNOST, často začínáme i končíme ROZHOVOREM a v každém dni má své místo PRÁCE – a to jak na individuálním vzdělávání, tak i na péči o společné prostory (děti umývaly nádobí, uklízely a vytvářely své další projekty). Samotné tyto pilíře jenského plánu přímo vybízely k rozvoji kompetencí: ranní **rozhovor** v kruhu přirozeně trénoval komunikaci a naslouchání (kompetence komunikativní), společná **práce** na projektech či úklidu podporovala spolupráci a zodpovědnost (kompetence sociální a personální, pracovní), **hra** rozvíjela kreativitu a řešení problémů a **slavnosti** posilovaly sounáležitost a organizační dovednosti. Pořád nám ale

chyběl nějaký svorník pohledu na růst dítěte, nějaké gradační kontinuum, ve kterém vidím dítě růst v důležitých oblastech, které bude celoživotně potřebovat.

Přemýšleli jsme nad různými možnými světy, na které naše děti připravujeme. I vy máte své pohledy na to, jak bude svět vypadat za 20 let. Možná je to svět tvořený blízkou spoluprací lidí s AI, možná je to postapokalyptický svět, možná je to svět rozdrobený do sociálních bublin – a ve finále jediné, co víme, je, že budoucí svět bude jiný než ten současný. ▶

Když si pak budete modelovat, co je potřeba v dětech ukotvit a rozvíjet, aby v takovém světě obstály, nedojdete k přívlastku shodnému, Ohmovu zákonu, láčkovcům. Nejspíš dojdete ke schopnosti komunikovat, znát sám sebe a dokázat na sobě pracovat, vědět, kde je moje role v kolektivu, atd. – jde o základní věci, které bude potřebovat jakýkoliv člověk v jakémkoliv světě. Jde o soubor znalostí, schopností, dovedností, postojů a hodnot, které jsou KLÍČOVÉ pro život, tzv. klíčové kompetence. Právě ty se ukázaly být těmi životodárnými kořeny, které dítě potřebuje pro stabilitu a růst v měnícím se světě.

A teď ta pointa – toto je cíl všech škol v ČR již od roku 2004, jak je definováno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV, MŠMT, aktuální verze k roku 2025). Každý učitel jakéhokoliv předmětu má za cíl skrze svůj obor, předmět, činnost rozvíjet klíčové kompetence (tamtéž). Což klade nároky na vzájemnou spolupráci, pochopení směřování a za mě i společný jazyk školy (školy, družiny, klubu), ale i dalších organizací, ve kterých se žáci připravují na budoucnost

(SVČ, ZUŠ, kluby, kroužky atd.). V současném světě je ale potřeba ještě něco: víme, že děti se učí čím dál víc mimo formalizované instituce (význam informálního učení roste; nejlépe toto dokumentují výzkumy o digitálním vzdělávání). Kvalita angličtiny u současných dětí se mění s množstvím času na YouTube videích v angličtině, schopnosti v oblasti IT rostou často nezávisle na tom, co se děje ve škole. Naším cílem tedy musí být zkompetentnit člověka co nejdříve k vysoké autonomii ve vzdělávání (klíčová kompetence k učení, viz RVP ZV).

Text RVP ZV má velice dobře napsané základní cíle (klíčové kompetence na prvních stranách), bohužel další stovky stran jsou směřovány ke znalostním cílům a odvedly tak pozornost celého systému jinam (přijímačky CERMAT, kontroly ČŠI, podpora NPI, ředitelé a učitelé – rigidita). To platí pro text RVP z roku 2004 i text po revizích z roku 2025. Oba dva texty fokusují pozornost celého vzdělávacího systému na kompetence, ale nijak nepomáhají v jejich dosažení. Je nezbytné přijmout, že jde o paradigmatickou změnu (z parciálních

znalostí k holistickým kompetencím) a při její implementaci takto postupovat. Bohužel, po reformě v roce 2004 se tyto ideály nepovedlo dostat ani do menšiny škol. Nyní s nutností upravit své ŠVP v každé škole je další možnost stříhnout si reparát a dosáhnout cíle RVP (a to v každé škole pro každého žáka). Můžeme se poučit z minulého neúspěchu a lépe zvládnout implementaci. Co je nezbytné pro úspěch, jsme sepsali v rámci **Stálé konference ve vzdělávání** v textu „Cesta ke změně ve vzdělávání“ a je nezbytná spolupráce všech klíčových aktérů nejlépe v principech kolektivního dopadu, jak o nich mluví Michal Fullan. Z mé zkušenosti by také pomohlo vytvořit tzv. gradační kontinuum, kde například kompetenci k učení uvidím v logické provázanosti dílčích schopností, dovedností a znalostí dítěte a v systému kroků, po kterých může jít takřka celý život. A toto by měl vidět učitel, dítě i rodič.

Proto jsme na škole začali hledat tento gradační rámec. Dívali jsme se do různých evropských států, a nakonec jsme zvolili Skills Builder systém rozvoje esenciálních dovedností

(kompetenci) z UK (Skills Builder Partnership), který pro ČR přeložila a adaptovala Schola Empirica. Postupně jsme zaváděli tento pohled do každodennosti školy. Začali jsme ve školní družině, která pracovala kompetenčně, pak se připojili učitelé, děti se učily sebehodnotit (což je klíčové pro rozvoj kompetence k učení) a rodiče se připojili ve třetím roce, kdy předávali škole pohled na kompetence svého dítěte. Přesvědčit všechny o smyslu jednotného kompetenčního rámce nebylo vždy snadné, občas to připomínalo snahu sladit orchestr, kde každý zpočátku hraje svou oblíbenou melodii, ale postupně jsme našli společný rytmus a jazyk.

V pátém roce školy jsme měli vydefinované kompetenčně pojaté cíle vzdělávání ve shodě s RVP ZV, které jsme začali propisovat ke všem aktérům (dětí, rodiče, pedagogové) a do všech částí školy (výuka, družina, klub, pobytové akce). Tento rámec nám umožnil vidět klíčové oblasti vzdělávání a posilovat každé dítě směrem k jeho maximálnímu potenciálu. A zároveň jsme se vše pořádkem a setrvačně učili.

KAŽDODENNOST JAKO ZÁKLAD SPOLEČNÉHO BYTÍ – SPOLEČNÝCH PROŽITKŮ I ZKUŠENOSTÍ

Ve škole jsme od začátku našeho fungování dávali velký podíl participaci dětí i dospělých na každodenním životě (v souladu s principy **konstruktivismu a demokratické výchovy, např. Dewey**). Věřili jsme v práci dětí, věřili jsme pobytovým akcím, ale zážitky jsme nevytvářeli jako něco cíleně budovaného a umělého, ale vytěžovali jsme každodenní běžné situace plné autentických prožitků.

V rámci života školy děti vedly ranní kruhy jak celé školy, tak své třídní kruhy (takové každodenní starty dne). Při vzdělávání si plánovaly průběh dne, nastavovaly vzdělávací cíle i cesty k jejich dosažení na úrovni svých kompetencí k učení. Jezdili jsme společně do terénu, bavili se o tom, co se děje ve světě i co se děje nám (v radostných i náročných situacích). Měli jsme hodně specifické předměty – třeba dětské podnikání, ve kterém děti celý rok pracovaly v dětské firmě. Například jedna skupina vyráběla bylinková mýdla. První várka se jim ale nepovedla – mýdlo se drolilo. Bylo zapotřebí analyzovat problém (kompetence k řešení problémů), hledat informace o správném poměru surovin (kompetence k učení), upravit postup a přepočítat cenu (matematická a finanční gramotnost). Nakonec na školním jarmarku děti hrdě prodávaly funkční výrobky a zisky použily na třídní výlet (kompetence pracovní a sociální). Zažívaly tak radost i zklamání, učily se tvořit ekonomické plány, nakupovat, ale i vyrovnat se se zmetky z výroby.

Občas jsme z cílené a záměrné pedagogizace vystupovali spíše k situační intervenci, ale pak jsme postupovali metodicky k vytěžení prožitého – klíčová byla následná **reflexe a abstrakce**, která, jak popisuje **teorie učení zážitkem (např. Kolb, 1984; Dewey)**, pomáhá prožitek přetavit ve skutečnou zkušenost a učení. Všednost zážitků, které kopírují běžný společný život komunity, nám často dávala plno situací, ve kterých se přirozeně rozvíjely klíčové kompetence a zároveň lidská blízkost. Tyto situace jsme pak reflektovali a facilitovali

skupinové procesy k získání nové zkušenosti a jejímu přenosu do běžného života. Právě tato reflexe byla jako vláha, která pomáhala kořenům zkušenosti prorůst hlouběji.

Někdy jsme stavěli předměty či akce tak, aby v nich byl intenzivní prožitek. Například pobytové kurzy: neměli jsme lyžák, ale zimní kurz, neměli jsme školu v přírodě, ale letní kurzy, chodili jsme na expedice. Děti plánovaly, objednávaly autobusy, kupovaly skipasy, domlouvaly chalupy, sestavovaly jídelníček, nakupovaly, vařily – plno běžných situací, ve kterých se děje mnoho růstových věcí. Měli jsme kurzy rozdělené na tříleté cykly a v nich se cíle přizpůsobovaly cílům daného věku. Tj. tady jsme cíleně designovali situace, ve kterých bylo intenzivní prožívání, ale opět v duchu běžného života. Zatelefonovat do dopravní společnosti a objednat autobus pro celou třídu je pro dítě velká výzva, která chce přípravu, strategii a podporu. Když se dětem například nedařilo získat jasnou cenovou nabídku, musely zpřesnit své dotazy a formulace – skvělá příležitost pro rozvoj kompetence komunikativní a řešení problémů. Dá se to dobře reflektovat a vytěžit (opět viz Kolbův cyklus učení).

Takových situací ve škole bylo mnoho a byl to běžný hezký život se všemi radostmi i starostmi.

ZÁVĚR

Bytostně věřím, že systémová paradigma-
tická změna ve vzdělávání je nezbytná. Už
více než dvacet let ji máme ve strategických
dokumentech (**kompetenční cíl v RVP ZV**)
a není čas čekat dalších dvacet let na její sku-
tečné naplnění. Škola může být krásný pro-
stor, ve kterém se vzájemně učíme žít – sami
se sebou, ale i ve společnosti ostatních. Není

proto potřeba vytvářet složité herní rámce či
umělé metodiky, ale žít společný život a na
něm stavět vzdělávání, nechat „semínka“ klí-
čit v přirozené půdě každodennosti. Zážitky
pak přicházejí zcela spontánně a na nás pe-
dagogůž je mít kompetence je reflektovat
a zapracovat do nové zkušenosti – naší, ale
i našich dětí. Pomáhat těmto kořenům růst sil-
ně a hluboko.

Bibliografické citace (podle ČSN ISO 690):

1. BENNIS, Warren G. a Burt NANUS, 1985. *Leaders: the Strategies for Taking Charge*. New York: Harper & Row. ISBN 0-06-015246-X. (Pozn.: Toto je jedna z publikací, kde se objevily koncepty související s pozdějším akronymem VUCA, který se rozšířil z vojenského prostředí.)
2. DEWEY, John, 1997. *Experience and Education*. Touchstone Edition. New York: Simon & Schuster. ISBN 978-0-684-83828-1. (Pozn.: Původně vydáno 1938. Existují i české překlady, např. *Zkušenost a výchova*, přel. Josef Šmahel a Růžena Šmahelová. Praha: Jan Laichter, 1939.)
3. DOPORUČENÍ RADY ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (Text s významem pro EHP) (2018/C 189/01). *Úřední věstník Evropské unie* [online]. C 189, 4.6.2018, s. 1–13. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.CES [cit. 2025-04-02].
4. KOLB, David A., 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. ISBN 0-13-295261-0.
5. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, [aktuální rok poslední revize, např. 2024]. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT [online]. Dostupné z: [vlozte aktuální URL adresu platného RVP ZV, např. z webu edu.cz] [cit. 2025-04-02]. (Pozn.: Je nutné dohledat a uvést přesný rok poslední úpravy a platný odkaz.)
6. PETERSEN, Peter, Irok vydání]. *Der kleine Jenaplan*. [Místo vydání]: [Vydavatel]. (Pozn.: Pro přesnou citaci je třeba dohledat konkrétní používané vydání. Alternativně lze citovat relevantní českou publikaci zabývající se jenským plánem, např. od K. Rangla nebo V. Švecové, pokud byla zdrojem informací.)
7. STÁLÁ KONFERENCE ASOCIACÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ (SKAV). *Cesta ke změně ve vzdělávání* [online]. Praha: SKAV, 2023 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: <https://skav.cz/publikace/cesta-ke-zmene-ve-vzdelavani/>
8. SKILLS BUILDER PARTNERSHIP, [copyright rok, např. 2025]. *Skills Builder Universal Framework*. [online]. London: Skills Builder Partnership. Dostupné z: <https://www.skillsbuilder.org/universal-framework> [cit. 2025-04-02].

Jan Sýkora (1982)

Pracuje s lidmi, je členem několika občanských sdružení, pekař vánoček, stavitel stodol a táta od tří dětí. Bavi ho přemýšlet nad volným časem ve škole – jak to udělat, aby celá škola byla vlastně volným časem dětí, rodičů a učitelů. Učil na vysoké škole, byl ředitelem a zřizovatelem školy Hučák. V posledních letech se snaží o změnu vzdělávání v ČR.

jan.sykora@asociacemis.cz

SILNÝ ZÁŽITEK JAKO ZÁKLAD RŮSTU

ANEB KOŘENY INSTRUKTORSKÉHO PŘÍSTUPU PRÁZDNINOVÉ ŠKOLY LIPNICE

Na šachovnici ozářené světlem svíčky leží král. Za stolem stojí protivník. Přes černou kápi není vidět, jestli má radost, nebo jen stoicky přijímá své vítězství. Kosa přes rameno napovídá, s kým člověk hrál svou životní partii. Trvá to jen okamžik, než člověku dojde, že jeho život právě skončil.

AUTOR: LÍDA HOUDKOVÁ

Psychicky náročné programy. Máme je, používáme je, považujeme je za efektivní. Může se to zdát zbytečné. „Proč tak složité?“ ptají se někteří. Chystat scénu s dvaceti šachovými partii, líčit a kostýmovat Smrt, v zákuhlísi v počítačovém programu sehrávat partie, aby Smrt dostala své pověsti a vždy vyhrála. A proč? Aby si účastníci uvědomili, že život je konečný. Že v něm mají omezený počet tahů a opravdu záleží na tom, čím ten čas zaplní. Může to být postávání na místě a přemýšlení, co by se mohlo stát. Kdybych třeba změnila práci, která mě nebaví, kdybych cestovala,

kdybych už měla děti nebo kdybych se odvázně postavila za to, co je pro mě důležité. Anebo se člověk stane aktivním tvůrcem svého života a zasadí se o to, co považuje za důležité, správné, smysluplné právě pro něj.

No dobře, a nešlo by to jednodušeji? Dát jim do ruky papír, posadit je na louku nebo koneckonců i ke stolu v učebně a nechat je udělat seznam věcí, co by chtěli ještě v životě prožít. Stejný efekt, vědí, co chtějí dělat, a hotovka. Nebo ne? No, právě, že ne. Papír a seznamy fungují. Někdy. Když je člověk připravený, když už se k němu myšlenka dostala

skrze zážitek, emoci, otřes. Jinak zůstane na papíře. V psychologii se tomu říká kognitivní disonance – napětí mezi tím, jak žiji, a tím, jak bych chtěl žít. V takové chvíli nepotřebujeme svou budoucnost uchopit rozumově, ale dostat impuls ke změně. Dostatečně silný. Na našich kurzech toto nabízíme. Silné výzvy. A nemusí to být jen večerní program s tajemnou atmosférou, ale třeba i skok na laně v poledne, první přespání o samotě v lese, rollová hra, během které si účastníci prožijí úplně jinou část sama sebe.

Tvořit takové situace však vyžaduje víc než přečíst si hru v knize. Co k tomu tedy instruktor potřebuje, aby měl proces plně v rukou?

Za prvé ustát si tu moc, kterou mu prostředky zážitkové pedagogiky dávají do rukou. Ustát si ji tak, aby se podobné programy nestaly instruktorským experimentem, úletem na hraně motivovaném zvědavostí, kam až se dá jít. Aby byly tím, čím mají být. Cíleným rozvojem. Osobnostně k tomu v Prázdninové škole Lipnice (PŠL) pomáhá dlouhé vzdělávání instruktorů, které jsme popisovali v minulém čísle Gymnasionu. Vypichnu z něj pro tuto chvíli jen předmět osobnost instruktora, který nabízí sebereflexi nejen na úrovni kompetencí (vím, na co ještě mám a kde je lepší mít po boku někoho zkušenějšího), ale i na úrovni vlastních motivací. Zároveň se v několika případech ukázalo, že tým ještě nedokáže dát danému člověku důvěru k vedení vlastního kurzu – a to z různých, pečlivě reflektovaných důvodů. Proto jsme si v PŠL nastavili procesní stopky, abychom se nestavěli do role guru.

Dalším takovým rámcem je náš etický kodex. Obsahuje klíčové body toho, jak se vztahovat k účastníkům, jak ctít kvalitu, dodržovat bezpečnost. K němu se na konci každého kurzu vracíme a do interní závěrečné zprávy vkládáme zamyšlení, zda se cítil v plném rozsahu celou dobu kurzu. Zde z něj vypichnu body, které jsou relevantní pro bezpečné uvedení psychicky náročného programu:

- Programové prostředky volíme vždy uvážene a s jasným vědomím cíle.

To znamená, že každý program se vztahuje k pedagogickému cíli. Víme přesně, proč tam

je. Jakým způsobem ho budeme s účastníky reflektovat. K jakému typu uvědomění je chceme dovést.

- Vnímáme zodpovědnost za situace, které na kurzech vyvoláme, a domýšlíme jejich důsledky.

U náročných programů máme dopředu zpracovanou analýzu rizik. Těch psychologických i fyzických. Tedy víme, jaké lano použít, a máme psychologa na drátě, kdyby něco. Když máme u některého účastníka pochybnost o tom, jestli je pro něj program vhodný, nedoporučíme mu ho. V extrémním případě ho na program nepustíme.

- Při naplňování cílů kurzu reflektujeme potřeby účastníků. Respektujeme jedinečnost osobnosti a osobního příběhu každého účastníka.

Nemanipulujeme ho tam, kde my máme pocit, že je to super, ale vedeme ho k nalézání vlastních cest. Tedy neříkáme mu třeba, že má změnit práci, ale vytvoříme příležitost na to nahlédnout s odstupem.

- Nezneužíváme role instruktora a potenciálně nerovného vztahu s účastníky k naplňování vlastního prospěchu.

foto © Klára Šindelková

účastníci BuděCampu PF JU | foto © Richard Macků

Účastníci jsou v prostředí kurzu citliví. Záměrně je vedeme k sobě, do kontaktu s vlastními emocemi, se smyslem svého života. V takovém rozpoložení se instruktor může (a měl by) stávat pevným bodem v celé té emocionální či existenciální bouři. A jako takový maják by neměl dávat nevyžádané rady, rozhodnutí účastníků hodnotit nebo s nimi navazovat příliš blízké vztahy. Cílem není účastníky navázat na instruktora, ale zplnomocňovat je k řešení vlastního života.

- Ctíme zásadu dobrovolnosti. Účastníci kurzu mají možnost kdykoli odstoupit z programu a dále v něm nepokračovat.

Na kurzech máme pravidlo STOP, které není moc využíváno, ale pořád tu je. Nabízí účastníkovi vyhodnotit, že je to na něj moc, že už v programu dál pokračovat nechce.

Kromě etického kodexu máme v PŠL i manuál řízení rizika. V něm ošetřujeme fyzickou bezpečnost náročnějších programů (lanových, na vodě apod.), ale pracuje i s obecnými tématy, jako jsou třeba zdroje rizik. Na úrovni instruktorů je to mimo jiné trojice pod zkratkou SUP – spěch, únava, podcenění. Proto jsou pro potenciálně náročné programy dopředu vypracovávány scénáře řešení problémů. Máme pravidla ošetřující např. i to, co nemůže unavený instruktor dělat (třeba řídit auto, pokud nespal aspoň 6 hodin). Snažíme se všemožně modelovat, co může nastat,

abychom právě mohli účastníkům nabídnout i programy, které jsou náročné. Nechceme před rizikem couvat a omezit se jen na aktivity, které jsou absolutně bez rizika – tedy na suché, rovné zemi, za světla, bez trávy i hrbo-lů, s dostatečnými rozestupy. Chceme nabízet transformativní zkušenost a tedy i pestrou škálu programových prostředků. Ale nezavíráme oči před riziky. Předcházíme jim, odpovědně je řešíme.

Poslední střípek do skládačky je způsob, jakým s účastníky interagujeme. V tomto ohledu nemáme jeden formální teoretický pilíř, ale v praxi se nejvíce blížíme nedirektivnímu a respektujícímu přístupu, jak ho popisuje například Carl Rogers. Částečně s tím operuje i etický kodex, který říká:

- Komunikujeme otevřeně. Pracujeme se zpětnou vazbou od účastníků, okolí a od sebe navzájem.
- V případě konfliktu otevřeně pojmenováváme jeho příčiny a usilujeme o jeho věcné vyřešení.

Nahlédneme-li pod pokličku našich kurzů a budeme-li sledovat instruktory na place, uvidíme to například během vedení reflexe. Určujeme zde téma a směr uvědomění, ale nikoliv obsah, řídíme proces tak, aby měli prostor všichni účastníci, netrestáme nepozornost vyvoláváním, vytváříme bezpečné prostředí apod. Jsme na kurzu průvodci, za

kterými může účastník kdykoliv přijít s obavou nebo zdravotním problémem s jistotou, že ho vyslechneme. Zároveň ale nepřepečováváme účastníky a nabízíme upřímnou zpětnou vazbu, když se to hodí.

Shrnu-li to, pomyslnými kořeny, na kterých stavíme svůj um řídit náročné výzvy odpovědně, jsou:

- Kvalitní vzdělání instruktorů.
- Procesní stopka v podobě hodnocení osobnosti instruktorů.
- Etický kodex nastavující standardy přístupu k účastníkům, sobě navzájem, k organizaci i k okolnímu světu.
- Manuál řízení rizika, který nás vede k vědomé a odpovědné práci.
- Respektující, průvodcovský přístup k účastníkům.

Díky propojení všech těchto prvků si troufáme i na náročné programy. Temné, atmosférické, syrové, kde si člověk sáhne hluboko do

sebe. Vybižejíci k překonání strachu, k aktivitě, k převzetí odpovědnosti, k odvaze. Zážitkem sám o sobě ještě nezaručuje změnu. Ale může ji umožnit. Pokud je dobře připravený, bezpečně vedený a ukotvený v jasném záměru, stává se výzvou, která má sílu člověka posunout. Ne proto, že ho zlomí, ale proto, že ho osloví v hloubce. Věříme, že právě takové výzvy mají v zážitkové pedagogice své místo – ne jako senzacce, ale jako prostředky růstu. A že v pevných rukou a s pokorou mohou být těmi největšími dary, které účastníkům nabízejíme.

A tak nabízím čtenáři zamyšlení. Jaké výzvy kladete před své účastníky vy? Co jsou ta zrcadla, která nastavujete, hory, které s vámi účastník překonává, ať už fakticky nebo metaforicky? Co jsou ty situace, kdy všichni na place cítí, že teď se rodí změna? A co vám pomáhá být v tom pevným průvodcem, který má průběh plně v rukou?

Mgr. Lída Houdková, Ph.D. (1985)

Je lektorkou a metodičkou Prázdninové školy Lipnice a lektorkou v oblasti rozvoje měkkých dovedností u firem a organizací státního sektoru.

lida.houdkova@post.cz

fotografie k článku
© z archivu J. Hakové

STRÁŽCI DUBOVÉHO LISTU

DRAMATURGICKÉ KOŘENY LETNÍHO KEMPU PRO DĚTI

Jak na tvorbu programu (či celého kurzu) od záměru, přes cíle až po vyšperkované detaily? Jinými slovy, od kořenů až po sladké plody – to ve svém článku představuje Jana Haková.

AUTOR: JANA HAKOVÁ

V organizaci Outward Bound Česká republika vymýšlíme akce v přírodě, které rozvíjejí člověka holisticky jako celek. Pořádáme expedice, kurzy, kempy a víkendovky, bereme děti a dospívající do přírody, mimo zónu komfortu, učíme je spolupracovat v náročných podmínkách, lépe poznat sami sebe a být aktivní ve svém okolí. Jednou z takových akcí je i letní kemp Strážci dubového listu. Když jsme jej minulý rok s týmem Outward Bound vytvářeli, prošli jsme zajímavým myšlenkovým procesem a podařilo se nám vytvořit jedinečný osmidenní tábor se zaměřením na rozvoj charakteru. Myšlenková cesta, kterou jsme v průběhu tvorby prošli, bude obsahem následujících řádků.

Outward Bound Česká republika je součástí velké mezinárodní organizace vycházející z myšlenek Kurta Hahna, který v první polovině minulého století definoval úpadkové jevy objevující se u mladých lidí z vyšší společnosti. Jednalo se tehdy např. o pokles tělesné zdatnosti, pasivní způsob zábavy, nedostatek ochoty pomoci druhým, nedostatek pečlivosti a zodpovědnosti, nedostatek vůle k namáhavější a dlouhotrvající práci apod. Nic, co bychom v různých odstínech neznali i dnes. Kurt Hahn na tyto negativní jevy reagoval svou pedagogickou prací a spoluzakládal soukromé školy, které obsahovaly čtyři klíčové prvky – tělesná cvičení a sport, skupinové projekty, dobrovolnictví a expedice. Skupina

škol pro rejdařské námořníky dostala později název Outward Bound. Tato slova označují okamžik, kdy loď opouští bezpečí přístavu, vyplouvá na otevřené moře vstříc dobrodružství a její posádka je připravena čelit všem situacím, které v průběhu plavby nastanou. To je základní filozofie škol Outward Bound po celém světě a z ní vychází jednoduchý pedagogický záměr – připravit člověka na užitečný život po fyzické, psychické i hodnotové stránce. Letní kemp Strážci dubového listu vychází z tohoto myšlenkového základu také. Je vytvořen pro 28 dětí ve věku 8–15 let a byl 8 dnů dlouhý. Jeho program má originální a silné kořeny dramaturgie, které jsme v průběhu příprav pečlivě skládali k sobě. ▶

KOŘEN PRVNÍ – TÉMATA A CÍLE

Témata letního kempu byla určena jako první. Byla nám jednoduše zadána. A když píšou témata, nemám na mysli táborovou legendu à la Doba ledová, ale mám na mysli to, v čem se děti budou rozvíjet. Vycházeli jsme ze čtyř hlavních témat Outward Bound Česká republika, kterými jsou: ODVAHA, ODOLNOST, ODPOVĚDNOST a EMPATIE. Tyto aspekty osobnosti se měly stát ohniskem naší letní pedagogické práce.

Přemýšleli jsme společně, jak tato témata přeneseme do cílů. Diskutovali jsme a představovali si, jaký je cílový stav, ve kterém děti odjíždějí z kempu domů. V této fázi tvorby nám pomáhaly tyto otázky:

V čem všem se děti posunou/změní/rozvinou? Co nového děti na konci kempu v rámci našich témat umí?

Co nového znají/dokážou?

Jaký je jejich postoj k tématům poslední den kempu?

Chceme, aby byli motivováni a schopní žít témata po skončení kempu ve svém životě?

Kdyby na takový tábor jelo moje dítě, s čím se má vrátit domů?

Jak rodiče poznají, že se děti něco nového naučily, že jsou v něčem jiné?

Jak to pozná dítě samotné?

Jaký princip chceme dětem předat, aby byl užitečný pro ně i pro společnost?

Odpovědi potřebovaly kvasit v debatě. Diskuze o takových otázkách je vždycky dlouhá, mnohahodinová, někdy přeteče přes noc až

do druhého dne. Všechno úsilí se pak zúročí v přesnosti formulací cílů. Nejde však jen o přesnost slov, jde také o hluboké porozumění členů týmu, kdy si každý dokáže představit pozitivní změny, které chceme u dětí zážitkovým programem vyvolat.

Nakonec jsme cíle definovali takto:

- Děti rozumí hodnotám Outward Bound, dokáží si jich všimnout v jednání a dokáží o nich mluvit.
- Děti posílí vlastní soběstačnost při pobytu v přírodě a tím posílí svou sebedůvěru, sebeúctu a sebevědomí.
- Děti rozvinou svou všímavost a proaktivitu vůči svému okolí a jsou motivovány takovými zůstat i po skončení kempu.
- Děti chápou charakter člověka jako důležitý základ své životní cesty.

Jestli jsou takto pojmenované cíle dobře stanovené, jsme přeprovedli opět pomocí otázek:

Vztahují se cíle k tématům kurzu?

Jsou cíle pro děti užitečné?

Jsou cíle dosažitelné na akci o rozsahu 8 dnů?

Obsahují cíle aktivní slovesa?

Opravdu u dětí nastane změna? Nebudou tohle děti znát a umět už na začátku kempu?

Princip, kolem kterého se naše diskuze pořád točily a který jsme chtěli dětem předat, se vztahoval k všímavosti v životě a k odvaze konat. Pojmenovali jsme jej jednoduše jako „**Oči otevřené, ruce připravené**“.

KOŘEN DRUHÝ – ATRAKTIVNÍ LEGENDA

Při tvorbě zážitkové akce potřebujeme ve dle dobře definovaných témat a cílů probudit představivost tvůrců a později i dětí. Proto často propojujeme témata s nějakým příběhem a balíme zážitek do legendy. Příběh pak hravě podporuje cestu k rozvojovým cílům, ale dbáme na to, aby je nezastínil. Cíle pořád zůstávají v pozornosti vedoucích, i když se oblékají do kostýmů, zdobí tábořiště v duchu legendy nebo připravují příběhovou hru. Diskutovali jsme v týmu různé knižní předlohy, které jsme znali, a nakonec jsme se přiklonili k osvědčenému zpracování knižní série Johna Flanagana – Hraničářův učeň. Měli jsme z jiné akce ověřeno, že tento příběh obsahuje nosné tematické i herní situace a že jej můžeme jako volný námět dobře využít. Do další týmové schůzky si všichni přečetli minimálně první díl Hraničářova učeň a splnili toto zadání:

„Před druhou týmovkou si prosím sepište na papír nápady na dramaturgický klíč celého kempu. Myslím tím klíč, podle kterého bude seskládán program tak, aby se nějakým směrem vyvíjely dovednosti dětí, postupně narůstaly, aby něco inspirativního zažily a něco konkrétního si odnesly. Dáme pak nápady dohromady a vytvoříme pěkný scénář. Nic není špatně, hodte na papír cokoli. Může to být krátká stať, pár odrážek s hlavními myšlenkami, nějaký náčrtek nebo tabulka nebo pět klíčových slov seřazených do nějakého obrazce... cokoli. Jak vám to hlava a srdce nabídnou. Tahle příprava slouží mj. k myšlenkovému naladění na příběh a k fokusu na hlavní témata děje.“

KOŘEN TŘETÍ – PROMAKANÝ SCÉNÁŘ

Na druhé týmovce jsme začali sdílením nejsilnějších obrazů, které nám při čtení knihy uvízly v hlavě. Tento krok je užitečný v tom, že při něm přirozeně vzniká pocit dobrodružství a s ním chuť tyto obrazy překlomit do zážitkových programů. Rychle vznikne příjemné naladění týmu na tvorbu programu. Ve druhém kole sdílení jsme procházeli nápady na

dramaturgický klíč a z následující společné diskuze jsme si zapsali několik nápadů, které nám přišly nosné a později jsme je využili při tvorbě scénáře. Pro lepší představu je už každý níže uvedený nápad doplněn také svým provedením, které vznikalo v dalších diskuzích.

1. Dubový list jako symbol. Dubový list je silným pojtkem s příběhem hraničářů, dá se lehce namalovat, natisknout, odlít z cínu a jinak zpracovat. Navíc vizualizace hlavní myšlenky funguje na zážitkových akcích fantasticky. Symbolika dubového listu spočívala v tom, že měl po stranách čtyři vykrojení (dvě na každé straně) a každé patřilo jedné hodnotě – odvaze, odolnosti, odpovědnosti, empatii. Prostřední žíla listu byla naše motto – Oči otevřené, ruce připravené. List nás provázal celou dobu kempu v různých podobách. ▶

2. Osobní štít dvojího významu. Uvědomovali jsme si, že děti na táborech rády hrají bojovky, a chtěli jsme jim to dopřát. Pro boj se hodí štít, který jsme zároveň využili i pro sebereflexi a rozvoj empatie. Děti i vedoucí si na začátku kempu vyrobili dřevěný štít, který jsme každý den používali při ranních bitkách papírovými koulemi a zároveň večer jsme se k němu vztahovali u večerního ohně. Štít jsme si při výrobě ozdobili siluetou dubu a každá jeho část nesla svůj význam. Do kořenů jsme si napsali, kdo jsme, co nás baví a odkud pocházíme. Do kmene jsme si každý den mohli zapsat, co nového se na kempu učíme. A koruna se postupně plnila barevnými nalepovacími lístky. Zelené lístky jsme si lepili sami a vepisovali do nich situace, kdy jsme v průběhu dne byli odvážní, odolní, odpovědní nebo empatičtí. Žluté a oranžové lístky jsme mohli u večerního ohně někomu dát s oceněním nebo poděkováním, což přirozeně vedlo k tomu, že jsme si v průběhu dne víc všimnuli ostatních. Před koncem kempu dostal každý možnost nalepit si na štít jeden jediný stříbrný líst jako symbol zrcadla. Nalepení tohoto listu znamenalo ochotu člověka dívat se na své činy a na svůj charakter i po skončení kempu a žít čtyři hodnoty Outward Bound dál.

3. První noc venku, ideálně pod širákem. Rozhodli jsme se pro ostrý start, aby

děti silněji vnímaly rozdíl ve svých dovednostech na začátku kempu a na jeho konci. Po přebrání dětí od rodičů jsme je nezavedli do tábora, ale šli jsme s nimi několik kilometrů na vybrané místo v lese, kde jsme společně přenocovali, uvařili si večerí na ohni a teprve ráno jsme se vydali ubytovat do stanů. Princip ostrého startu krásně fungoval.

4. Většinu jídel si vaří sami. Vaření je dovednost, která se dá snadno využít v běžném životě, proto jsme mu dali velký prostor. Aby se děti v průběhu týdne dostaly při vaření na ohni na takovou úroveň dovedností, kdy vše hezky samostatně zvládají, bylo potřeba nechat je co nejvíc trénovat. Pro větší efektivitu učení jsme je rozdělili do 4 skupin po 7 dětech a vařili většinou dvakrát denně – oběd a večerí. U přípravy jídla děti nemusely přemýšlet o tom, co budou vařit a kolik jakých surovin potřebují, jednoduše dostaly krabici se vším včetně receptu. A aby v tom nebyly úplně samy, měla každá skupina tzv. kmotra, který skupině pomáhal a vše je učil.

5. Zkouška odvahy v polovině. Nepředstavujte si stezku odvahy, která má děti děsit při průchodu nočním lesem. Takové programy na naše akce nepatří. Jednalo se o samostatné přenocování pod širákem nebo pod tarpem v lese. Přespání jsme chtěli zarámovat jako zkoušku samostatného odvážného vykročení z bezpečí tábořiště. Každé dítě se mohlo rozhodnout, jak daleko od tábora si troufne. Pro některé děti to byla opravdu silná zkouška, a to bez ohledu na věk.

6. Slavnostní uvítání do Společenství dubového listu. Program navazující na zkoušku odvahy. Šlo o lesní slavnost, která proběhla po návratu ze samostatného přenocování a při které každé dítě dostalo nabídku vstoupit do Společenství dubového listu, tedy mezi ochránce čtyř hodnot

a jednoho principu. Takoví ochránci sami žijí v souladu s dubovým listem a předávají jeho význam dalším lidem, učí je hodnotám, všímají si potřeb druhých, konají dobro, pomáhají atd. Tady poprvé zazněl hlavní princip „oči otevřené, ruce připravené“. Děti měly volbu, zda do společenství vstoupí, nebo ne. Pokud nechtěly, mohly se pro vstup rozhodnout v dalších dnech vždy u večerního ohně. Po slavnosti jsme otevřeli diskuzi o potřebnosti našich čtyř hodnot v obyčejném životě. Některé děti opravdu do společenství vstoupily až v dalších dnech.

7. Cesta k lidem. Program navazující na slavnost Společenství dubového listu. Jednalo se o naplnění nově přijatého principu „oči otevřené, ruce připravené“ formou nezištné pomoci lidem mimo kemp. Děti ve čtyřech skupinách podnikly výsadek do nedalekých vesnic, kde nabízely pomoc a pracovaly např. v sadu, v lese nebo na zahradě. Po návratu proběhla velká reflexe, na jejímž konci každá skupina obrousila dlouhé poleno a napsala na něj svými slovy, co

znamená mít oči otevřené a ruce připravené. Polena pak zdobila táborové ohniště a poslední večer jsme je slavnostně přiložili do ohně.

8. Finální dobrodružná zkouška. Před koncem kempu jsme chtěli dát dětem zažít velkou terénní hru, při které by využily všechny získané dovednosti, prověřily odvahu a odolnost a využily odpovědnost a empatii. Připravili jsme hru, v níž děti mj. získávaly klíče od kované truhlice, která stála celou dobu kempu zamčená pod stožárem. Po nočních souboji s wargaly se děti ráno vrátily do tábora a odemkly truhlu, v níž našly materiál na odlévání cinových dubových listů. Odpoledne si je pak samy odlévaly, pověsily na kůži a večer je slavnostně dostaly při závěrečném táborovém ohni od vedoucího kempu.

9. Zábavné bojovky každé ráno. Vyrobili jsme cca 200 papírových koulí a každé ráno byla nějaká týmová bojovka se štíty.

Těmito nápady jsme začali zaplňovat prázdný scénář, přidávali jsme týmové hry v kabátku hraničářské legendy a další praktické prvky pobytu v kempu jako hygienu, koupání v rybníku apod. Postupně vznikal krásný programový plán, který měl svou gradaci, své červené nitě, zlatý řez a hlavně nosnou myšlenku.

Pro kontrolu atraktivitu programů z pohledu dětí jsme si pokládali tyto otázky:
Kdybych na takový tábor jel/a já sám/sama

jako dítě, co bych tam chtěl/a zažít?

Co bude prožitkový highlight kempu?

Jaká je dynamika programu?

Co si budou děti nejvíc pamatovat?

O čem budou doma po návratu vyprávět?

Díky své propracované dramaturgii a hodnotovému přesahu získal letní kemp Strážci dubového listu záštitu manželky prezidenta České republiky paní Evy Pavlové. Letos opět proběhnou dva turnusy. Více informací na www.outwardbound.cz.

MgA. Jana Haková (1976)

Instruktorka Outward Bound CZ, držitelka Zlatého listu PŠL, autorka projektu Výchova ke ctnostem, spoluautorka Instruktorského slabikáře.

janahakova007@gmail.com

foto © z archivu J. Sýkory

PRAXE

MILÍ ČTENÁŘI RUBRIKY PRAXE,

jak už to mám ve zvyku, bude i dnešní úvodník do značné míry osobní výpovědí.

Můj táta byl nemanželské dítě. V rodném listu nemá otce uvedeného – jeho táta se k němu nehlásil. Celý život mi to bylo jedno a táty jsem se na dědečka neptal. Tím spíš, že ho zjevně netěšilo o tom s kýmkoliv mluvit. Dnes mě to mrzí. Můžu říct, že jsem si v poslední době kladl otázku, či že to krev v sobě taky nosím. Všechny ostatní předky znám, jen toho tátova tátu ne. Proč mě to mrzí?

Vypozoroval jsem, a to nejen na svém příkladu, že se v mládí po kořenech moc nepidíme. Žijeme sebestředně, jako by svět začal naším narozením. My jsme přece originál. Vše, co je starší než my, je pravěk, a ten nás nezajímá. Teprve časem, když sami dozráváme, uvědomíme si, že něco bylo před námi a že to má vliv na nás, na to, jak se chováme, co má pro nás hodnotu, čemu věříme, z čeho se radujeme, co cítíme... A zcela přirozeně se začneme po tom, co nás formovalo, pít. Teď už s pokorou a vědomím, že nic „nepadá shůry“ a že i my jsme součástí stále plynoucího procesu vývoje, v němž hledáme své místo. Z jedné strany orámované našimi předky a z druhé potomky. Tak je obraz celistvý, tak dává smysl.

Občas jsem váhal a ptal se sám sebe, zda to není jen moje obsese. Ale není. A přesvědčily mě o tom moje vlastní děti. Nedávno mě začaly hecovat, ať napíšu paměti. Prý nechtějí přijít o zajímavé detaily, z čeho vyrostly a čeho jsou tedy pokračovateli, jako se to stalo mně.

Všem vám, milí čtenáři, přeji pevné kořeny, v nichž se vyznáte a které vám budou dávat sílu. A taky přeji příjemné čtení článků v rubrice PRAXE. Tentokrát máte opravdu z čeho vybírat. Čerpali jsme z prostředí otevřených zážitkových kurzů Prázdninové školy Lipnice, malotřídky v jihočeské vesnici Ktiš, programů mezigeneračního setkávání centra Chaloupky, vzdělávacích aktivit společnosti Post Bellum a Ústavu pro studium totalitních režimů a nezapomněli jsme ani na Klasiku pod drobnohledem i originální hru Richarda Macků s názvem Kořeny: Kunta Kinte.

Vladimír Svatoš

VEDOUCÍ RUBRIKY:

PaedDr. Vladimír Svatoš (1955)

Působil v PŠL jako šéfinstruktor, lektor instruktorského kurzu i člen správní rady. Stál u zrodu Outward Bound – Česká cesta, s. r. o., a 10 let vykonával funkci jejího výkonného ředitele. Věnuje se koučování a manažerskému vzdělávání.

asvatos@volny.cz

AD FONTES: KURZ, KTERÝ PŘEDBĚHL DOBU

První, co mně vytanulo na mysl, když jsme v redakční radě zvolili za téma nového čísla Gymnasionu KORENY, bylo „Ad Fontes“. Mlhavá vzpomínka na kurz, který ve „zlatých devadesátkách“ nabízela Prázdňinová škola Lipnice. Prakticky nic jsem o něm nevěděl, ale ta blízkost názvu kurzu s tématem čísla mi velela dozvědět se o něm něco víc, pochopitelně s nadějí na inspiraci pro čtenáře. „Ad fontes“ totiž v latině znamená „k pramenům“, volně tedy k původním zdrojům, ke kořenům.

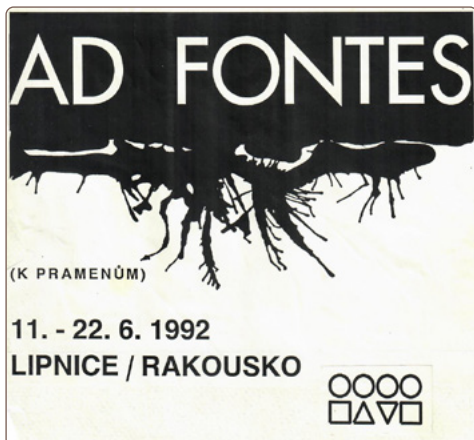
A tak se stalo, že 25. března roku 2025 sedíme s Lucií Ryntovou, dnes programovou vedoucí neziskové organizace Aperio, v kavárně Portheimka a v myšlenkách se posouváme o více než třicet let zpátky. Do doby, kdy tehdy dvaadvacetiletá Lucka byla aktivní instruktorkou Prázdňinovky a převážná většina společnosti si nadšeně užívala změn, které přinesla sametová revoluce.

ROZHOVOR VLADIMÍRA SVATOŠE S LUCIÍ RYNTOVOU

Lucko, jak jsi tu dobu prožívala?

Revoluce mě zastihla ve třetím ročníku na filozofické fakultě, takže pro mě byla ta doba obrovským přelomem, nejen politickým, ale i osobním. Spolu s dalšími studenty jsme demonstrovali v ulicích, přespávali ve škole, organizovali setkání s dělníky v továrnách. Svoboda přinesla rychlé změny.

Na fakultu se vraceli uznávaní profesoři, mohla jsem odjet na tři měsíce studovat do Anglie. Žila jsem otevřením kulturní scény, přivalem hudby a svobodného divadla. Na Šumavě jsme měli chalupu. Tam jsem tehdy projezdila na kole pohraničí, sledovala odstraňování drátů a zpřístupňování pohraniční přírody.

V Prázdninovce jsem na přelomu 80. a 90. let jezdila jako instruktorka s Allanem Gintelem, Václavem Břicháčkem a Zuzkou Paulusovou na kurz Bottega, byla jsem i v týmu expedice na Bajkal a pomáhala s mezinárodními kurzy Štúdia zážitku. Po vstupu PŠL do Outward Bound a založení České cesty jsem pracovala i na kurzech pro firmy a OB kurzech v zahraničí.

Ta doba přinášela skvělé příležitosti, ale i zmatek a nejistoty. *Možné bylo skoro cokoli.* Pravidla se měnila ze dne na den, lidi na to nebyli připraveni a někteří se neorientovali. Směsice euforie a nových příležitostí, ale i chaos.

A jak do ní zapadal kurz Ad Fontes, který jste s dalšími instruktory Prázdninovky vytvořili?

Se Zuzkou jsme několik let v týmu Allana vytvářely kurz Bottega, včetně výjezdu do Rakouska před revolucí a do Toskánska po revoluci. Chtěly jsme se oddělit a vytvořit vlastní kurz. *V Prázdninovce se v porevoluční době vedly debaty o jejím dalším směřování, řešily se i změny ve stylu kurzů. Tak jsme zároveň chtěly přijít s něčím novým.*

S novým týmem jsme pak chtěli reagovat na ten porevoluční chaos. Společnost byla rozkolísaná. Objevila se záplava alternativních směrů, ale bylo těžké se v nich vyznat. Pořádaly se akce s dříve nedostupnými tématy, jako byla jóga, šamanismus, astrologie. Nabízely se alternativní metody léčby, seriózní

i pochybné. *V roce 1992 se konal v Praze velký Esoterický kongres se Stanislavem Grofem.* Lidi toužili po duchovní hloubce, ale někdy padali do slepých uliček.

Chtěli jsme vytvořit kurz, který se zaměří na návrat k základům, k prapůvodu věcí, k přirozenosti. Kurz, který měl pomoci prozkoumat kořeny všeho možného a hledat uzemňující zdroje proti chaosu té doby.

Jádro vašeho týmu tvořili mladí instruktoři, přitom jste si pro kurz vybrali poměrně závažná témata. Jak jste se s tím vyrovnávali?

Do týmu jsme přizvali Boba Stránského s jeho kreativitou a mnoha talenty. Celý ten mladý tým byl plný elánu a nápadů. Pro zvládnutí emočně hlubších programů i fundovaných debat jsme přibráli zkušené externisty, Janu Matějkovou a Václava Břicháčka. Skvělí psychologové, kteří ohlíželi dopady náročných programů a přinesli zajímavá témata. Domluvili jsme se, že kurz povedu já, ale tým fungoval hodně demokraticky. Původní název kurzu Roots (Kořeny) jsme změnili na Ad Fontes – K pramenům.

Nашe povídání bude v Gymnasionu otištěno v rubrice PRAXE. Pojdme se proto podívat na scénář kurzu. Jak jste promítli výše popsané myšlenky do konkrétních programů? Co se vlastně na kurzu dělo?

foto © Radek Bajgar

Byli hodně tvořiví. Jako by kreativita potlačena totalitou byla tou svobodou bouřlivě probuzená. Přirozeně toužili po něčem spirituálním, dříve nedostupném. Asi proto v nich rezonoval Rituální tanec, který hodnotili z celého kurzu nejvyš, a někteří pak psali, že to byl nejsilnější zážitek jejich života. *Psali také, že jim kurz pomohl zpomalit v rychlém světě, přemýšlet o hodnotách a orientovat se v nové době.*

Kurz Ad Fontes jste realizovali v roce 1992 jako reakci na aktuální výzvy té doby. Jak vnímáš vaše tehdejší myšlenky a snahy v kontextu dneška? Mělo by Ad Fontes co říci mladým lidem teď a tady?

Určitě. Dneska máme naprosto jiný svět, plný nových technologií, ale výzvy jsou podobné. Tehdy jsme čelili přílivu nového ze Západu, teď čelíme přílivu všeho odevšad.

Mladí lidé žijí ve světě, kde je náročné orientovat se v tom, co je skutečné a co ne. Dnešní kurz by mohl zkoumat různé kořeny, třeba dezinformací. Učit se rozlišovat věrohodné a nevěrohodné, učit se uchovat si kritické myšlení.

Zkoumat vlastní kořeny a hodnoty, hledat své zdroje více v sobě než na sociálních sítích. Návrat zpět, k přínosům života offline. Téma skutečných versus virtuálních prožitků.

Hledat zdroje zdraví i spokojeného života. Zkoumat opět ekologická témata a osobní odpovědnost v nich. Uvědomit si kořeny extrémismu i demokracie ve světě. Kurz by i dnes mohl mladým lidem pomoci čelit tlaku doby a hledat ukotvení.

Ad Fontes zůstává nadčasovým konceptem – stále je důležité vracet se ke zdrojům, abychom se dokázali orientovat v moderním světě.

Lucko, díky za milé a zajímavé setkání. Moc bych si přál, aby naše povídání inspirovalo co nejvíce tvůrců zážitkových programů pro mladé lidi. V současné totálně rozkolísané době vnímám totiž nalézání pevných a ideově hodnotných kotev jako obrovskou společenskou potřebu.

AD FONTES

TERMÍN: 11.6. - 22.6. 1992

MÍSTO: Lipnice a Rakousko

VĚK: 17 - 25 let

ÚČASTNÍCI: kdokoli

CENA: 1990,- Kčs

1660,- Kčs pro studující

Zveme vás k 7 dnům pobytu na Lipnici a posléze 5ti denní jízdu na kolech Horním Rakouskem (s využitím cyklistické stezky podél Dunaje, mezi Lincem a Vídní). Účastníkem se může stát kdokoli ve věku 17 - 25 let, kdo uznává kolo za dopravní prostředek.

Jak název napovídá, program kurzu je zaměřen na návrat ke kořenům, ke zdrojům a k původnímu smyslu všeho konání. Půjde nám o hledání podstaty, odkrývání nánosů civilizace, návrat k přirozenosti, nalézání řádu jako východiska z chaosu, vědomí pramenů a kontinuity, obracení pozornosti zpět k člověku.

Kromě útržků z klasické "lipnické školy" vám naše menu nabízí i leccos z těchto oblastí:

- stará řemesla
- rituály a mýty
- počátky filosofie
- kořeny národa i národní povahy
- alternativní medicína a otázky výživy
- počátky a vývoj lidské komunikace

Předpokládaná cena 1990,-Kčs zahrnuje: ubytování, stravování, pojištění (i pro zahraniční), dopravu z Lipnice na rakouské hranice, materiál potřebný pro program, trička se znakem kurzu, kvalifikovaný instruktorský tým.

VEDOUCÍ INSTRUKTOR :
Lucie Ryntová

Příhlášku zašlete na adresu:
Prázdňinová škola Lipnice
p.o.box 280
Jindřichská 14
111 21 PRAHA 1

UZÁVĚRKA PŘÍHLÁŠEK : 31.března 1992

Lucie Ryntová (1969)

Je zakladatelkou, lektorkou a projektovou manažerkou neziskové organizace Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství. Řadu let působila jako instruktorka zážitkových kurzů v Prázdninové škole Lipnice, na školách i v kurzech Outward Bound v ČR i v zahraničí.

lucie.ryntova@aperio.cz

PaedDr. Vladimír Svatoš (1955)

Je představen jako vedoucí rubriky Praxe.

asvatos@volny.cz

Komentář Zuzany Paulusové

Ad Fontes – tehdy a dnes

Vzpomínám si, jaké nadšení jsem cítila, když jsme s Lucií začaly přemýšlet o možnosti „udělat si svůj kurz“. Měl být svěží, s demokratičtější atmosférou v týmu, připravovaný s jistou lehkostí a měl obsahem i novými formami reagovat na chvějivou atmosféru počátku 90. let.

Téma jsme vymysleli ve třech během jednoho odpoledne. Nejdřív přišla základní myšlenka: zaměřit se na minulost věcí, dějů, jevů, fenoménů – jít proti času až ke kořenům a prvotním zdrojům. Pak jsme na sebe sypali, co vše je možné takto zkoumat – řeč a lidskou komunikaci, jídlo, oblékání, hudbu, rodinu, stát, společnost... K večeru jsme měli základní tematickou koncepci nahozenou – a pak jsme ji během několikaměsíční přípravy v už sestaveném týmu domýšleli, zpřesňovali a ladili za pomoci Václava Břicháčka, který nás posouval a korigoval svými zkušenostmi.

Z dnešního pohledu mi připadá objevný např. seriál Pohyb a klid, vyjadřující možnosti osobní i společenské dynamiky, působivý byl i kontrast mezi hudbou, kterou na kurzu zahrála Chorea Bohemica, a programem mapujícím počátky hudby – šlo o zvuky, tóny, prostý rytmus... Program Rituální tanec připomínal nejen kořeny tance jakožto jednoho typu pohybu, ale pracoval také se zdroji a kořeny našich emocí, obav atd.

Téma kurzu, které dovoľovalo široký záběr a zároveň se dalo přesně zacílit, umožnilo uvedení řady premiér, neopomněli jsme ani lipnickou klasiku – Finskou stezku, 93 a další hry. Téma se dalo i odlehčit a zparodovat – aby toho „vážného“ nebylo moc, poslali jsme třeba účastníky do lesa kopat kořeny a pak si z nich udělali společný oheň.

Během přípravy vznikla myšlenka pojmut kurz jako kombinovaný – po lipnické části jsme jeli na pár dní do Rakouska připomenout si fakt, že ke kořenům našeho státu patřilo i období rakousko-uherské monarchie. Toto cykloputování šlo „ke kořenům“ i jinak – spali jsme s celou skupinou „nadivoko“ porůznu v přírodě, jednu noc jsme všichni strávili v klášteře v Melku – spartánské ubytování i velkolepý klášterní komplex připomněly křesťanství jako další důležitý pramen naší střeoevropské kultury.

Kurz se vydařil, byl skutečně mladistvý, svěží, radostný, hodně jsme se při něm nasmáli a přinesl i mnohé emočně silné chvíle – jak to má u dobrého kurzu být.

Téma obsažené v názvu kurzu – K pramenům – je nadčasové a zároveň aktuální. Obrací se ke zdrojům, pracuje s archetypy a zároveň je možné ho v každé době naplnit novým, aktuálním obsahem. Současná společnost je opět rozvibrovaná, ovšem z jiných důvodů, než tomu bylo na počátku 90. let – je nervózní, rozdělenější, odcizenější, odtržená od přirozených principů. Právě v takové situaci může být návrat k pramenům, kořenům a původním zdrojům velmi poučný, vzrušující a léčivý. K pramenům a kořenům se obracíme, když se potřebujeme uzemnit, ujasnit si východiska, abychom z nich odvodili směr a cíl své další cesty. K pramenům a kořenům je také dobré se uchýlit, když je něčeho málo, nebo naopak až příliš – dokážou nás přivést k podstatě, připomenou základní zkušenosti, na které není radno zapomínat, umožní rozlišit příčiny a důsledky. To vše je k dobrému životu v současném složitěm světě třeba.

Vzpomínky na tento kurz mi i po letech připomněly jeho jiskřivou atmosféru a energii, kterou jsem v těch dnech prožívala. Těší mě, že jsem u toho tehdy byla.

ZAKOŘENĚNĀ V HODNOTĀCH

Pokus o vhléd do života školy postavené na důvěře, svobodě a vnitřním kompasu.

AUTOR: ILONA DRYJOVĀ

V diskuzích o vzdělávání se stále častěji objevuje volání po návratu k hodnotám. Po důstojnosti, zodpovědnosti, respektu, svobodě a pravdě. Často zaznívá, že jsme jako společnost „ztratili kořeny“. Ale co to vlastně znamená? Jak ty kořeny vypadají – a lze je vůbec znovu zasadit do konkrétní pedagogické praxe?

Naše malá vesnická malotřídka se o to pokouší. Bez velkých slov, ale s velkým nasazením. Věříme, že hodnoty nejsou přívěsek ke vzdělávání, ale jeho základ. A že ty nejhlubší z nich skutečně vyrůstají z evropského kulturního a filozofického podloží – často označovaného jako křesťanské kořeny Evropy.

Tento pojem nechápu teologicky ani ideologicky. Spíše jej vnímám jako soubor principů, které po staletí formovaly evropskou

myšlenkovou a sociální krajinu – a zůstávají aktuální i v sekulární době:

- Důstojnost každého člověka – nezávislá na výkonu, věku, schopnostech.
- Odpovědnost vůči druhým – vnímat druhého jako cíl, nikoli prostředek.
- Hledání pravdy – ne slepé přijímání, ale aktivní hledání.
- Svědomí jako kompas – odvaha řídit se vnitřní pravdou i proti většině.
- Solidarita a péče o slabé – soucit, který není slabostí, ale silou.
- Svoboda ve vztazích – ukotvená v respektu a vzájemném porozumění.

Právě tyto hodnoty se snažíme vtělovat do života školy – nikoli formou výkladu, ale životou zkušeností, která je dětem srozumitelná a smysluplná.

„RANNÍ KRUH“ JAKO PROSTOR PRO DŮSTOJNOST, HLAS A ZODPOVĚDNOST

Každé ráno začínáme společným kruhem. Sejde se celá škola – žáci i lektori. Zazní píseň spojená s aktuální měsíční ctností, kterou chceme společně vnímat a posilovat. Kruh je rituálem společenství, ale i prostorem pro sebevyjádření. Vede ho lektor, později během dne pak děti samy. Mluví vždy jeden, s respektem. Sdílíme organizační informace i osobní vhledy – co se komu povedlo, co se nedaří, kdo potřebuje podporu.

Tímto způsobem se děti učí základním principům demokratického rozhodování, zodpovědnosti za celek i úctě ke slovu druhého – tedy hodnotám hluboce zakořeněným v evropské tradici křesťanství. Právě křesťanský pohled na člověka jako nositele vnitřní hodnoty a hlasu zde ožívá v každodenní pedagogické realitě.

fotografie na stránce © I. Dryjová

„HORA SVOBODY“ JAKO SVOBODA UKOTVENÁ V ODPOVĚDNOSTI

V rámci práce s ctností „zodpovědnost“ vznikl projekt Hora svobody – velká dřevěná instalace, která zobrazuje čtyři úrovně autonomie, jimiž mohou děti ve škole postupně procházet. Každý má svého „horolezce“, kterého na základě vlastního vývoje přesouvá výš.

Tento symbolický rámec není o soutěži, ale o vnitřní zralosti. V nižších patrech se děti učí základní pravidla – být včas na hodině, mít připravené věci, vnímat druhé. Ve vyšších patrech získávají větší prostor k seberegulaci, plánování, organizaci učení i ovlivňování atmosféry školy. Právě v této práci s osobní svobodou propojenou se zodpovědností vidíme odraz základních křesťanských principů – totiž že svoboda není svévole, ale vnitřní volba dobra. A že zralost roste z postupného přebírání zodpovědnosti za sebe i druhé.

„KONFLIKTY“ JAKO PROSTOR PRO RŮST A HLEDÁNÍ PRAVDY

Když nastane konflikt, děti se nejprve pokoušejí ho vyřešit samy. Pokud to nezvládnou, mohou se obrátit na starší spolužáky nebo na lektora. Pokud ani to nevede ke smíru, je možné přinést situaci na odpolední kruh. Tento proces není jen o urovnání sporu. Je to výuková situace, v níž se děti učí slyšet různé perspektivy, pojmenovat vlastní emoce, hledat řešení, které neponíží žádného z aktérů. V pozadí tohoto přístupu je opět hluboká tradice – snaha o pravdu, která spojuje, ne rozděluje, o smíření, nikoli o vítězství.

„SLAVNOSTI A RITUÁLY“ JAKO PROŽITEK, KTERÝ SPOJUJE

Významnou součástí našeho života jsou společné slavnosti – zejména ty waldorfské jako svátek sv. Michaela, Martina, Mikuláše nebo adventní spirála, která je pro mnohé nejhlubším duchovním prožitkem v roce. Nejde o náboženské obřady v tradičním smyslu, ale o rituály přítomnosti, ticha, vděčnosti a světla. Slavnosti nás učí zpomalit, obrátit se dovnitř, vnímat čas a proměnu jako součást života. Jejich symbolika i struktura nesou otisk křesťanského vnímání času jako příběhu směřujícího k naději.

„FINANČNÍ KRUH“ ZASTÁVAJÍCÍ SPRÁVU, SOLIDARITU, SPRAVEDLNOST

Jednou z iniciativ, které propojují výchovu k odpovědnosti s reálným světem, je finanční kruh. Děti dostávají každý měsíc fiktivní částku a společně rozhodují, jak ji využijí – za předpokladu, že se shodnou všichni.

Tento model vytváří prostor pro učení zodpovědného hospodaření, solidarity a spravedlivého rozhodování, které respektuje názor každého. Například v rámci štěrnosti děti všechny své našetřené peníze poslaly na dobročinnou akci ve vedlejším městě. Jde o praktické naplňování principů respektujícího společenství, kde nikdo není přehlasován, ale hledá se konsensus – v duchu křesťanské tradice, která staví na dialogu, službě a pomoci.

KOŘENY, KTERÉ NESAHAJÍ JEN DO MINULOSTI

Věříme, že škola má být místem, kde děti nejen získávají znalosti, ale rostou jako lidé. Ne proto, že jim to říkáme, ale protože to prožívají.

Když dítě zažije, že jeho hlas má váhu, že se může mýlit a zároveň růst, že může tvořit, rozhodovat a být slyšeno – zakoření se v něm něco podstatného. Vědomí vlastní důstojnosti, svobody a odpovědnosti.

A právě to jsou podle mě evropské křesťanské kořeny: ne historická kulisa, ale... živý étos, který učí člověka stát zpřímá – a zároveň být schopen se sklonit k druhému. Naslouchat, nést odpovědnost, hledat pravdu, nebát se pochybností. A věřit, že právě v tom je síla společenství. Taková škola možná nepůsobí navenek dokonalým řádem, ale žije vnitřní strukturou, která vyrůstá z hlubokých kořenů. A já věřím, že právě díky nim může růst i to, co je křehké, svobodné a budoucí.

Ilona Dryjová (1987)

Učitelka a vychovatelka v klasické státní malotřídce ve Ktiši, kde svým žákům nabízí většinu svých hodin učení se venku. Průvodkyně v rejstříkové svobodné demokratické škole Starhill u Českých Budějovic.

i.dryjova@skola-ktis.cz

PŘÍRODA JAKO SPOJOVACÍ MŮSTEK MEZI DĚTMI A SENIORY

Stejně, jako je rostlina spojením kořenů, stonků, listů a květů, je i naše společnost propojením několika generací. Každá má celku co nabídnout, jen si to bohužel občas neuvědomujeme. Právě proto má obecně prospěšná společnost Chaloupky ve svém programu řadu zážitkových rozvojových aktivit, kterými sblížení a vzájemné obohacování napříč generacemi podporuje.

AUTOR: JANA AUDY

V dnešní době se zdá, že propast mezi generací dětí a seniorů je velmi hluboká. Mladá generace vyrůstá v rychle se měnícím světě plném technologií, zatímco starší lidé si často uchovávají tradiční hodnoty a způsoby života. Přesto obě tyto skupiny mají mnoho, co si vzájemně nabídnout. Zatímco děti oplývají spontánností, hravostí a neutuchající zvědavostí, senioři přinášejí životní moudrost, klid a zkušenosti. Když se skloubí radost a energie jedné se znalostmi a vyprávěním druhých, často vzniká vztah, který je obohacující pro všechny zúčastněné. Mezigenerační setkávání nejenže přispívají k lepšímu porozumění mezi věkovými skupinami, ale také posilují sociální vazby a pomáhají odbourávat stereotypy spojené s věkem.

A právě příroda je ideální skálou, na které je možno stavět. Přírodní prostředí, ať už mluvíme o zahradě, parku či volné krajině, je prostorem, kde se snadněji a přirozeněji navazují sociální kontakty. Na akcích se tak v Třebíči potkávají senioři z Alzheimer centra a děti z Lesní mateřské školy Chaloupky. Společné aktivity, jako je sázení rostlin, sběr plodů nebo pozorování zvířat, dávají příležitost k dialogu a sdílení znalostí. Děti si od seniorů vyslechnou příběhy z jejich mládí, kdy žili bez moderních technologií, dozví se zajímavosti o tradičním hospodaření, starých metodách pěstitelství, lidových pranostkách nebo základech bylinkářství. Senioři naopak načerpají radost ze života prostřednictvím dětského nadšení a zvědavých otázek. Navíc čas ▶

strávený venku má pozitivní dopad na duševní i fyzické zdraví obou generací.

Mezigenerační vzdělávání organizujeme také v Senior klubu při Domově pro seniory ve Velkém Meziříčí. První jarní květiny, léčivé rostliny či právě sklizená úroda ze zahrady přirozeně nabízí téma k rozhovoru či společnému tvoření. Tyto aktivity mají podobu dílen, kde děti a senioři společně aranžují květiny, vyrábějí přírodní dekorace, připravují jednoduché občerstvení nebo řeší hravé kvízy. Společné aktivity podporují nejen tvořivost, ale i rozvoj komunikačních schopností a jemné motoriky u dětí i seniorů.

Velkým přínosem jsou taková setkání pro děti z dětských domovů, děti žijící v azylovém domě pro matky (otce) nebo teenagery z výchovných ústavů mládeže. Tyto děti ještě více než ostatní postrádají pravidelný kontakt se starší generací a setkávání se seniory jim pomáhá rozvíjet sociální dovednosti, získávat cenné životní zkušenosti a cítit se součástí širší komunity. Naopak senioři jim předávají

pocit porozumění, důležité hodnoty a pomáhají jim získat pozitivní vzory do života.

Významnou roli v mezigeneračním setkávání hraje také kontakt se zvířaty. Ať už se jedná o tradiční domácí mazlíčky, jako jsou psi a kočky, či exotické papoušky, želvy apod. Využíváme také drobná hospodářská zvířata jako králíci, kuřata nebo dokonce kozy. Kontakt se zvířaty přináší radost a uvolnění, snižuje stres a podporuje pozitivní emoce. Mnoho seniorů si s láskou vybavuje doby, kdy se starali o hospodářská zvířata nebo měli domácího mazlíčka, a sdílení těchto vzpomínek s dětmi je pro ně obohacující. Děti se učí respektu ke zvířatům, péči o ně a zodpovědnosti, zatímco senioři zažívají pocit propojení s přírodou a okolním světem.

Chaloupky připravují programy zaměřené na mezigenerační propojení, protože věříme, že jsou nejen přínosem pro jednotlivce, ale i pro celou společnost, která tím posiluje vzájemné porozumění a respekt mezi generacemi. Takové vztahy vedou k lepší soudržnosti, zlepšují kvalitu života seniorů a pomáhají dětem v jejich osobnostním rozvoji.

Mgr. Jana Audy (1979)

Je od roku 2014 vedoucí ekocentra Chaloupky Baliny u Velkého Meziříčí. Založila zde Klub Lebeda, který je registrovanou sociální službou sociální rehabilitace. Podílí se na zavádění zahradní terapie do praxe sociálních služeb.

jana.audy@chaloupky.cz

KOŘENY, KTERÉ INSPIRUJÍ

... O PROJEKTECH PAMĚTI NÁRODA

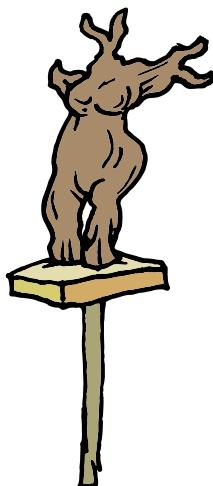
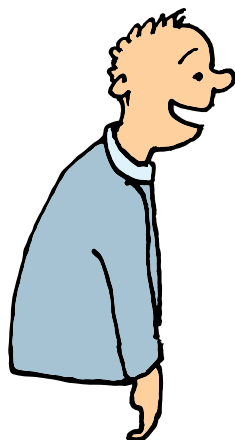
Mnoho pedagogů si uvědomuje potřebu hodnotového vzdělávání. Mnohem méně učitelů ale tuší, kudy na to. Co jsou ty skutečné hodnoty a jakými nástroji je působivě a věrohodně přenášet na žáky a studenty? Skvělou inspirací může být projekt Příběhy našich sousedů realizovaný neziskovou organizací Post Bellum.

AUTOR: TOMÁŠ SPÁČIL

Příspěvek s dovolením začnu nedávnou osobní vzpomínkou. Ve vzdělávání Paměti národa, kde pracuji jako metodik a koordinátor, nám běží spousta projektů, ale ten s nejdelší dobou trvání a snad největším dopadem i dosahem je dokumentaristický projekt Příběhy našich sousedů. Malé skupiny žáků základních a středních škol v desítkách regionů Česka vyhledají, zaznamenají, zpracují a odprezentují příběh pamětníka nebo pamětnice našich dějin. Projekt končí slavnostní prezentací určenou nejen pro školní komunitu a zapojené pamětníky, ale také pro širokou veřejnost. Žákovské týmy zde představují své výstupy, pamětníkům předávají květiny s díky,

ředitelé, učitelé i zástupci municipalit sdílí své pohledy na důležitost vzdělávání o 20. století. A právě při jedné takové veřejné prezentaci, kterou jsem měl možnost moderovat, jsem se upřímně dojal.

Někdy totiž člověk, zahlcen prací v kanceláři, na chvíli skoro zapomene, jaký má tahle aktivita pozitivní dopad. A to nejen na generaci nejmladší, ale věřím, že i na tu starší, do projektu zapojenou v roli respondentů, kteří týmům vypráví svoje životní osudy. Mé dojetí pramenilo zejména z upřímného nadšení a neskutečně silné atmosféry. Nadšení mladých lidí, kteří někdy klasicky laděnou prezentací, jindy kreativně ztvárněnou ▶

divadelní formou představují příběhy lidí, jejichž osudy si vyslechli. Nadšení lidí starších, kteří koukají na usměvavé a mírně nervózní mladé tváře, které vypráví to nejpodstatnější, co si z půlročního projektu odnesly. A nadšení všech dalších – pedagogů, ředitelů, zřizovatelů nebo rodičů, jež si uvědomují, že i tímto stylem může probíhat učení s důležitým dopadem na lidské osudy.

Snad nejdojemnější a zároveň, minimálně pro mě, nejdůležitější chvíle nastávají tehdy, pokud žáci aktualizují vyprávění pamětníků na dnešní dobu a z příběhů starší generace abstrahují to, co jim přijde pro dnešní svět a demokratickou společnost důležité zachovat. Jeden z kolegů, historik Michal Šmid, ve svém úvodním proslovu trefně zmínil, že projekt Příběhy našich sousedů je o setkávání. Mladí lidé se setkávají s těmi staršími, žákovské týmy s učitelskými mentory, zřizovatelé s koordinátory, rodiče se svými dětmi. A pro všechny skupiny jsou tato setkání něčím inspirujícími.

V projektu Příběhy našich sousedů, podobně jako v dalších vzdělávacích programech z dílny Post Bellum, se snažíme rozvíjet mezigenerační dialog a důraz klademe také na hodnotové vzdělávání. Právě hodnotové vzdělávání dnes prochází výrazným vzestupem. Jenže jak jej uchopit a srozumitelně, konkrétně a uvěřitelně předávat žákům? Jednou z našich klíčových myšlenek je přenést výuku za hranice pouhého přiblížení historických

faktů. Zásadní tedy není jen studentům sdělit, kdy a jak se odehrála sametová revoluce, ale přiblížit jim pohled osob, které tento klíčový milník české moderní historie prožily. Věříme totiž, že studenti právě díky propojení velkých a malých dějin na pozadí konkrétního lidského příběhu porozumí nejen nedávné minulosti, ale odpoví si třeba na hodnotové otázky, které historii a současnost propojují.

Přestože mnozí pedagogové a studenti vnímají důležitý význam hodnotového vzdělávání, stále častěji se objevuje otázka, jak nalézt jeho konkrétní obsah a jak ho efektivně implementovat do učebních plánů. Jinými slovy, jak učinit hodnoty uvěřitelné a jak je ke studentům autenticky a nenásilně dostat. I když se tedy výchova k hodnotám stává integrovanou součástí vzdělávání, nacházíme se před náročným úkolem: převést tuto teorii do praktické realizace.

foto © Radek Hanuš

Silná slova jako hrdinství, čest, odvaha nebo solidarita mohou na mladou generaci působit buď jako filozofické fráze nebo ještě hůře – jako pouhé učitelské floskule. Přiblížení těchto abstraktních konceptů je však možné hledat právě v životech, činech a chování pamětníků. Hodnoty zobrazující se v pamětnických příbězích využívaných v edukačních programech Vzdělávání Paměti národa mohou být pro mladou generaci přístupnější, pochopitelnější, ale hlavně uvěřitelnější. Příběhy nám navíc často odhalují hloubku hodnot a jejich lidskost.

Mnohé z pamětníků vnímáme – nutno dodat, že oprávněně – jako hrdiny, ale jen málo z nich by vám řeklo, že se za hrdinu nebo hrdinku doopravdy považují. Pamětnické příběhy nám tak pomáhají odhalit důležitou pravdu, že i malé činy solidarity, odvahy a lidskosti mohou formovat hrdinský charakter. Lidé se totiž nechovali hrdinsky jen během významných historických událostí, ale také ve svém každodenním životě. Inspirativní může být příběh ženy, která se rozhodla pomáhat lidem v nouzi, nebo muže, který hájil svá přesvědčení i v obtížných chvílích. Mohou to být lidé, kteří se svým gestem postavili za spravedlnost a pravdu, i když věděli, že takový čin může mít dopad na další průběh jejich života.

V duchu slov fenomenálního českého spisovatele a svědka hrůz holocaustu Arnošta Lustiga, který říkal „to dobré v člověku se projevuje činem“, ukazujeme, že hrdinou se člověk nerodí, ale stává. Rozhodnutí a činy v rámci našich běžných životů mohou mít velký dopad na osudy ostatních, a to i bez ohledu na to, jak malé se nám mohou zdát. Pamětníci vzpomínající na své rozhodovací

procesy a reflektující své motivace k nejrůznějším činům studenty mohou povzbudit k tomu, aby ve svém každodenním životě přispívali k pozitivním změnám ve světě kolem nás, aby byli odvážní a postavili se proti zlu a nespravedlnosti.

Svědectví pamětníků a jejich autentické příběhy nevnímáme jako uzavřená a neaktuální vyprávění, ale jako naléhavá slova, která nás zavazují minimálně k přemýšlení nad naším bytím a ideálně také našimi činy. Jak jednou pro archiv Paměti národa řekl veterán obou front druhé světové války, armádní generál Tomáš Sedláček: „Svoboda není zadarmo. Nikdo vám nezaručí, že zase nepřijde nějaký blbec.“ Tyto pamětnické „návrty ke kořenům“ jsou tak zvlášť v dnešní rozkolísané době možná aktuálnější, než si myslíme.

Tomáš Spáčil (1997)

Působí ve Vzdělávání Paměti národa jako metodik a koordinátor a na Gymnáziu Paměti národa vyučuje profilový předmět o 20. století. Věnuje se zejména vývoji nových vzdělávacích programů a materiálů a baví ho mezigenerační vzdělávání a výuka moderních dějin s přesahem do současnosti i hodnot.

tomas.spacil@postbellum.cz

Komentář Martiny Kantové

VÝUKA MODERNÍCH DĚJIN V POJETÍ ÚSTAVU PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ

Atraktivní výuka

Ústav pro studium totalitních režimů (konkrétně Oddělení občanského vzdělávání) si vzal za cíl podpořit výuku moderních dějin – a to nejen odborným obsahem, ale i vhodnými vzdělávacími nástroji. Naší snahou je předat tematický obsah nad rámec látky probírané ve škole a zároveň přitom vyjit ze stereotypu frontální výuky. Nabízené tematické přednášky, prokládané audio a video vstupy, tak mají podobu workshopů, ve kterých jsou účastníci aktivně zapojováni. Pokud studenti zrovna neřeší badatelskou otázku či kriticky nerozhodují o řešení zadaného problému, mohou se zapojit do diskuze s odborníkem, využít aplikaci nebo prožít osobní zkušenost prostřednictvím VR brýlí. Virtuální realita umožňuje vytvořit prostředí, které uživatele vtáhne do děje a poskytne prožitek s dlouhodobým efektem. Studenti tak mohou zažít např. každodenní situace v autentickém táboře Gulagu, získat osobní zkušenost s represemi komunistického režimu a seznámit se s principy či mechanismy fungování totalitních systémů.

Naše ambice zatraktivnit výuku dějin 20. století ale daly podnět i ke vzniku dalšího projektu, ve kterém se chceme zaměřit tentokrát na xenofobii a rasismus. Plánovaný projekt by měl zpracovávat společenské a etické otázky lidského soužití, téma intolerance a extremismu.

Vyučujeme i školíme

Nesnažíme se podporovat nové výukové přístupy jen zařazováním aktivizačních metod do našich vlastních vzdělávacích programů, ale rovněž poskytujeme metodickou oporu učitelům formou metodických seminářů. Každý student, každá třída se ve svých potřebách učení liší, proto je metodika záměrně postavena na konstruktivistickém modelu E-U-R (evokace – uvědomění – reflexe). Pro každou část modelu je nabízena škála inovativních metod, které je možné v hodinách použít nebo je dle potřeby modifikovat. Důležitou úlohu v tom má metoda hry, kterou vedle výše zmíněných metod, projektů nebo např. dramatu chápeme jako další z oblíbených nástrojů, který umožňuje studentům vzdělávat se prožitkem.

Více info na webu ÚSTR:

KLASIKA POD DROBNOHLEDEM

TANČÍRNA

Z nabídky her, které se vážou k tématu čísla Kořeny, u mě zvítězila Tančírna. Mělo to dva důvody. Milena Holcová ji vytvořila v době samotných počátků Prázdninové školy Lipnice, díky čemuž spoluvytváří skutečné kořeny portfolia prázdninových her. Přitom se dodnes na kurzech hraje a stále nabízí účastníkům hluboký zážitek. Druhým důvodem je pak motto celé hry: Doba a situace se mění, nemění se ale chování, jak se k nim stavíme. To má totiž hluboko zapuštěné kořeny v našem charakteru.

POPIS HRV

Podle publikace Zlatý fond her II Prázdninové školy Lipnice. Drobné úpravy a doplňky Vladimír Svatoš.

Autorka: Milena Holcová

Cíl: Rozvoj neverbální komunikace, zprostředkování tvůrčího zážitku při ztvárnění postav, experimentování s vlastním chováním v charakterově náročných situacích.

Charakteristika: Dramatická, málo strukturovaná hra. Postavy prožívají okamžiky naší novodobé historie v prostředí tančírny.

Fyzická zátěž: 3

Psychická zátěž: 3

Instruktorů na přípravu: 2

Čas na přípravu: 2,5 hod.

Instruktorů na hru: 4–6

Čas na hru: 2–3 hodiny bez reflexe

Počet hráčů: 15–25

Věková kategorie: II–V

Prostředí: místnost

Denní doba: večer

Roční období: kdykoli

Materiál:

- dostatek rekvizit a kostýmových doplňků charakterizujících ve hře uvedená historická období
- nosiče s nahranou hudbou příslušného stylu
- hudební aparatura, případně mikrofon
- vybavení baru s příslušnými rekvizitami (obarvená voda ve značkových lahvích)
- kalendář s vyměnitelným letopočtem
- velké zrcadlo

Legenda: Jsme v místnosti, která už několik generací slouží jako lidová tančírna. Zažila hospodářskou krizi, válku, osvobození, budovatelskou euforii, nástup rokenrolu, hnutí hippies a studentské stávkové, v současné době v ní každou noc hučí diskotéky.

Nastupují různé doby, hýbou se dějiny, jedna generace návštěvníků tančírny střídá druhou, mění se oblečení, rekvizity. Co však zůstává, jsou typy, charakterky lidí. Každá doba má své hrdiny i zbabělce, silné i slabé, seladony i prostáčky...

REALIZACE HRY:

Příprava:

Místnost upravíme jako lidovou tančírnu s barem. Hned u vchodu do tančírny je velké zrcadlo. V baru jsou k mání nápoje (obarvená voda ve značkových lahvích), sklenice. Důležitá je hudební aparatura s připravenými dobovými nahrávkami a zvukovými efekty. Na

stěně je vyvěšený kalendář s vyměnitelným datem. V této místnosti a při tanci si hráči prožijí všechny důležité etapy evropské historie 20. století.

V zákulisí mají instruktoři připravené kostýmy pro akční vstupy k jednotlivým obdobím.

Uvedení hry:

Tančírna bude zaplněna nejrůznějšími postavami a charakterky. Kouzlo hry spočívá v tom, že každý hráč bude představovat jeden velice vyhraněný, zjednodušený a přesně definovaný charakter a ten se bude snažit udržet po celou dobu trvání hry, ať už se bude v tančírně dívat cokoliv a ať už bude tančírna prožívat jakoukoliv historickou událost. Každý hráč musí neustále přemýšlet, jak by se choval ten který charakter v danou dobu, a podle toho musí svoji roli neustále tvůrčím způsobem rozvíjet. Do dění občas vstupují organizátoři hry a vědomě vytvářejí v tančírně konfliktní situace. I na ty musejí hráči reagovat podle toho, jakou postavu a jaký charakter ztvárňují.

Asi hodinu před otevřením tančírny svoláme účastníky a přesně jim vysvětlíme, o co ve hře půjde. Neustále je třeba zdůrazňovat motto celé hry: „Doba se mění, charakterky zůstávají.“ Hráčům přidělíme jednotlivé charakterky, které jsme si předtím pečlivě připravili, aby hráčům „sedly na tělo“. Rovněž je možné, aby si hráči na základě popisu nabízených rolí tu svoji vybrali sami. Popisy charakterů musí být záměrně jednoznačné, černobílé, zjednodušené a vyhraněné. Aby se někdo neurazil, že dostal zápornou postavu, zdůrazněte, že se jedná o hru, divadelní představení a že záporná role se hraje lépe než role příliš kladná.

Hráčům rovněž sdělíme, kterých historických období se bude tančírna týkat, a lehce připomeneme nejvýznamnější události a souvislosti té doby. Nezapomeneme několikrát zdůraznit, že **po celou dobu hry nesmí nikdo promluvit ani slovo**. Vše se odehrává mlčky, postavy se vyjadřují pouze gesty a činy.

Čas do otevření tančírny necháme hráčům na promyšlení rolí, vytvoření náznaků kostýmů a sehnání rekvizit.

V určenou dobu otevře barman tančírnu. Na velkém kalendáři se skví příslušný letopočet, hraje dobová hudba. Do místnosti vcházejí jednotlivé postavy jedna po druhé (nikoliv všichni najednou). Každá postava se zastaví před velkým zrcadlem a naposledy si upraví zevnějšek. Už tady musí hráči přesně vystihnout charakter, který představují (místnost a zrcadlo je třeba naaranžovat tak, aby všichni – tj. jak ti, co už do tančírny vešli, tak ti, kteří ještě na svůj vstup čekají – na člověka před zrcadlem viděli a mohli si tak vychutnat všechny herecké etudy). Jakmile jsou všechny postavy v tančírně, mohou se dát do tance, pít u baru, namlouvat si protějšek, zkrátka chovat se podle své role. Po chvíli vcházejí do tančírny i organizátoři hry a úmyslně vyprovokují konfliktní situaci, aby se mohly jednotlivé charakterky lépe projevit.

Jakmile dění v tančírně ztrácí tempo, barman ztlumí hudbu, vymění letopočet na kalendáři a nastává pětiminutová přestávka. Při ní je možné vyměnit doplněk kostýmu, drobnou rekvizitu apod. Poté začne hrát hudba typická pro další historické období a dění v tančírně pokračuje.

Po skončení posledního dějství (současnost) začne dávat barman židličky na stoly nohama vzhůru a jednotlivé postavy, opět jedna po druhé, odcházejí z tančírny. I při odchodu se zastaví u zrcadla, letmo přehlédnou svůj zevnějšek a dveřmi odcházejí ven. Spolu s kostýmem odkládají i charakter postavy a divadelní představení pro ně končí.

Období

Jednotlivá období a konfliktní situace vytvářené organizátory:

- **Třicátá léta.** Swing, jazz. Nastupující hospodářská krize zostrňuje rozdíly mezi smetánkou a spodinou společnosti.
Konfliktní situace: Do tančírny přijdou dva podnapilé páry zbohatlíků, muži se chovají povyšně a ženy začnou flirtovat. Vyvolává se žárlivá scéna na ostří nože.
- **Válka.** Tančírna je změněna na protiletadlový kryt, jsou slyšet varovné sirény. Hudba se neozývá žádná.
Konfliktní situace: Do krytu přicházejí dva gestapáci, kontrolují doklady. Někoho si vyberou a začnou ho tyranizovat.
- **Osvobození.** Zní vojenské pochody, častušky.
Konfliktní situace: Přicházejí zranění vojáci, ukazují na kolaboranty a vyzývají k vyřizování účtů se zrádci.
- **Konec padesátých let.** Rock-and-roll. Evropa je rozdělena železnou oponou, vlny přistěhovalců z jiných kontinentů vyvolávají rasové problémy.
Konfliktní situace: Do tančírny vpadne banda chuligánů s baseballovými pákami, vyhlédnou si oběť a vyvolávají rasový spor. ▶

- **Začátek sedmdesátých let.** Beatles. Svět žije pod dojmem války ve Vietnamu, studentských bouří a neúspěšných povstání v komunistických zemích.

Konfliktní situace: Do tanečírny přijde parta spoře oděných hippies, nutí ostatní kouřit marihuanu, objímají se a panovačně se je snaží přimět ke skupinové lásce.

- **Současnost.** Současná diskotéková hudba.
- Konfliktní situace:** Organizátoři již zajisté budou umět vybrat takovou, která reaguje na aktuální dění ve světě právě v době, kdy budou Tanečírnu hrát.

Charaktery postav

Příklady popisů charakterů jednotlivých postav:

Muži

- Zbabělec, nervák, submisivní typ, má potřebu přimknout se k silnému jedinci
- Frajer, hrané sebevědomí, nepříliš inteligentní
- Horlivec, hlupák, dobrák
- Primitivní hulvát, silový typ, přímočarý nevychovanec
- Neohrabaný, nesmělý, zamindrákovaný, ale ambiciózní dobrácký typ
- Sebevědomý inteligentní požitkář bez předsudků, hravý, lenošný
- Tichý, jemný, decentní melancholik, rozháraná podezíravá duše
- Radikální lehkomyšlný bohém, volnomyšlenkář, povrchní a v krizích zbabělý
- Jednoduchý, otevřený estét, nerozhodný a důvěřivý
- Přísný asketický typ, vážný, uzavřený a vnitřně napjatý
- Citlivý, něžný, emotivní a nevyrovnaný typ hledající oporu u silnějších
- Impulzivní prudeš, čestný, zásadový a rozhodný typ
- Vážný, zamlklý mrzout, člověk zhnusený životem, nepraktický a konzervativní
- Nevýrazný, šedivý, bojácný a nerozhodný vesnický typ

Ženy

- Neohrabané, prosté, přecitlivělé a skromné dobračisko
- Impulzivní, prchlivý, panovačný a spontánní typ
- Podezíravá, konzervativní a neprůbojná puntičkářka
- Přemýšlivá, vyrovnaná, otevřená, nedbalá a nepořádná
- Požitkářská, smyslná, odvážná, svobodná a veselá
- Naivní, nesmělá, nezkušená, zvědavá a bojácná
- Sebevědomá, nedbalá, bohémská volnomyšlenkářka
- Zdvořilý, způsobilý, upjatý a pečlivě asketický typ
- Afektovaná, jednoduchá, zamindrákovaná, ale upřímná zmatkařka
- Unylá, unuděná, flegmatická žena tajně doufající v poslední příležitost
- Vulgární, jednoduchá, živočišný typ s citem pro elementární spravedlnost
- Nezávislý feministický typ nutící se do okázalé samostatnosti

Metodické poznámky

Jednotlivé charaktery a typy postav, které jsou zde uvedeny, slouží pouze jako inspirace. Organizátoři je musí domyslet tak, aby konkrétním hráčům opravdu sedly. Ne ve smyslu, že jimi jsou, ale že je budou schopni dobře zahrát a že se do nich budou umět vžít.

Nejdůležitějším článkem v organizaci hry je barman. Je z organizátorů jediný, který je po

celou dobu v tančírně. Musí tedy umět vystihnout dynamiku hry a ve vhodnou chvíli dát znamení ostatním organizátorům k vyvolání konfliktní situace. Rovněž musí odhadnout, kdy se dané historické období již vyčerpává a kdy se tedy má vypnout hudba a přejít k období dalšímu.

Vedle této původní verze hry od Mileny Holcové existuje i modifikace Milana Hanuše s názvem Československá tančírna. Ta čerpá z našich národních dějin a může být inspirativní zejména pro mladší věkovou kategorii.

Zprostředkovává prožitek následujících historických okamžiků:

- 1918 – vznik samostatné Československé republiky
- 30. léta – hospodářská krize
- 1939 – okupace nacistickým Německem
- 1945 – osvobození
- 1948 – komunistický převrat a doba poté

- 60. léta – uvolnění komunistické diktatury
- 21. srpen 1968 – okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy
- 70. a 80. léta – husákovská normalizace
- 17. listopad 1989 – studentská revoluce a pád komunistického režimu
- současnost

Jak je patrné, s herním principem jde tvůrčím způsobem pracovat, a to jak co se týká výběru historických období, tak definice postav a charakterů. Nezměněné by ale mělo zůstat pantomimické ztvárnění rolí, které prohlubuje vnitřní prožitek krizových okamžiků.

ZKUŠENOSTI STARÉHO BARMANA

AUTOR: ONDŘEJ VALSA

1. Před uvedením hry je třeba se rozhodnout, kterým pojetím budeme Tančírnu inscenovat. Jako divadelní hru, nebo variantu historickou, tj. spíše jako prožitok vlastních dějin? Od tohoto rozhodnutí se odvíjí volba historických epizod a následně pak i výběr hudby a dalších rekvizit.

2. Pro dnešní účastníky je doba třicátých let minulého století nekonečně vzdálená. Něco vědí o druhé světové válce, tuší o letech padesátých, ale jimi vnímaná historie obvykle začíná šedesátými lety. Je tudíž nutné počítat s tím, že v úvodní epizodě ze třicátých let budou dost nejistí, navíc vše je zcela na začátku hry; není ale třeba tlačit na pilu. Byť může úvodní epizoda hry vyznít poněkud rozpačité, válka, protiletadlový kryt i arogance esesáků rychle rozpačitost odsunou stranou.

3. Hru je nejlépe zařadit do večerních hodin. Po večeri kostýmovaný barman s krásnou partnerkou přicházejí s pozváním do tančírny. Barman nejprve rekapituluje historická období, kterými tančírna bude procházet, opakovaně zdůrazňuje princip „Doba se mění, charaktery zůstávají“ a zároveň vysvětluje princip hry. Je dobré na přístupném místě vyvěsit plakáty/koláže věnující se jednotlivým historickým obdobím. Tyto plakáty lze vyvěsit i např. den předem a vytvořit tak mezi účastníky jisté očekávání.

4. Jednotlivá historická období jsou charakterizována vzhledem tančírny (hodně dokáže práce s osvětlením – plně světlo / petrolejka / svičky / disko koule..), hudbou a oblečením přítomných. Pro odlišení epizod není nutné mít s sebou půjčovnu divadelních kostýmů, často stačí drobnosti dosažitelné věcmi, které jsou běžně k dispozici. Rovněž

je možné účastníky kurzu v rámci instruktáže, co s sebou na kurz, požádat, aby si vzali dle úvahy drobné doplňky charakterizující různá období 20. století (bez dalšího upřesnění, aby to nebylo příliš návodné), případně dodat nějaké doplňky k zapůjčení.

5. Po úvodním představení hry a jednotlivých epizod je k dispozici velký arch papíru, na kterém jsou popsány jednotlivé charaktery (dělené na mužské a ženské), buď přímo se jmény účastníků, jimž byl charakter přidělen, nebo si účastníci svůj charakter volí sami a na arch dopisují svoje jméno. Je dobré, aby tento arch byl po celou dobu hry viditelný. Při volbě charakteru lze jít cestou přidělení charakteru, který relativně odpovídá vlastnostem účastníka, nebo naopak volit opozitum – účastník tak má možnost vyzkoušet si roli, kterou by v reálném životě zastávat nechtěl.

6. Mezi úvodním představením hry a zahájením hry (tj. vstupem do tančírny) je třeba dát účastníkům dostatek času na přípravu – cca 90 min. Je třeba, aby si všichni v tomto čase promysleli a připravili rekvizity pro jednotlivá období tak, aby pak jejich změna mezi obdobími probíhala rychle. Přestávka mezi epizodami není dlouhá – max. 10 min.

7. Zrcadlo rámuje celou hru. Účastníci se v něm upravují při úvodním příchodu do sálu a na konci poslední epizody opět jednotlivě odcházejí s krátkým zhlédnutím se. Závěrečný odchod s pohlednutím do zrcadla určitě nevynechávejte, aby účastníci neměli tendenci přejít rovnou do volné zábavy. Takto nezarámovaná hra by byla možná příjemně strávený večer, ale nic víc.

8. Zrcadlo je možno realizovat skutečným zrcadlem na stojanu nebo na zdi. Zrcadlo by mělo být větší, aby i všichni ostatní dobře viděli, co se před zrcadlem odehrává. Jako variantu lze nakreslit symbolický rám zrcadla (fixem nebo kouskem mýdla) přímo na sklo okna vedoucího z tančírny ven do prostoru, kde jsou účastníci před vstupem do tančírny shromážděni. Při dobře zvoleném osvětlení funguje okno vůči tomu, kdo se v něm zhlíží, jako zrcadlo, a přitom všichni ostatní dobře vidí z druhé strany, co se děje. Lze to také skvěle využít k pořízení fotografií.

9. Pro jednotlivé epizody je třeba mít dostatek hudby, která danou epizodu charakterizuje. Doporučuji aspoň 20 min (tedy čtyři až pět skladeb), zkrátit se to dá vždy. Jednotlivé epizody mějte uložené v MP3 v samostatných adresářích. Potřeba dostatku hudby platí i pro úvodní postupný příchod účastníků s pohledem do zrcadla; tady je dobré, aby hrála tichá podkreslující hudba odpovídající úvodní epizodě. Při závěrečném odchodu okolo zrcadla na konci hry vše probíhá tiše, bez jakékoliv hudby.

10. Jednotlivé epizody jsou od sebe odděleny. Na konci každé epizody barman posunkem vyzve účastníky, aby opustili sál. Po přestávce se pak vrací již do dalšího historického období. Při tomto odchodu a návratu se už zastávka u zrcadla neprovádí.

11. V průběhu celé hry se nemluví. Vše je vyjadřováno gesty. Je možné zpívat slova písní (Internacionála, česká a slovenská hymna),

ale slovní projev je pro průběh a celkové vyznění hry nežádoucí. To, že účastníci po dobu svého pobytu v tančírny nemluví, vede k přetlaku slov, který v účastnících v průběhu epizody narůstá, a jakmile po konci epizody opustí sál, obvykle exploduje potřeba se ze všeho vymluvit. Skutečnost, že je celá hra beze slov, sděluje barman účastníkům až bezprostředně před zahájením vlastní hry, tedy před vstupem do tančírny. Je to překvapivé; o to více si to pak pamatují a řídí se tím.

12. Po Tančírny je důležité věnovat se review. Osvědčuje se dělat review následující den hned po snídani a rezervovat na něj dostatek času (90 min). Diskutuje se nejen o průběhu hry a prožitku jednotlivých charakterů, ale často i o reálných osobních zkušenostech účastníků s představovanými historickými událostmi.

13. Dobrým krokem je dát do programu kurzu ještě před Tančírnu i lekci improvizáčního divadla/tance. Tančírnu není dobré zařazovat ze začátku kurzu; je třeba, aby se účastníci nejprve trochu osmělili.

14. Přehled možných epizod – varianta historická (aktualizováno pro účastníky narozené po roce 1960):

- 30. léta – rozehrivací kolo, žárlivá scéna, účastníci teprve začínají chápat, že jsou vytvářeny situace, které neočekávají a na které by měli reagovat
- válka – z tančírny je kryt, ponuré osvětlení, esesáci, označování Židů; volně přechází do osvobození – plné světlo, častušky, sovětský voják tančí kozáčka
- 50. léta – RnR, adorace Elvise, poválečná radost
- 60. léta – Beatles, hippies, volná láska, drogy (vynášení zemřelého feťáka nohama napřed); utnuto vysláním československého

rozhlasu z 21. srpna 1968, československá hymna

- 70. léta a jejich bezčasi – postupně přechází do 17. listopadu 1989
- divoké devadesátky, Y2K až do současnosti – Putinův projev ze 24. února 2022

15. Nepodcenit detaily. Techniku, na které se bude přehrávat hudba, pečlivě vyzkoušet a připravit. Pro barmana: Mít sepsaný scénář jednotlivých epizod, mít po ruce připravené veškeré potřeby pro celý průběh hry, přestávky mezi epizodami jsou max. na přestavení sálu, již není čas něco někde shánět nebo vymýšlet.

16. Jednotlivé epizody příliš neprotahovat (jakkoliv se některé z nich mohou jevit velmi zajímavě). Pokud začnete s úvodem po večeri cca v 19:00 hod, pak první účastníci vstupují do tančírny ve 21:00 hod a při šesti epizodách bude hra končit okolo půlnoci.

17. Členové týmu se Tančírny účastní a rozehrávají situace, na které by měli účastníci nějak reagovat. Je potřeba se v týmu předem sejit a projít očekávání od jednotlivých scének. I členové týmu si musí všechny potřebné rekvizity připravit předem, v průběhu hry již není čas, přestávky jsou krátké a členové týmu se navíc podílí na přestavování sálu mezi epizodami.

18. Na úplném konci hry, když již všichni z tančírny odešli, vychází barman ven a poděkuje všem přítomným, že si přišli do tančírny zatancovat.

Ing. Ondřej Valsa, CSc., MBA (1958)

Je profesí ajiťák, který se zabývá informačními systémy jaderných elektráren. Žije přírodně, chová slepice, kočky, ovce, husy a včely. V PŠL je aktivní od samých začátků. Podílel se na mezinárodních kurzech Interproject a Intertouch včetně jejich uvedení v Hong Kongu. Od roku 2018 vede kurzy Tady a Teď pro věkovou kategorii 30+.

o.vals@seznam.cz

POHLED PSYCHOLOGA

Je mnoho způsobů, jak protančit Tančírnu. Každý by měl mít možnost si svobodně vybrat ten svůj.

AUTOR: DAGMAR DOUBKOVÁ

Když jsem byla oslovena napsat pár řádek k programu Tančírna, první, co mne napadlo, bylo: „No to je přece takový prima večírek.“ A ano, na první pohled a podpořeno fotkami krásných robů a dobových kostýmů to tak i na venek může působit.

Letos jsem měla možnost si tento program po téměř 20 letech znovu zažít v roli účastníka a připomenout si tak jeho mnohovrstevnost, skrytá zákoutí i dynamiku, kterou v sobě skrývá.

Všimla jsem si, jak stejně jako celým kurzem, tak i Tančírnu je možné procházet bez hlubšího zážitku, spíše v roli pozorovatele, co se nechá bavit a vést celým programem, a dívat se na něj jako na film, který se bez našeho vlivu sám od sebe odvíjí. Je to přitažlivé, zábavné, ale trochu vyprázdňené.

V jiné rovině je možné jej využít jako prostor pro připomenutí a oživení si starých zážitků, dotknout se událostí, které nás, ať si

to připouštíme či ne, významně formovaly. Zastavit se u toho, co v nás tyto zážitky rozeznívají, jak jsme se s tím kterým obdobím vyrovnali, jak ovlivňují a formují naše dnešní vnímání a pohled na svět kolem nás.

Tančírna ale může být i úžasnou možností vyzkoušet si role, podoby a reakce úplně odlišné od těch, které jsou pro nás přirozené. Je to možnost dotknout se těch částí a zákoutí v nás, se kterými nejsme v každodenním kontaktu a máme pocit, že se v našem chování příliš neprojeví. V možnosti prozkoumat něco nového pomáhají role, které si účastníci před hrou vybírají a skrze ně si pak mohou dovolit projevovat jiné části sebe než ty, které mají „prošlapané“.

Předem vybrané role je možné také využít jen jako startovní bod, od kterého se další události mohou odvíjet, jednotlivá období na sebe nechat volně působit a dovolit si nechat se vést vnitřními impulsy, ať už jsou ▶

jakékoliv. Bez větších životních následků a v relativně bezpečném prostředí si tak zažít toho, kdo klečí proti okupantům, či toho, kdo má v ruce obušek, nebo toho, kdo s ním jde do přímé konfrontace. Projít jednotlivá období jako ustrašený moralista, který prudí všechny okolo, nebo se bezbřezě vrhnout do víru dění šedesátek. Samozřejmě, že se jedná o situaci vytvořenou v rámci hry tady a teď, zhuštěnou do pár desítek minut, bez většího dopadu na účastníkův reálný život. I tak věřím, že je možné dostat se díky tomuto programu do kontaktu s částmi nás samotných, které v běžných každodenních situacích zůstávají odložené nebo dokonce zapovězené.

A který způsob je ten „správný“ nebo „nejlepší“? Z pohledu instruktora je skvělé, když je část lidí v roli pozorovatelů a spíš přihrává druhým, některým se podaří dotknout se svých starých zážitků a pár účastníků využije možnost vytvořit si příběh nový. Posledně zmiňovanou možnost považují z pohledu psychologa za nejzajímavější, zároveň v sobě skrývá nejvíce rizik a nutnost držet určité hranice, jak ze strany samotného účastníka, tak i od instruktorů, kteří za bezpečný průběh experimentu s názvem Tančírna zodpovídají. Každopádně správný a nejlepší způsob, jak si prožít tento program, je ten, který si zvolí sám účastník. On sám nejlépe cítí, jak velký krok z komfortní zóny je pro něj vhodné udělat, a svobodně si jej může zvolit.

Pro instruktorský tým považují tuto hru za velmi náročnou pro uvádění. Jak produkčně, tak i v jejím průběhu, kdy je třeba udržet dramaturgii a spád celého programu, uvést a provést účastníky jednotlivými obdobími za

pomoci osvědčených situací a zároveň dát prostor, aby účastníci sami mohli do hry aktivně vstupovat, naplňovat svou roli, kterou si vybrali, a vytvářet tak i svůj příběh.

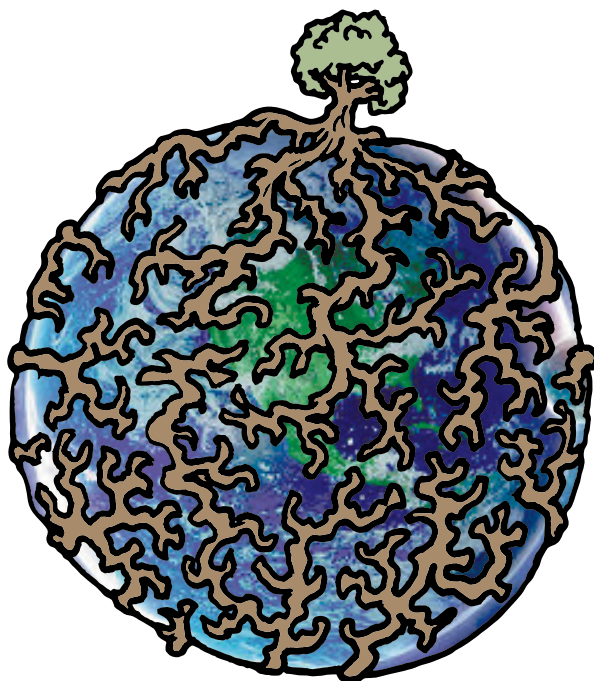
Z praktického hlediska mě ještě napadá mít na zřeteli, že v rámci Tančírny se často používají efekty typu stroboskop či silné zvukové efekty, které v souvislosti s navozením různých situací mají za cíl probudit emoce. Ty mohou u citlivějších účastníků či u lidí s psychickými obtížemi psychotického okruhu nebo u lidí s epileptickými epizodami v minulosti vyvolat nežádoucí stavy. Proto je dobré být obeznámen s tímto typem obtíží u účastníků předem a na efekty typu siréna a stroboskop účastníky v dostatečném předstihu před programem upozornit.

PhDr. Dagmar Doubková (1973)

Je psychologkou, psychoterapeutkou a stále aktivní instruktorkou PŠL, loni vedla kurz Tady a Teď. V minulosti se podílela mimo jiné na kurzech Deja vu (věk ±50), mezinárodním kurzu Intertouch, Budeme 3 a několika kurzech pro vysokoškoláky. V letech 1998–2002 působila jako lektorka v České cestě.

dagmar.doubkova@seznam.cz

KOŘENY: KUNTA KINTE

AUTOR: RICHARD MACKŮ

Autor: Richard Macků

Cíl: Účastníci přemýšlí o práci a lidské důstojnosti na příkladu životního příběhu afrického otrocka Kunty Kinteho. Účastníci odbourají zábrany v interpersonálním kontaktu a vyzkouší si poznávat různými smysly. Účastníci získají základní informace o situaci Afričanů dovozených do Ameriky za účelem otroctví.

Charakteristika: Skupina absolvuje tematické poslechové pásmo s jednoduchými úkoly. V průběhu celé hry nemohou účastníci využívat zrak – za účelem zdůraznění sluchových a hmatových vjemů. Hra je inspirována televizním seriálem Kořen z roku 1977.

Fyzická zátěž: 2–3

Psychická zátěž: 3

Instruktorů na přípravu: 2

Čas na přípravu: 40 min.

Instruktorů na hru: 4

Čas na hru: 90–120 min.

Počet hráčů: 6–18

Věková kategorie: 16+

Prostředí: místnost

Denní doba: kdykoli

Roční období: kdykoli

Materiál:

- texty se scénářem pro všechny organizátory
- zdroj hudby
- podložky na sezení na zemi
- škrabošky/šátky na oči
- papír a tužky/pastelky
- podložky na psaní
- svíčky a zápalky
- 2 provázky pro každého účastníka
- kámen

Popis hry:

Účastníci jsou připraveni před vchodem do programové místnosti, mají zavázané oči. Dovedeme je dovnitř místnosti a opatrně usadíme na zemi (na dekách, karimatkách), mají nadále zavázané oči a po dobu celé hry se soustředí na vyprávění příběhu. Příběh doplňuje zajímavá hudba a dialogy postav z příběhu. Poslechová část je několikrát přerušena drobnými úkoly, které pomáhají vcítit se do jednotlivých postav. Skrze poslechový pořad a drobné úkoly by účastníci měli poznat nejen profily samotných postav, ale také přesah do vlastního života. Celý program je zakončen společným sdílením – v závěrečném kruhu můžeme např. účastníky vyzvat, aby si prohlédli artefakty, které během hry vznikly nebo které během hry používali, a sdíleli dojmy z celé hry.

Reflexe:

Může sledovat jakýkoliv z výše popsaných cílů aktivity, tzn. může se zaměřovat na zvládnutí handicapu v interakci s ostatními spoluhráči, smyslový prožitek nebo hodnoty spojené s příběhem.

Pokud aktivitu uvádíme za účelem faktického osvojení informací o události, může být reflexe pomyslným přemostěním k dalšímu výukovému programu zaměřenému na dané téma (lidská práva / otroctví / historie USA...).

Metodické poznámky:

- Před hrou je třeba ošetřit rizika spojená se zaslepením účastníků – ať už z hlediska vlastního prožívání hráčů, tak i z hlediska pohybu po prostoru.
- Při přípravě materiálu na úkoly je důležité zachovávat maximální tichost tak, abychom nerušili dojem účastníků ze hry; může tomu pomoci zutí bot, oblečení, které nešustí, apod.
- Je dobré, pokud má hra jednoho „režiséra“ či „dirigenta“, který sleduje její celou dynamiku a na základě toho udává pokyny k zapínání/vypínání hudby, přípravě úkolů nebo třeba dává pokyny ostatním interpretům k četbě (rychleji/pomaleji; více/méně hlasitě apod.). Máme-li dostatek organizátorů, je výhodou, pokud zadání úkolů čte jiný hlas než vyprávěč.

Scénář:

VYPRAVĚČ 1

Časně zjara roku 1750 se ve vesnici Juffure, čtyři dny cesty proti proudu řeky od pobřeží Gambie v Západní Africe, narodilo Omorovi a Bintě Kinteovým dítě mužského pohlaví. Když se vydralo z Bintina mladého silného těla, bylo stejně černé jako ona, flekaté a kluzké Bintinou krví, a křičelo.

Stalo se to hodinu před prvním kohoutím zakokrháním a první zvuk, který dítě uslyšelo, spolu s řečněním Nyo Botové a babičky Yaisy, bylo tlumené rytmické pam-pa-pam-pa-pam dřevěných paliček, jak ostatní ženy ve vesnici tloukly ve svých hmoždířích kuskusová zrna pro přípravu tradiční kaše k snídani, vařené v kameninových hrncích nad ohništěm ze tří kamenů.

ZVUK BUBÍNKŮ

VYPRAVĚČ 1

Omoru pak předstoupil před všechny shromážděné vesničany. Stoupl si po boku své ženy, zvedl novorozeně vzhůru, a zatímco ho všichni pozorovali, zašeptal synovi do ucha třikrát jméno, které pro něj vybral. Poprvé bylo to jméno vysloveno jako jméno Omorova dítěte, protože Omoro se

domníval, že každý člověk se sám první má dozvědět, kdo je.

Tamtamy zazněly znovu; nyní Omoro zašeptal jméno do ucha Bintě a Binta se usmála pýchou a potěšením. Pak Omoro pošeptal jméno arafangovi, který předstoupil před vesničany.

HLAS

„První dítě Omora a Binty Kinteových se jmenuje Kunta!“

ZVUK BUBÍNKŮ, potom HUDBA JAKO PODKRES (NADĚJE)

ÚKOL 1 (DO HUDBY)

> připravit papíry a barevné tužky <

Před sebou máte papír a barevnou tužku. Pokuste se napsat jméno narozeného chlapce: „KUNTA KINTE“. Představujte si, jakou barvou asi píšete; je to barva, která bude symbolizovat jeho budoucí život?

> sebrat papíry a tužky <

VYPRAVĚČ 2

Kunta Kinte prožil v Juffure krásné dětství, hrál si i pracoval, chodil do školy, prošel ▶

zkouškou mužnosti. Byl velmi bystrý a hrdý. V dospělosti by pravděpodobně patřil k nejmávanějším mužům svého kmene, kdyby... nebyl roku 1767, tj. ve svých 17 letech, násilím odvečen obchodníky s otroky a odvezen z ostrova Kunta Kinteh lodí Lord Ligonier, aby byl prodán v Americe. Tam začíná nový, a nejprve velmi drsný život rodu Kinte. Byla to těžká doba pro všechno černošské obyvatelstvo, jež muselo žít v bídě, otroctví a snášet to největší ponižení od bílých pánů, kteří s nimi mohli nakládat beztestně, protože černý občan neměl žádná práva...

VYPRAVĚČ 1

Psi se začali na Kuntu vrhat, ale on se po nich se strašlivým řevem ohnal klackem tak zuřivě, že se stáhli a se štěkáním a slintáním se drželi z jeho dosahu, dokud se neobjevili dva tubobové na koních.

Kunta ty muže nikdy předtím neviděl. Mladší vytáhl pušku, ale starší ho mávnutím ruky zadržel, slezl z koně a zamířil ke Kuntovi. Klidně začal rozplétat dlouhý černý bič.

Kunta stál s divokým pohledem, chvěl se po celém těle a hlavou mu probleskovaly vzpomínky na tváře tubobů v lese doma, na velké kánoji, ve vězení, v místě, kde ho prodávali, na pohanském statku, v lesích, kde už ho třikrát chytili, zbili, zbičovali a postřelili. Když tubob napřáhl paži s bičem dozadu, Kunta švihl rukou dopředu tak zuřivě, až upadl na bok ve chvíli, kdy kámen opustil jeho prsty.

Pokračování

Mgr. Richard Macků, Ph.D. (1981)

Je představen jako vedoucí rubriky Teorie.

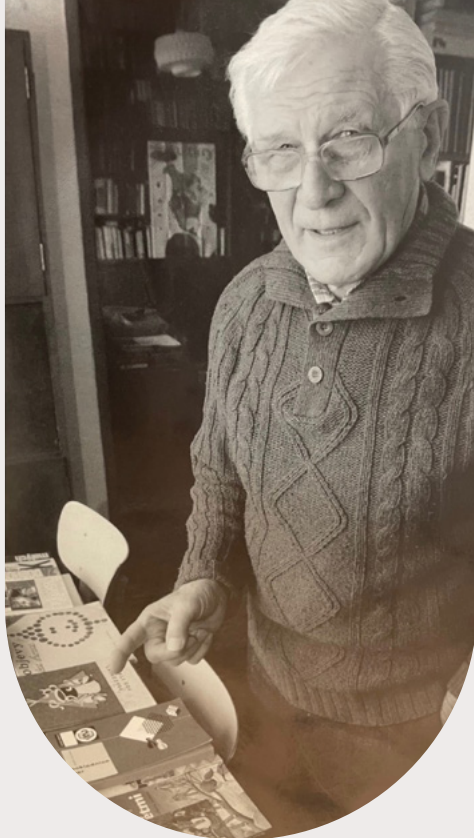
mackur@pf.jcu.cz

MILOŠ ZAPLETAL – ZET

13. 1. 1930 – 8. 5. 2025

Byl významný český spisovatel literatury pro mládež, skautský redaktor a činovník. Miloš Zapletal napsal knihy pro mládež Sedmička, Ostrov přátelství, Stezka odvahy či Soví jeskyně, motivační knihy Výpravy za dobrodružstvím nebo příručky pro vedoucí a vychovatele. Je považován za pokračovatele Jaroslava Foglara, se kterým také na několika knihách spolupracoval. V Pardubicích vedl skautský oddíl, na UK v Praze vystudoval pedagogickou fakultu, obor tělesná výchova; zde se zapojil do činnosti Kruhu Pavla Krivského. Jeho legendární soubor knih – Velká encyklopedie her – vyšel kromě češtiny také v němčině, japonštině, rumunštině a estonštině a dalších jazycích. Jde o neuvěřitelně rozsáhlé herní pedagogické dílo, jedinečné svým rozsahem a velikostí. Vytvořil edici Skautské prameny, kde je u většiny svazků autorem či spoluautorem, přeložil některá díla Ernesta Thompsona Setona, působil jako editor některých knih Jaroslava Foglara.

Jeho bibliografie zachycuje 88 položek literárních děl. Z toho je 54 autorsky vlastních publikací, 18 knih překladů a dalších 10 knih, na kterých se podílel jako editor.

Pod Milošovým vedením vznikl v roce 1990 první Zlatý fond her Prázdninové školy Lipnice. Inspirován autentickou zkušeností z kurzů PŠL spolu s Václavem Bricháčkem a několika instruktory PŠL spoluvytvářel legendární kurzy FONS, které tolik ovlivnily celou jednu generaci mladých skautů v ČR. Miloš byl od roku 2004 velkým podporovatelem a patronem zimního projektu Život je gotickej pes, který svými nápady v mnohém ovlivnil a inspiroval. Od roku 1991 byl čestným členem Prázdninové školy Lipnice.

V roce 2013 mu byla udělena cena Za úsilí o nápravu věci lidských Nadace Pangea.

V roce 2016 mu bylo uděleno ocenění Pocta hejtmana Libereckého kraje.

V roce 2020 mu byla udělena Stříbrná medaile předsedy Senátu ČR.

V roce 2024 mu byla udělena cena za dobrodružnou výchovu Nadačním fondem dobrodružné výchovy.

Rozloučení s Milošem Zapletalem proběhlo v pátek 16. 5. 2025 v kostele Panny Marie U Obrázku v Liberci.

TEORIE

VÁŽENÍ A MILÍ ČTENÁŘI RUBRIKY TEORIE,

nedávno jsem přemýšlel o tom, že *teorie* je jako báseň. Člověk musí dozrát, nabsírat životní zkušenosti, aby zjistil, že něco skutečně nelze popsat přesným vědeckým jazykem, nelze vyfotit ani se skvělým rozlišením objektivu, nelze zachytit ultracitlivým mikrofonom, ba možná ani přeložit do podoby hudební skladby. Něco lze skutečně vyjádřit jen v poezii. *Hluboko pod ním krásný dol, temné jej hory broubí kol...* drtil jsem se na základní škole nazpaměť a neměl k tomu vztah (a proto) ani důvod. Jak hluboké mi ty verše přijdou dneska. No a mám za to, že úplně stejně je to s teorií. Drtíme se nazpaměť vzorečky, klasifikace, letopočty, ale často nám uniká podstata. Teprve ve chvíli, kdy získáme zkušenost, vidíme, že ve světě skutečně fungují principy, o kterých jsme se učili... teprve tehdy doceníme *teorii*. A pochopíme, že možná díky ní teď z toho světa vidíme a zažíváme víc.

Milí čtenáři, v té poezii šestatřicátého čísla Gymnasionu nabízíme pohled ke kořenům zážitkové pedagogiky a zkušenostního učení. Redakční kolega Michal Pařízek se s vámi podělí o výsledky svého disertačního bádání a nabídne tři konkrétní kořeny filozofických východisek pedagogické práce, která nás – vás – spojuje. Tak ať se vám daří na tu naši teorii dívat jako na podnětnou báseň!

Richard Macků

VEDOUCÍ RUBRIKY:

Mgr. Richard Macků, Ph.D. (1981)

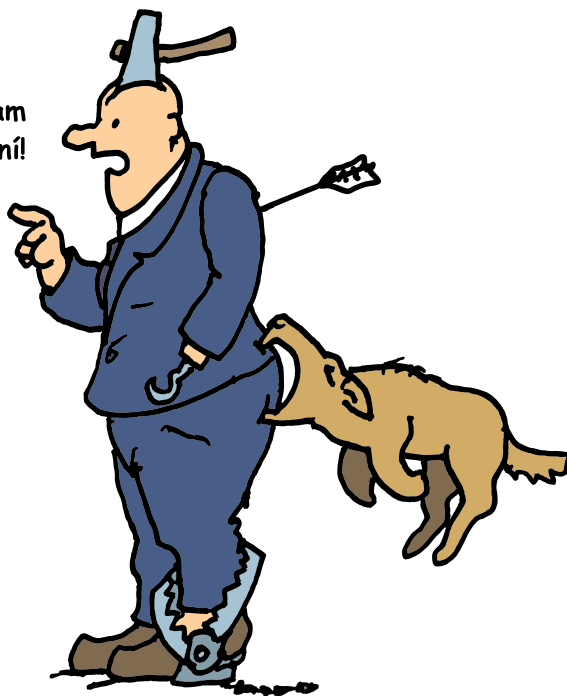
Pracuje na Katedře pedagogiky Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Obsahový garant v organizaci Učitel naživo, člen Národního metodického kabinetu, facilitátor a lektor osobnostního rozvoje. Nadšený cyklista a příznivec lyžování, skialpinismu, sněhu a zimy obecně. Obrazový redaktor Gymnasionu.

mackur@pf.jcu.cz

Myslím,
že je zbytečné
zdůrazňovat význam
zkušenostního učení!

DŮLEŽITÉ POJMY

ZKUŠENOSTNÍHO UČENÍ

Jak se z prožitku stává zkušenost – a proč právě tato transformace tvoří jádro zkušenostního učení? Abychom se mohli bavit o kořenech zážitkové pedagogiky a zkušenostního učení, je nutné rozumět pojmům, které jsou pro tyto pedagogické přístupy důležité.

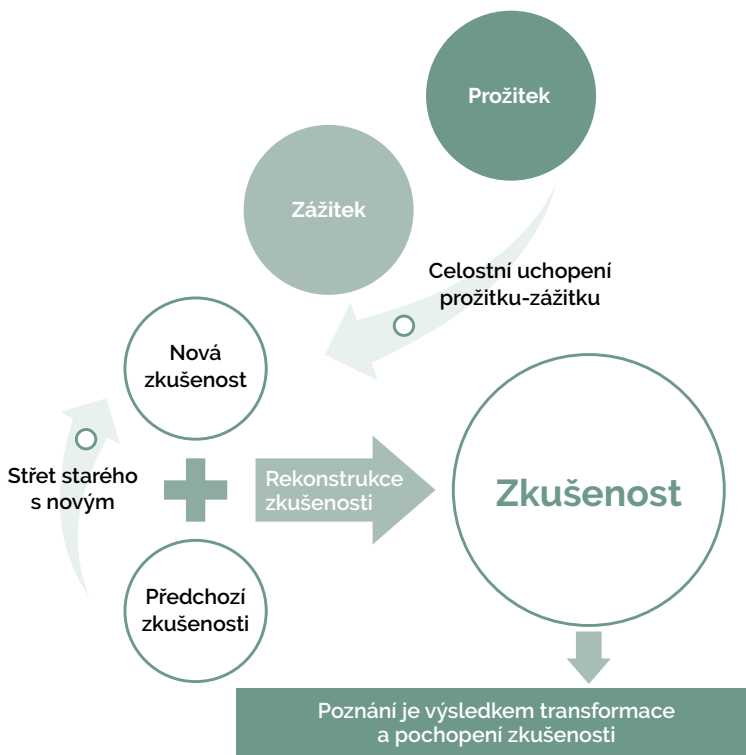
AUTOR: MICHAL PAŘÍZEK

PROŽITEK – ZÁŽITEK – ZKUŠENOST

Zkušenostní učení i zážitková pedagogika staví na prožitku, který je zpracován v zážitek a následně ve zkušenost. Prožitek sám o sobě nikdy není cílem, jde-li o zkušenostní učení či zážitkovou pedagogiku. Je vždy prostředkem, díky kterému se student může rozvíjet. Pokud je prožitek cílem a nijak se s ním dále nepracuje, mluvíme o zábavě, adrenalinu a silných zážitcích, avšak nelze mluvit o učení

či pedagogice. Zkušenostní učení i zážitková pedagogika staví na učení se prožitkem-zážitkem-zkušeností a převládá přesvědčení, že se tak děje díky uchopení zážitku a jeho transformaci ve zkušenost. Uchopení a zpracování jakékoli zkušenosti je vždy procesem, do něhož je zapojen celý člověk, a proto jakákoli zkušenostní výchova či vzdělávání vykazuje rysy celostního vzdělávání.

Obrázek ukazuje, jak chápe zpracování prožitku-zážitku ve zkušenost John Dewey.

Angličtina a mnohé další jazyky nerozlišují významy prožitek, zážitek a zkušenost, protože ty jsou zahrnuty v jediném pojmu – „experience“. (Je-li pojem „experience“ v anglickém jazyce v plurálu v této podobě, překládáme jej jako zkušenosti. Pokud má tvar „experiences“, pak ho překládáme jako zážitky.) Mnoho pedagogů a filozofů výchovy se v českém jazyce opírá o terminologii, která je spojena s ukotvením prožitku, zážitku a zkušenosti v čase. Pravděpodobně nejaktivnějším proponentem tohoto přístupu je Ivo Jirásek, který ukazuje, že při důkladnějším jazykovém rozboru těchto tří pojmů nám může pomoci i cit pro jazyk. Ivo Jirásek (2005) poukazuje na to, že z etymologického hlediska předpona „pro-“ v českém jazyce naznačuje intenzitu a důkladnou činnost, předpona „za-“ pak poukazuje na dokonavost děje, přesažení, celkovost, dosažení cíle. Protože slovo prožitek má blízko k „žiti“, v původním významu také „uzdravit se“, „být

na živu“, tedy ve významech, které činí sloveso přechodným, od čehož je blízko k „prožítí“ (ale také „přežítí“). Ivo Jirásek v tomto kontextu upozorňuje na blízkost (a časté zaměňování) pojmu „prožitek“ a „požitek“.

„Prožitek a prožívání jsou přísně individuální a jsou těžko sdělitelné.“ (Neuman, 2014, s. 20) Intenzita, nepřenositelnost a přítomnostní charakter prožitku jej odlišují od zážitku, který již byl prožit, došel svého konce, vykazuje jistou celistvost (ukončenost, ucelenost) či přesah a lze se k němu vracet. Teprve zvědomělý zážitek, který je náležitě zpracován, se může proměnit ve zkušenost (životní zkušenost), která je přenositelná. Na práci s pedagogickým cílem, který usiluje o vytvoření kýžené zkušenosti, se právě zážitková pedagogika soustředí. Získání zkušenosti ale není limitováno pouze na vlastní prožitky, lze ji nabýt i díky prožitkům druhých, četbě, setkání se s uměním, zkrátka různými sekundárními zdroji.

ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA A ZKUŠENOSTNÍ UČENÍ

Než se ponoříme do uvažování nad zážitkovou pedagogikou, zkušenostním učením a jejich kořeny, rádi bychom uvedli, že inspirativní pohled na zážitkovou pedagogiku poskytuje např. Allan Gintel, když o zážitkové pedagogice mluví jako o výchově k bytí (Gintel, 1996). Jde sice o výjimečně užívané, ale o to silnější pojmenování zážitkové pedagogiky. Podobně Ivo Jirásek a Jakub Svoboda (2015) tvrdí, že cílem zážitkové pedagogiky je „osobnostní rozvoj v holistické dimenzi kultivace lidské existence“ (s. 38).

Americká Association for Experiential Education nahlíží zážitkovou pedagogiku následovně: „Zážitková pedagogika (Experiential Education) je filozofií výuky, která je základem mnoha metodologií, ve kterých pedagogové cíleně nechávají studenty prožít situace následované soustředěnou reflexí, aby zvýšili znalosti, rozvinuli dovednosti, vyjasnili hodnoty a rozvinuli schopnost lidí přispívat svým komunitám.“ Zážitková pedagogika cílí na rozvoj vztahu k sobě samému, k ostatním a k (přírodním) prostředí (Quay, 2013).

Ivo Jirásek (2019) poukazuje především na smysl veškerého tázání a zážitkově-pedagogického přemýšlení. Klíčovou otázkou zážitkové pedagogiky podle něj není přímé praktické využití (tedy otázky „Co?“ a „Jak?“), ale tázání po smyslu („Proč?“) cíleného a záměrného připravování prožitkových situací a jejich průvodcovství při proměně ve zkušenost. Tento pohled na holistickou výchovu a zážitkovou pedagogiku vhodně doplňují důrazy německé Erlebnispädagogik. V ní je důraz především na podporu osobnostního rozvoje, který má vést k převzetí zodpovědnosti za vlastní život.

Dále je zde důraz na aktivity ve skupinách. Ty mají podněcovat interakce i ekologický rozměr výchovy. Tzv. „životní souvislost“ (určitý celek), která plyne z jednotlivých prožitků a zážitků, má teleologický charakter, což znamená, že pro významovou strukturu je důležitý účel (telos) a ne kauzalita (Neuman, 2014).

KOMIKS I.

KOŘENY

foto © Klára Šindelková

Zkušenostní učení (Experiential Learning) se dá považovat za synonymum k pojmu zkušenostní učení či učení prožitkem. Toto naše tvrzení v současné době v českém kontextu dokládá publikace Petry Drahanské (2020) nazvaná právě Učení prožitkem. Petra Drahanská je představitelkou praktického využití práce s prožitkem, zážitkem a zkušeností a ve své publikaci řeší především to, zda a jak aspekty jako např. přírodní prostředí, délka kurzu, využití dramaturgie ve skladbě programu a další aspekty podléhají pouze stanoveným záměrům a cílům při využití zkušenostního učení / učení prožitkem. Smysl veškerého konání už je přítomen v záměru, který je vhodný pro učení se prožitkem-zážitkem-zkušeností. Zkušenostní učení by tedy bylo možné ve zkratce označit za učení skrze reflektovanou činnost. (Není tedy náhodou, že brněnské Akademické centrum osobnostního rozvoje ACOR svého času vydalo několik publikací, v nichž se mluvilo o zkušenostně reflektivních přístupech.) Cílem je učení (se) a tedy růst člověka, který vychází z přímých prožitků, jež jsou reflektovány a je zde snaha dobrat se smyslu (meaning-making).

Telos, řecky τέλος, je termín, který používal Aristoteles k označení plného potenciálu, přirozeného účelu nebo cíle, který člověk (nebo věc) sleduje. Podobně lze mluvit o výkladu „konečný cíl“ nebo „raison d'être“. Lze chápat i jako „nejvyšší cíl lidského snažení“, „účel života“ či „smysl konání“.

**Nech ho!
Aspoň snáz pochopí
jak je důležité
učit se plavat!**

Použité zdroje:

- Drahanská, P. (2020). Učení prožitkem: Jak postavit vaše rozvojové, výchovné a vzdělávací aktivity na prožitku. Petra Drahanská. Gymnasion.
- Gintel, A. (1996). 12 dnů na přežití. In R. Hanuš & M. Vážanský (Eds.), *Výchova a pobyt v přírodě na konci 20. století* (sborník příspěvků konference) (s. 21–23). Praha a Olomouc: Nadace Pangea a Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Univerzita Palackého.
- Jirásek, I. (2019). *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Portál.
- Neuman, J. (2014). Koncept „zážitkové pedagogiky“: Přínosy i kritické pohledy. *Gymnasion: Časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 8(1), 20–28.
- Quay, J. (2013). More than relations between self, others and nature: outdoor education and aesthetic experience. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 13(2), 142–157. <https://doi.org/10.1080/14729679.2012.746846>
- What is Experiential Education?* - Association for Experiential Education. (nedatováno). Association for Experiential Education. Retrieved Duben 3, 2025, z <https://www.aee.org/what-is-experiential-education>

Texty v rubrice Teorie v tomto čísle vychází z disertační práce autora Michala Pařízka; její plnou verzi můžete stáhnout z online úložiště Masarykovy univerzity v Brně.

Mgr. Michal Pařízek, Ph.D. (1979)

Je představen jako vedoucí rubriky Metoda.

parizek@jabok.cz

foto © Klára Šindelková

3 KOŘENY ZKUŠENOSTNÍHO UČENÍ A ZÁŽITKOVÉ PEDAGOGIKY

Tento text vychází z konferenčního příspěvku Tonyho Saddingtona, který vystoupil v Brathay Hall v roce 1999 a poukázal na tři myšlenkové tradice (progresivistickou, humanistickou a radikální), které spoluutvářely rozkvět zkušenostního učení.

AUTOR: MICHAL PAŘÍZEK

Tony Saddington (1999) identifikoval tři tradice výchovy a vzdělávání. Mluví o nich jako o progresivistické tradici, humanistické tradici a tradici radikální. Odlišení těchto tradic je důležité proto, že poukazuje na hlubší myšlenkové základy zkušenostního učení, a tím pádem i napovídá, jakým způsobem zkušenostní učení může fungovat, jaké otázky

klade (a z jaké perspektivy) a jak odpovědi na tyto otázky interpretuje a tím vytváří významy, potažmo významové celky.

V textu jsme se rozhodli preferovat překlad slova „pragmatic“ českým ekvivalentem pragmatistický ve světle článku Radima Šípa Dewey a „český Dewey“, pedagogika a ideologie (2016).

	Progresivistická tradice	Humanistická tradice	Radikální tradice
Hlavní téma z hlediska sociálních problémů	Sociální změna	Osobní (bez)významnost	Útlak
Teorie nejvíce ovlivňující sociální rozvoj	Reforma	Sebeaktualizace	Sociální transformace
Nejpřiléhavější metafora edukačního procesu	Řešení problémů	Osobnostní růst	Zplnomocňování (Empowerment)
Klíčová hodnota	Demokracie	Sebepřijetí	Svoboda
Co je počítáno za „poznání“	Dobrá rozhodnutí a schopnost jednat	Celistvost (Wholeness)	Praxe (Reflexivní uvažování a akce)
Úloha pedagoga	Vedení – průvodcovství (Guidance)	Podpora (Support)	Zvědomění – hluboké uvědomění si situace (Conscientization)
Charakteristika toho, kdo úspěšně prošel vzděláváním	(Z)Odpovědný	Integrovaný	Osvobozený
Role životní zkušenosti vzdělávaného	Zdroj učení a neoddělitelnost od znalostí/poznání	Zdroj poznání a obsah kurikula	Základem poznání toho, co se děje ve společnosti – zdroj poznání
Nejčastěji využívané typy zkušeností	Strukturovaná	Osobnostně zaměřená	Já ve společnosti

PROGRESIVISTICKÁ TRADICE

Strnulost systému vzdělávání a velmi turbulentní charakter konce devatenáctého a začátku dvacátého století, kdy se v USA masy lidí stěhovaly do měst, kdy se prudce zvětšovaly sociální rozdíly do takové míry, že začala vznikat ghetta a slumy, ve kterých se kumulovaly společenské, sociální i ekonomické problémy, to vše se stalo ideálním podhoubím pro vznik progresivistického směru vzdělávání. Progresivismus stavěl na myšlence, že není možné predikovat, kam a jakým směrem se bude společnost a její vývoj ubírat, a proto se zaměřil na samotné procesy poznávání, pochopení toho, jak se vlastně učíme. Spíše než na hledání a předávání pravd se zaměřil na poznávání jako takové a tím z hledání samotných principů zkoumání učinil důležité téma (Šíp, 2016).

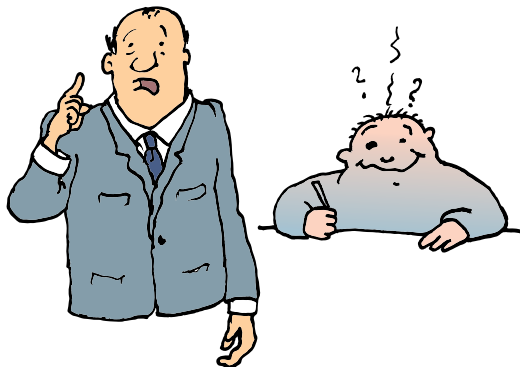
Progresivismus poukazoval na důležitost přímého prožitku, který byl transformován ve zkušenost, ideálně praktickou zkušenost. Zkušenost vzešlá z přímého prožitku měla být co nejlépe zasazena do (praktického) života učícího se jedince. Mluvíme proto o „Learning by doing – hands-on projects“. Jinými slovy jde o učení se v přímé praxi, o důraz na umění řešit problém, o rozvoj kritického myšlení, o skupinovou práci a podporu sociálních dovedností. Dále jde o uvědomění si rozdílu mezi pouhým memorováním informací a využitím znalostí, dovedností, kompetencí v reálném životě. Progresivismus kladl důraz na vzdělávání k demokratickým hodnotám a sociální odpovědnosti, individuálnímu přístupu a důrazu na celoživotní vzdělávání. Velmi důležitou roli zaujaly cíle, díky nimž se začalo do hloubky promýšlet, jaké prostředky či metody budou nejlepším možným prostředkem k jejich dosažení. Samotné cíle směřují k rozvoji člověka.

Progresivismus upozadil důležitost memorování, učení se četbou textů a frontální (transmisivní) způsob výuky, ve kterém je učící se student pouhým pasivním příjemcem

informací. Pedagog se tedy nově měl stát spíše průvodcem, pomocníkem na cestě, konzultantem, někým, kdo povzbuzuje k výkonu, spíše než nositelem pravdy (Knowles, 1970). Z výše uvedeného výčtu plyne, že pragmatismus se snažil do sociálně rozdělené společnosti (a kvality školství navázané na sociální vrstvy – čím nižší sociální vrstva, tím horší kvalita vzdělávání) přinést sociální změnu. Tony Saddington (2000) tvrdí, že „progresivistické vzdělávání je o řešení lidských problémů“ (s. 53). Každý člověk tedy má být zodpovědný za celou společnost. Vzdělávání se v tomto pojetí má stát nástrojem řešení sociálních a politických změn. (Fenwick, 2001)

V pragmatickém pojetí se lze učit nejen ze zkušeností vlastních, ale lze se učit i studiem textů (jakkoli bylo upozaděno), setkáním se s uměleckým dílem (ať už grafickým či audiovizuálním či jiným), lze se učit ze zkušenosti druhých. Díky neustále probíhajícím transakcím mezi aktéry procesu vzdělávání se z vyučujících a studentů stávají partneři a ač se rozvíjí v různých směrech, obě strany se mohou neustále učit a rozvíjet. „Učitel se stává učícím se a učící se, aniž by si to uvědomoval, se stává učitelem.“ (Dewey, 1976–1983)

**Hodně jsem se od svých žáků naučil.
Třeba to, že někoho učit je marnost.**

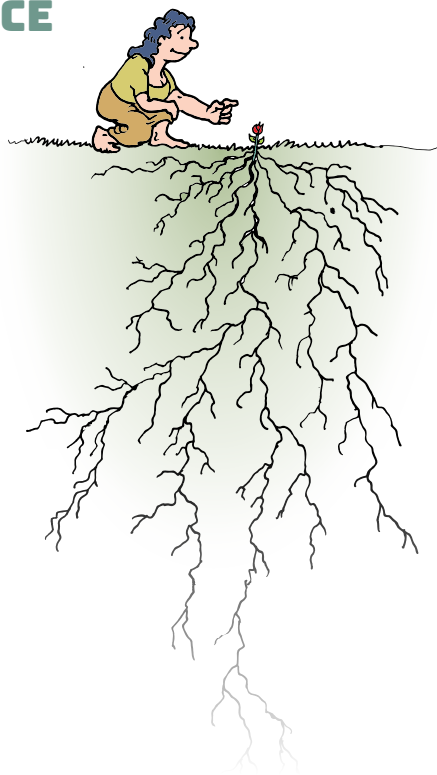

HUMANISTICKÁ TRADICE

Humanistická tradice je v některých zdrojích nazývána personalistickou tradicí či je s ní spojována. Humanistická tradice má své kořeny v existencialistické filozofii spojované s Jeanem Paulem Sartrem, Karlem Jaspersem, Nikolajevem Berdajevem a dalšími, a v humanistické psychologii, jejímiž představiteli byli Abraham Maslow, Carl R. Rogers, ale dal by se sem přiřadit např. i Alfred Adler.

Základní myšlenkou humanisticky smýšlejících osobností bylo to, že člověk je inherentně dobrý. V tomto ohledu se humanistické smýšlení překrývá s východiskem křesťanství či judaismu, které odvozují své základní myšlenky od stvořitelského příběhu popsaného v Bibli. Není tedy náhodou, že humanisticky uvažující autoři byli často silně věřící lidé. Na rozdíl od některých křesťanských teologií, které si více či méně pohrávají s myšlenkami determinismu, se humanismus soustředí na svobodu lidského já. Svoboda a autonomie osoby samotné, svoboda v rámci jeho zájmů a vlastní vůle učít se se promítá do přesvědčení, že člověk je strůjcem vlastního osudu. Analogicky v pedagogice je člověk pánem svého poznání a pedagog má vést studenta k seberealizaci (Bertrand, 1998).

Proces učení se směřuje k rozvoji celé osobnosti a učení samo je zaměřené na vlastní objevování či experimentování. Abraham Maslow v tomto kontextu mluvil o sebeaktualizaci (seberealizaci), kterou umístil na vrchol své pyramidy potřeb a popsal ji jako potřebu realizovat plně svůj produktivní a tvůrčí potenciál (Nakonečný, 2009). Vedle potřeb v pyramidě níže umístěných (tedy základních potřeb), které Abraham Maslow označil za nedostatkové, popsal i skupinu potřeb růstových, kam umístil i sebeaktualizaci, společně s kognitivními a estetickými zájmy. Zajímavou charakteristikou růstových potřeb je i to, že čím více jsou naplňovány, tím více stoupá motivace po dalším naplnění; jinými slovy, tyto potřeby jsou v podstatě nenaplnitelné.

Roli pedagoga v této myšlenkové tradici je především poskytnutí podpory učícímu se člověku, aby dosáhl svých cílů. Takové učení (se) probíhá především ve skupinách s druhými lidmi, v participaci a v aktivním objevování nových obzorů, to vše pomocí nedirektivních metod. Odpovědnost za proces vzdělávání leží na tom, kdo se učí, a mluvíme tedy o autoregulovaném učení (Knowles, 1970). Poznání stojí na vlastních zkušenostech. Tyto zkušenosti lze nově uchopit v procesu reflexe a nabývat tak nových poznatků a znalostí. Takové poznání je pak autentické, protože je přímo provázané s vlastní prožitou zkušeností. Tony Saddington (2000) o tom doslova říká, že „toto znovu-uchopení zkušenosti je osobním objevem poznání, které umožní tomu, kdo se učí, stát se více celistvou osobností“ (s. 54). Z toho plyne, že humanistická tradice (na rozdíl od progresivistické) staví vyložení na vlastních zkušenostech a využití zkušeností druhých lidí pro vlastní rozvoj je velmi omezené.

RADIKÁLNÍ TRADICE

Radikální tradice je vlastně konglomerátem myšlenkových směrů, které k sobě poutá silná provázanost s politikou – s přesvědčením, že vzdělání může být velmi důležitou součástí sociálních změn ve společnosti. Hlavním cílem, o který radikální tradice usiluje, je sociální změna. Smýšlení prvních výrazných představitelů radikální tradice bylo silně levicové, o čemž svědčí i přiznávaný vliv marxismu, anarchismu, socialismu, ale i křesťanství a jeho důrazu na nelhostejnost vůči sociálním otázkám. Přesnější by bylo mluvit o radikální tradici v plurálu, protože ji tvoří dva stejně vlivné proudy. Prvním z nich je teorie uvědomění Paula Freireho a druhým proudem je hnutí usilující o odškolení společnosti, v jehož čele stál Ivan Illich. Jak Paulo Freire, tak Ivan Illich bývají řazeni mezi tzv. emancipační pedagogy. (Prokop, 2004, s. 7)

Klíčovým principem Paula Freira je uvědomění (consciencização), což znamená „naučit se vnímat sociální, politické a ekonomické rozpory a aktivně zakročit proti represivním prvkům reality“ (Freire, 1995, s. 17). Uvědomění si podstaty vlastní situace a principů, na kterých stojí společnost (ve Freireho případě ta brazilská, z hlediska sociálního i vzdělávacího velmi nespravedlivá), je důležité i proto, že Paulo Freire byl přesvědčen o tom, že osvobození na osobní úrovni a osvobození společnosti jsou vzájemně provázané. Uvědomění si vlastní situace i situace společenské je postaveno na určité míře vzdělání, protože bez vzdělání toto uvědomění není možné. Poznání (uvědomění) dosáhneme reflexí vlastních zkušeností a také praxí. Pedagog se může učicimu se jedinci přiblížit hlavně v dialogu, vlastním zapojením se do dění ve společnosti či lidským přístupem. Proto jeho hlavní rolí je být facilitátorem, který klade otázky a je v nich průvodcem. Nemůže ale být nositelem pravdy, jasných odpovědí a neměl by řídit směr, kterým se učící se člověk vydává. Pedagog by si měl uvědomit podstatu vlastní zkušenosti,

čehož může dosáhnout hlubokou transformací na rovině ideji – teorie. Právě vzdělávání je tedy uvědomováním (consciencização).

Pro dialog je žádoucí tzv. „horizontální“ vztah učitele a žáků, tedy situace, kdy se učitel i žáci stávají zároveň subjekty edukačního procesu. Analogicky pak vztah, který nazývá vertikálním, je takový, kdy učitel je subjektem a k žákům je přístupováno jako k objektům. Vertikální vztah je charakteristický tzv. bankovní edukací. (Ledvinková & Macků, 2011, s. 75)

Vedle směru představovaného Paulem Freirem je Ivan Illich mnohem radikálnější ve svých názorech na výchovu a vzdělávání. Dle Ivana Illiche (2001) se povinná školní docházka stává pomůckou útlaku a dehumanizace člověka, proto přišel s návrhem odškolení (deschooling) společnosti. Východisko viděl v centrech, která by nabízela různé vzdělávací zdroje a lidé by se sami rozhodli, jak a v čem se budou vzdělávat. Lidé by se zde také vzdělávali a učili navzájem – probíhala by zde výměna informací i dovedností, a dále doporučoval zavést systém nezávislých vzdělávatelů. Ivan Illich rozlišoval mezi učením a vyučováním, přičemž učení považuje za legitimní humanistický cíl učitele, avšak vyučování za vliv neměnné struktury školy, o jejíž zrušení v její ustrnulé podobě usiluje:

Bud' vymyslíme nové plodné vzdělávací prostředky, jež nás budou lépe připravovat na svět, který je pro člověka stále nepřístupnější a nepřátelštější, nebo vytvoříme podmínky pro novou dobu, v níž by technologie mohla napomoci jednoduchosti a transparentnosti společnosti tak, aby každý člověk opět mohl znát potřebná fakta a používat nástroje, které utvářejí jeho život. Můžeme zkrátka politicky omezovat tlak školy, nebo můžeme odškolnit celou kulturu. (Illich, 2001, s. 94)

Conscienciização je výraz z portugalského, který se do angličtiny, se kterou v případě P. Freireho pracujeme my, překládá jako conscientization. Jeho význam překládáme jako „uvědomění“ i přesto, že pravděpodobně přesnějším překladem by bylo slovo „povědomí“. Významově má ale v češtině trochu odlišné konotace a je příliš slabé na to, aby plně vyjádřilo to, co Freire zamýšlel. V českém jazyce se této problematice letmo dotkl např. článek M. Ledvinkové a R. Macků (2011), ale k překladu tohoto klíčového pojmu se autoři neodhodlali – počeštili jej na „konscientizace“ a vykládají jej jako „edukativní uvědomovací proces“.

Použité zdroje:

- Bertrand, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. Portál.
- Dewey, J. (1976–1983). *The middle works of John Dewey 1899–1924* (Vols. 1–15, Edited by J. A. Boydston). Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Fenwick, T. J. (2001). *Experiential Learning: A Theoretical Critique from Five Perspectives*. Center on Education and Training for Employment, The Ohio State University.
- Freire, P. (1995). *Pedagogy of the Oppressed* (New Revisited 20th-Anniversary Edition). Continuum.
- Illich, I. (2001). *Odškolnění společnosti: polemický spis*. Sociologické nakladatelství.
- Jirásek, I. (2019). *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Portál.
- Jirásek, I., & Svoboda, J. (2015). *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Univerzita Palackého.
- Ledvinková, M., & Macků, R. (2011). Paulo Freire – pedagogika utlačovaných a její vztah k teologii osvobození. *Caritas et veritas*, 2011(2), 68–78. <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=55>
- Nakonečný, M. (2009). Psychologie osobnosti. Academia.
- Prokop, J. (2004). Teorie odškolnění – Illichova a Freireho radikální kritika školy. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti*, 14(1), 5–15.
- Saddington, T. (2000). The roots and branches of experiential learning. *National Society for Experiential Education (NSEE) Quarterly*, 26(1), 2–6.
- Saddington, T. (1999). In Experiencing the Difference: The Role of Experiential Learning in Youth Development. (1999). In M. White (Ed.), *Conference Report: The Brathay Youth Conference (Ambleside, England, July 5–6, 1999)*. Brathay Hall Trust.
- Šíp, R. (2016). Dewey a „český Dewey“, *pedagogika a ideologie*. *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 66(2), 134–153. <https://doi.org/10.14712/23362189.2015.723>
- What is Experiential Education? – Association for Experiential Education*. (n.d.). <https://www.aee.org/what-is-experiential-education>

Mgr. Michal Pařízek, Ph.D. (1979)

Je představen jako vedoucí rubriky Metoda.

parizek@jabok.cz

NA CHÁRAKTERU ZÁLEŽÍ

MILÍ ČTENÁŘI RUBRIKY NA CHARAKTERU ZÁLEŽÍ,

někdy máme pocit, že kořeny jsou něco, co nás drží zpátky. Ale co když jsou to právě ony, kdo nás nese? Neviditelně, ale vytrvale, jako vlákna, která propojují dnešek s tím, co bylo dřív, a tím, co přijde.

Rubrika **Na charakteru záleží** hledá kořeny v mnoha podobách: v příbězích, které formují dětskou představivost (Pavel Čech a jeho **anděl**), v paměti tradic, jež stále rezonují v našem školním světě (Michaela Stoilová v **Tradice dnes**), v náboženských hodnotách, které přežívají staletí (Zdeněk Vojtíšek v **Hodnotách v náboženských tradicích**) i v literárních příbězích, které otevírají otázky viny, odpuštění a soucitu.

Ve všech těchto textech se objevuje jeden společný motiv – to, co nás nejvíc formuje, zpravidla není vidět. Hluboké hodnoty jako čestnost, odvaha, soucítí vyrůstají z ticha, z otázek, z příběhů, které jsme slyšeli okolo stolu, u ohně nebo jsme je zaslechli uvnitř nás samých.

Kořeny jsou odkazem minulosti, která formuje náš dnešek, a jsou výzvou k odpovědnosti – ke vztahu k sobě, druhým, světu i k tomu, co nás přesahuje. To vše je půdou, ze které vyrůstá a roste náš charakter.

Přáli bychom si, aby toto číslo bylo malým návratem – ne však zpět, ale do hloubky, kam sahají kořeny.

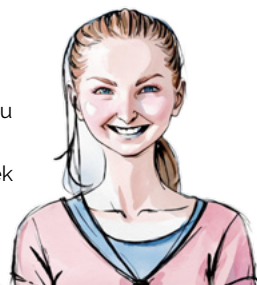
Lenka a Hynek

VEDOUcí RUBRIKY:

Mgr. Lenka Nosková (1994)

Učí ČJ a AJ na ZŠ, angažuje se v Platformě pro výchovu charakteru a podílí se na organizaci drobných vzdělávacích projektů českých i ve spolupráci se zahraničím. Propojování lidí a proměna myšlenek v činy je její srdcovou záležitostí. Užívá si společnost dobrých lidí, přírodu a učení sebe i druhých.

noskova.lenka6@gmail.com

Bc. Hynek Cihlár (1973)

Živí se jako architekt AI řešení ve společnosti Aricoma. Dříve působil jako skautský vedoucí v Junáku Brno a stále má blízko ke skautským hodnotám a způsobům vzdělávání. Zkušenosti ze skautingu využívá při rozvoji manažerských dovedností a vedení svého týmu.

hynec@gmail.com

V NÁBOŽENSKÝCH TRADICÍCH I.

Kořeny našich postojů sahají hlouběji, než si často uvědomujeme – a právě těmito sociokulturním kořenům věnujeme první zastavení této minisérie. Jsou v nich zvýrazněny hodnoty, které přinášejí jednotlivé náboženské tradice, se kterými se můžeme v naší společnosti setkat a které ji do určité míry formují. Stejně jako s dalšími vlivy formují i charakter člověka.

AUTOR: ZDENĚK VOJTÍŠEK

Následující text je pokus religionisty poskytnout podnět pro čtenářovo vlastní přemýšlení o hodnotách a nebo inspiraci pro rozhovor na toto téma. Pokus spočívá ve zvýraznění hodnot, které přinášejí jednotlivé náboženské tradice a které autor považuje za významné či typické, a jejich stručném představení. Soudím, že jsem k takovému pokusu oprávněn lety studia těchto tradic, čtením jejich textů a hlavně osobním kontaktem s těmi, kdo v české společnosti těmito tradicemi žijí. Navzdory této kvalifikaci ale vím, že budu sám souzen čtenáři kvůli až příliš zjednodu-

šujícímu přístupu, kvůli povrchnosti popisu a kvůli svévolné subjektivnosti výběru. A budu souzen zcela právem. Polehčující okolnosti mi budiž, že mi nejde o nic jiného než o podněty k přemýšlení a k rozhovoru.

V úvodu musíme připomenout, že každá tradice zachází s celou škálou hodnot. Nepůjde tedy o to, že se něco někde vyskytuje a jinde se to nevyskytuje, ale spíše o to, že některá hodnota je pro danou tradici typická, prosvětluje ji a poskytuje jí zvláštní chuť rozeznatelnou mezi ostatními náboženskými tradicemi. **Je to bezpochyby tím, že jako lidé**

máme mnoho společného, ale na druhou stranu čerpáme z jiné kolekce přesvědčení, příběhů a mýtů, etiky či náboženské praxe, máme rozdílné zkušenosti a patříme k etnickým či náboženským společenstvím s rozdílnou kolektivní zkušeností. Právě proto nesmíme necitlivě srovnávat nesrovnatelné. Náboženství nejsou všechna stejná ani podobná; láskyplná oddanost v indické bhakti není láska k Bohu v křesťanství, moudrost v judaismu není totéž co moudrost v théravádovém buddhismu, reinkarnace v západním esoterismu má velmi odlišná východiska i cíle ve srovnání se stejně nazvaným jevem v indických tradicích (a i mezi indickými tradicemi jsou v pojetí reinkarnace rozdíly), křesťanský soucit není stejný jako soucit v mahájánovém buddhismu.

Jiné nutné připomenutí je to, že velké a staré náboženské tradice jsou velmi diferencované. Některým větvím je v následujícím textu věnováno trochu samostatné pozornosti, jiné z tohoto přehledu unikly. Půjde nám v něm spíše o ty směry, s jejichž stoupenci se můžeme setkat v české společnosti, a krátký popis připomene spíše to, v jaké podobě se vyskytují u nás než v zemi původu. Začneme tradicemi Východu, monoteistická náboženství přijdou na řadu až po nich.

**Ach jo!
Číst Gautamovy
spisy je utrpení...**

INDICKÉ TRADICE

Indické tradice včetně buddhismu, který z Indie již před staletími zmizel, **pojímají život jako strast a zabývají se tím, jak stálému utrpení uniknout.** Výmluvný je v tomto smyslu například popis lidské situace, který je jako „první vznešená pravda“ připisován Siddhártovi Gautamovi (cca 563–483), později zvanému Buddha:

„Mnichové, toto pak je vznešená pravda o utrpení: narození je utrpení, stáří je utrpení, spojení s tím, co je nemilé, je utrpení, odloučení od toho, co je milé, je utrpení, nedosáhne-li člověk toho, čeho si přeje, i to je utrpení, zkrátka pačero skupin, jimiž pronikáme k světu jevů, je utrpení.“

Toto pojetí může nás, kdo žijeme ve světě, v němž se očekává výjimečně dlouhá doba dožití, v němž je výjimečně zdravotní péče, v němž je výjimečně omezeno násilí, v němž si užíváme nebyvalých technologických vymožeností apod., upomenout na skutečnost, že život předchozích generací byl docela jiný. Tato skutečnost může být podnětem k vědomí kontinuity vývoje lidské společnosti a snad i k vděčnosti, že nás do tohoto „nejlepšího ze všech světů“ tyto předchozí generace postupně uvedly. ▶

Většina indických tradic (a nyní již buddhismus není zahrnut) **předpokládá existenci duše, která je nucena „oblékat“ nová a nová těla (inkarnovat se) a trpět v nich do okamžiku, kdy se jí podaří tento strastný koloběh opustit a dosáhnout sjednocení s božstvím.** Nauka o reinkarnaci dovolila rozvinout v tomto prostředí toleranci: příslušníci jednotlivých cest ke sjednocení s božstvím sice považují tyto cesty za nejlepší, či dokonce za jediné vedoucí k cíli, ale neupírají jiným lidem možnost dosáhnout v dalších životech hlubšího poznání a nakonec i stejné spásy jako oni. Příslušnost k jakémukoli jinému náboženství tak může mít přece jen v konečném důsledku pozitivní význam.

Velmi stará indická zásada nenásilí vůči živým tvorům (ahinsá) se stala i na Západě významnou motivační silou k větší citlivosti k ne-lidským živým tvorům, a tím posílila vegetariánství či veganství. Zatímco v současné bohatnoucí Indii dodržování této zásady v jídelních zvycích rychle ustupuje, na Západě se stalo součástí úcty k životu, a to jak k cizímu (včetně ne-lidského), tak k vlastnímu, díky větší pozornosti k tělu a k jeho zdraví.

Z výše zmíněných cest vymanění se ze strastného koloběhu životů pronikly do české společnosti především dvě. **Cesta jógy**, jednoho z klasických směrů indické náboženské filozofie, učí hodnotě vlastního vytrvalého úsilí, provázeného odříkáním (askezi). **Jóga je propracovaný metodický návod, jak ovládnout mysl a tak prožít, že nejhlubší součástí vlastního lidství je totožná s božstvím.** V *Jógasútre* připisované mudrci Pataňždalímu (žijícímu asi ve 2. st. před n. l.) je účel jógy popsán takto (1:2, 12, 13 a 15):

„Jóga je zastavení změn mysli. Zastavení těchto změn se provádí cvičením a nepřipoutaností. Cvičením se rozumí nepřerušované a opakované úsilí o dokonalé odstranění změn mysli. Nepřipoutanost znamená vědomé zřeknutí se vztahů k viděným nebo jinak poznávaným předmětům.“

Stejně jako jinde na Západě je i u nás osmidílná jógická cesta někdy redukována na ovládnutí těla (ásana) a ovládnutí dechu (pránájáma).

Bhakti je druhou z výše zmíněných indických cest ke spáse, které získaly stoupence v české společnosti. **Její podstatou a hodnotou, kterou pěstuje, je bezvýhradná, oddaná láska k božství, manifestovanému v bohu** (v indické tradici bývá takovým božským avatárem nejčastěji Kršna) **nebo i v duchovním učiteli (guruovi), který k bohu a božství ukazuje směr a vede.** Na oddanou lásku bůh odpovídá nezaslouženou milostí. Je pochopitelné, že v západních společnostech příliš neumíme zacházet s rolí božského duchovního učitele, což ve vztahu gura a žáka může vést k výstřelkům uplatňování moci a projevování oddanosti (negativně pak hovoříme o tzv. guruismu).

Nejznámějším společenstvím bhaktické cesty na Západě i u nás je tzv. hnutí Hare Kršna, známé pro svůj vřelý emocionální vztah ke Kršnovi a pro jeho oslavu prostřednictvím hudby, zpěvu a tance.

Buddhismus vznikl také v indickém prostředí a na indickém poloostrově nejméně 1 200 let působil; v některých epochách velmi úspěšně. Také buddhismus je metodickým návodem (a podobně jako jóga osmidílným), jak se zbavit utrpení a dosáhnout blaženosti.

Předpokládaná původní podoba buddhismu je zachována v théravádě. **Její silnou charakteristikou je moudrost, již je myšlen vhléd do povahy vlastní mysli, který dovolí přistupovat k bytí bez jakékoli vázanosti.**

V současných západních společnostech se vhléd do charakteru prožívání jeví jako vítaný prostředek pro zvýšení výkonnosti, zbavení se důsledků stresu a získání celkově lepšího vnímání okolního světa i sebe samého. Tato hodnota vychází především z meditace všímavosti, praktikované u nás často pod názvem „mindfulness“.

Společenství, která praktikují théravádový buddhismus, je u nás několik; jmenovat můžeme skupiny Buddha mangala, Přátelé dhammy nebo společenství nazvané prostě Théravádový buddhismus. ▶

V období narůstající popularity lidových mahájánových škol vznikla v Číně na začátku 6. století našeho letopočtu menšinová **meditační škola čchan**. Obohacující je na ní například přesvědčení, že příležitosti k hlubokému duchovnímu životu jsou běžné činnosti včetně práce. Náboženskou praxí se stala prostá bezpředmětná meditace, která odsunula do pozadí texty, nauky, koncepty a představy, a to včetně samotného Buddha. *Tribunová sůtra šestého patriarchy* Chuej-Nenga (638–713) například říká:

„Ó vědoucí, pozorujte se ... nebudte však tolik neprozřetelní, abyste přitom užívali myšlení někam zaměřeného. V sůtrách se mluví jen o tom, že se máme obrátit k buddhovi v sobě. Tam se neříká, že se máme obracet k nějakým jiným buddhům. Neboť nemáme kam se obrátit než k vlastní přirozenosti!“

Zatímco škola čchan v Číně během staletí téměř vymizela, rozvinula se v Japonsku a v Koreji. Pod japonským pojmem „zen“ ji známe i z české společnosti. Reprezentuje ji například společenství Róšiho Kaisena (*1952) s názvem Buddhovo sezení nebo společenství Kwan Um inspirované korejským učitelem zenu Seung Sahnem (1927–2004).

Vedle théravadového a mahájánového buddhismu se v Indii rozvinul i **ezoterický** (skrytý či tajný) vadžrajánový buddhismus,

který postavil osm tantrických praktik. Jednou z nich je metoda, jak dosáhnout buddhovství ve stavu mezi smrtí a dalším zrozením (v tzv. bardu), a tak se vyhnout novému narození.

Vadžrajánový buddhismus se z Indie brzy vytratil a v současnosti ho nejspíše známe v jeho tibetské podobě, odkud ostatně pochází i *Bardo thödol*. Moc používat tajné praktiky, konat zázraky a vládnout neviditelnými silami se v současném tibetském buddhismu na Západě posunula spíše ke schopnosti zvládat duchovní energie i své emoce, a tak podávat dobrý výkon v pracovním i v osobním životě. Společenství tibetského buddhismu je v současné české společnosti několik, největší z nich je společnost Buddhismus Diamantové cesty.

Čínské náboženské dědictví je kromě školy Čisté země buddhy Amitábhy v české společnosti zastoupeno aktivitami pocházejícími z tradice taoismu: akupunkturou a dalšími praktikami čínské tradiční medicíny, cvičeními pro kultivaci síly čchi v lidském těle (čchi-kung), věštbou podle Knihy proměn, praxí harmonizace prostoru feng-šuej apod. **Spouje je předpoklad existence „dechu života“ či „životní energie“ čchi**. Ta má dva základní protikladné aspekty, jin a jang, reprezentující například tmu a světlo, zimu a teplo, vlhko a sucho, ženství a mužství apod. Zásadní hodnotou taoismu je proto **vyrovnávání protikladných sil tak, aby byla zachována rovnováha**.

doc. PhDr. Zdeněk Vojtišek, Ph.D. (1963)

Je religionista specializující se na nová náboženská hnutí a současné žité náboženství. Působí na Univerzitě Karlově. Od roku 1998 je šéfredaktorem časopisu Dingir, od roku 2017 vede Náboženský infoservis. Podílel se na založení Společnosti pro studium sekt a mezináboženské iniciativy Společný hlas.

zdenek.vojt@gmail.com

TRADICE DNES

S čím dál tím větší rychlostí se mění všechno kolem nás, děti vyrůstají do světa, který se od toho, v němž se narodily, liší více, než tomu bylo v předchozích generacích. Jak najít v tekuté době nějaký pevný bod a je to skutečně to, co potřebujeme? Jak čerpat z kulturních historických i duchovních kořenů, aniž bychom uvízli v rigidních schématech, která pozbyla smysl? V tomto krátkém textu se zamýšlíme nad tím, jaké nástroje k tomu jako učitelé a vychovatelé máme.

AUTOR: MICHAELA STOILOVÁ

PROPOJENÍ STARÉHO S NOVÝM – BUDOUCNOST KOŘENÍCÍ V MINULOSTI

Užitečným rámcem pro tyto úvahy nám může být pojetí času, vztah minulosti a budoucnosti, proměnlivost při zachování kontinuity. Člověk je formován svým původem, svými kořeny, ale zároveň má svobodu jednat a rozhodovat se. Opakované zkoumání toho, co je v odkazu našich předků živé, tedy předpokládá poznání samotného odkazu i jeho smyslu, ale také jeho přijetí nebo naopak nepřijetí za své. Hledání, jak na minulé navázat, či směřování k tomu, že staré nahradíme novým. Pro účely tohoto textu jsme se rozhodli téma zúžit a soustředit se na poznání a nakládání s tradicemi. Domníváme se, že právě na jejich příkladu lze dobře sledovat proměny v čase, ztrátu i nacházení významu. Zároveň tradice

odrážejí hlubší struktury myšlení univerzální napříč kulturami¹.

Jejich bližší prozkoumání se žáky považujeme za užitečné také proto, že odrážejí vztah naší kultury (rovněž i jiných kultur) ke světu, tedy ostatním lidem, společnosti jako takové, přírodě i tomu, co nás přesahuje. Zakotvující charakter tradic a vztah k nim tak může být vodítkem právě k tomu, co bychom žákům rádi předali, kompasem, který nám pomáhá orientovat se v čase, prostoru a smyslu světa.

Jen obtížně můžeme na něco navazovat a čerpat z toho, když to neznáme.

Jak tedy děti seznámit s tradicemi, otevřeně, vyrovnaně a s respektem k jejich rodinnému zázemí?

¹ Claude Lévi-Strauss: Mýtus a význam (Archa, Bratislava 1993)

POZNÁNÍ TRADICE

Už samotné seznámení se s tradicemi předků má dnes velice odlišný charakter od předchozích generací. Budeme-li chtít, můžeme se ve svém poznávání vydat velice hluboko do minulosti. Ani pro prostého laika není problém navštívit věrnou expozici sídliště lovců mamutů z mladého paleolitu. Na vlastní oči tak můžeme vidět nejrůznější předměty každodenního života tehdejších lidí s podrobným popisem jejich funkce. Z pohodlí třídy nebo domova si snadno můžeme vybírat z nepřeberného množství audiovizuálních materiálů mapujících nejrůznější epochy, jejich kulturu i všednodennost. Je to nepochybně fascinující a dřívější zdroje jako texty, ústním podáním předávané mýty a legendy nebo prarodiči vyprávěná rodinná historie mají skutečně silné konkurenty. Detailnější a poučenější poznání možná postrádá autenticitu a prožitek, interpretace osobní a emocionální je nahrazena interpretací společenskou a vědeckou. Považujeme za velký úkol vzdělavatelů vhodnou cestou přinejmenším poukázat na význam druhého jmenovaného způsobu poznání tradice a hledat příležitosti, jak žákům umožnit, aby je mohli pro sebe objevit.

ROLE TRADICE V MÉM ŽIVOTĚ

Konkrétním příkladem, jak téma se žáky² uchopit, může být hodina zaměřená na reflexi toho, v jakých oblastech našeho života se s nimi setkáváme a co pro nás znamenají. Už samotný výčet oblastí, v nichž tradice mohou hrát roli, a vymezení toho, co tradice je a co není, poskytuje dobrý základ k poznání vlastního osobního kontextu. Společně si klademe otázku, jaké z nich se týkají rodiny, jaké všedních dní, náboženství, osobních zvyků, partnerství, jídla, narození nebo smrti. Dále zjišťujeme, kde se vzal původ těchto tradic a jaký je náš osobní vztah k nim. Už samotné rozdělení na ty, k nimž máme pozitivní vztah, a na ty, které nemáme rádi, přináší žákům silný zážitek. Skvělý odrazový můstek k úvahám,

jaké tradice chceme ve svém životě zachovat a předávat je dál a jaké pro nás pozbyly svůj smysl, nebo přesněji nejsme schopni jejich smysl ve svém současném životě nahlédnout. Uvažujme společně, co způsobilo náš vztah k jednotlivým tradicím. Práce s celou skupinou a sdílení osobních zkušeností může ukázat, že k některým tradicím spojeným například se svátky se staví většina vlažně, ztratily pro ně význam. Jiné tradice ze života většiny žáků zase mohly zmizet, protože vzbuzují obavu a do jisté míry jsou územím, kam se nevstupuje. Týká se to tradic a rituálů spojených se smrtí, ale často i s narozením³.

PROŽITEK TRADICE

Uvědomění si, nakolik se jednotlivé tradice odráží a propisují v našem životě, je důležitým krokem ke zvědomění jejich prožívání. Školní prostředí však skýtá příležitosti i k uchopení tradic a sdílení jejich realizace. Vděčnou příležitostí může být jídlo, pravidelně se opakující rituály či slavnosti spojené s jednotlivými obdobími školního života. Redukovat tradice na uspořádání akcí s příslušnými atributy však

² Tento příklad se vztahuje k práci se žáky na střední škole či 9. třídě školy základní.

³ Sestra Cyril Mooney: *My jsme svět 10 – Štěstí a svoboda: Tradice dnes*, s. 27 (Cyril Mooney Education, Praha 2019)

může být i promarněnou šancí. Abychom ne- nechali tyto příležitosti spadnout pod stůl, je důležité mít na paměti smysl tradice, který by měl zůstat zjevný, i když ne nutně verbalizo- vaný. Vezmeme-li například pro změnu tradici velice partikulární, tedy vlastní právě jedné dané škole, kde rok co rok přicházejí nové prvňáky přivítat devátáci – zúčastnění velmi dobře vědí, jaká je role interakce maličkových nováčků a starších mazáků, ne jeden deváták možná bude mít své osm let staré pocity ještě v paměti. Dalším důležitým momentem je participace, tedy účast, která nutně nemusí znamenat zasahování do tradice, tedy příspě- ní k nějaké její změně, ale účast ve smyslu po- spolitosti, prostoru, který každému jednotlivci umožňuje být součástí. Přičemž mluvíme-li o umožňování, nemyslíme tím, že pouze ne- cháme otevřené dveře, míníme tím skutečně pozvání, které v případě některých dětí může být pro pedagoga skutečným oříškem.

UČITEL JAKO VZOR

A konečně podstatným nositelem poznání tradice jsou vyučující, jejichž nejsilnějším ná- strojem jsou oni sami a prostředkem k výcho- vě jejich vlastní činy. Jejich úkolem je, jak říká Radim Palouš ve *Filosofii výchovy*, odevzdat se, ale zároveň nezaclánět⁴. Dialog mezi uči- telem a žákem, jejich každodenní střetávání a společné hledání významu a smyslu. Na mysli máme nejen dialog verbální, ale i kon- frontaci zkušeností a v dnešní době stále

silněji také standardy chování. Například ho- voříme-li o vzájemném respektu učitele a žáka, je pozdní příchod do hodiny (jednoho či druhého) výrazem neúcty?

Tradice a zvyky ve svém propojení s kraji- nou a přírodou, ve svém rytmu a cykličnosti nejsou jen svědkem minulého, ale pomáhají udržet rovnováhu a smysl v přítomnosti. Zá- roveň jsou prostředkem k uchování identi- ty. Vstupujeme-li do nového prostředí nebo nové životní etapy, ať už z nutnosti nebo vlastní volby, neseme si své kořeny s sebou. Věříme, že budování pevné identity a odolné- ho kořenového systému našich žáků můžeme založit právě na poznávání, reflexi, prožitku a vztazích přinášejících společně upřímné hledání pravdy.

Michaela Stoilová (1975)

Vystudovala rusistiku na FF UK a od dob studií se věnuje tématu sovětského disentu a ochrany lidských práv. Spolupracovala s ÚSTR, působila jako metodička ve Scio, nyní učí na gymnáziu PORG ruštinu a občanskou odpovědnost a dobrovolnictví. Vede organizaci Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney, v níž jako lektorka a metodička působí od roku 2015. Dále se zapojuje do projektů Mr. Teacher a Naproti zaměřených na inkluzi a spolupráci škol.

michaela.stoilova@hvcm.cz

⁴ Radim Palouš: *K filosofii výchovy* (SPN – Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991): „Odevzdává se, avšak zároveň tak, aby nezacláněl tě „výchovné instanci“, která jeho samého „odpoutala“, „vyváděla-edukovala“ a přiváděla k pravdivému, k Dobru.“

fotografie k článku
© H. Cihlář

KOŘENY TVORBY PAVLA ČECHA

... V sobotu dopoledne, jednom z prvních jarních dnů, jsem přijel na schůzku s ilustrátorem a spisovatelem Pavlem Čechem. Jeho ateliér se nachází v poklidné brněnské čtvrti. Zabzučení domovního zvonku a hlas z chodby mě zve do prvního patra. Tam mě vítá vyšší štíhlý muž s prošedivělými vlasy a jasným, přímým pohledem – jako indián. Vstupuji do prostoru, kde vznikají jeho příběhy a obrazy – Dobrodružství pavouka Čendy, Pepík Střecha, Červenáček i nový titul O andělovi. Stěny zdobí obrázky a plastiky a u dveří visí indiánské nože v korálkových pouzdrech. Dýchá na mě ticho, soustředění a hloubka, s níž tu Pavel Čech tvoří. Pokládám na stůl diktafon a usedám naproti němu...

AUTOR: HYNEK CIHLÁŘ, LENKA NOSKOVÁ

Hrdinové vašich knih jsou často odvážní, nebojí se postavit se nespravedlnosti a udělat, co považují za správné. Byli taková i vaši hrdinové z dětství?

Já bych spíš řekl, že to jsou jedni z mých odvážných. Jednou jsme s kamarádem dělali nějakou hru pro děti a on tehdy moudře řekl, že pro mnoho otrlých je to pohoda, nějaká stezka odvahy, přeskočit tamten potok,

někoho předběhnout. Ale ti, kteří nejsou tak zdatní a tolik si nevěří, pro ně je ta lažka mnohem výš. Takže spíš oni si zaslouží obdiv. A já myslím, že z tohohle vrhu jsou i ti moji hrdinové, třeba Pepík Střecha. Méně odvážní, před které je postavená velká výzva a oni se nevzdají a zkusí to. Většinou to jsou taková outsidery, kterým jsem ale vždycky fandil víc než těm druhým. Ty jsem možná obdivoval.

Kdo byl vaším dětským hrdinou?

Třeba Jan ze Dvou divochů (pozn. red. Dva divoši, E. T. Seton, 1903), takovým klukem jsem podvědomě toužil být. A pak nějaký ten rudý muž z těch knížek, ve kterých jsem pořád četl o indiánech, a tak jsem si je představoval, jací byli. Dnes už se na to samozřejmě dívám jinak, že to žádní lidumilové a rudi ekologové nebyli, ale tehdy to pro mě byla postava velice se podobající Vinnetouovi, takže jsem toužil rychle utíkat, být statečný, umět se prát a nevzdávat se, když mám žížeň nebo mě bolí nohy, dobře házet oštěpem (smích) a i když je ta voda studená, tak tam vlézt, a tak. Ono jich bylo vlastně víc. Když jsem viděl film Zorro, tak tím jsem taky úplně toužil být, nebo když jsem četl Tarzana. Já jsem vlastně měl těch vzorů z knížek hodně. A pak ještě ve foglarovkách, jak Ludva s Pavlem chodili do Jezerní kotliny.

Co jste si od nich přenesl do svého života?

Vždycky jsem se o to snažil. Nevím, jestli se mi to dařilo, ale i v dětství, v mládí i celý dospělý život cvičím a plavu. Už to nemám tolik spojené s fyzickým tělem, ale spíš s tím psychickým nastavením, že bych pořád chtěl vlézt tady ten kopec a tady tu borovicu. I když

už nevím, proč bych tam teď lezl (smích), ale žije se mi dobře s tím pocitem, že se ty moje svalové orgány ještě alespoň trošičku blíží lýtku, jaké měl Vinnetou, nebo bicepsu páně Tarzanovu.

Já mám hodně času dumat o těchto věcech, ale vlastně to nemám zformulované. Když tady maluju, tak přemýšlím o tom, proč řekl tamto a jestli to slovo nebylo třeba moc příkré, co včera řekla kamarádovi nebo v obchodě... Myslím si, že hodně lidí nemá čas na takovéhle sebezpytování, ale my malíři, jestli teda můžu mluvit za obec malířskou, tak my jo. Pořád vlastně přemýšlím nad tím, co bylo dobrý a co špatný, jak jsem se zachoval, jak bylo záhodno se zachovat.

Tak se mi zdá, že vás vaši hrdinové z četby v dětství a dospívání provázejí stále.

Provázejí. Zdá se mi, že hodně lidí to má tak, že si ty knihy přečtou, ale pak je v dospělosti jako by zradí a zlehčují to – že to byla taková dětská přechodná láska a že to bylo vlastně naivní a třeba i svým způsobem hloupé.

Já to mám tak, že kdybych se choval nějak moc jinak než v dobách, kdy jsem k těm mým hrdinům vzhlížel a byli pro mě jakýmsi kompasem, jak žít a jak se chovat, tak bych měl pocit, že ten svět zrazuju. Ten čistý svět ideálů a i toho malýho kluka v sobě, co tomu tehdy opravdu věřil, a když zaklapl Chatu v Jezerní kotlině, tak byl jiný, jak říká Pavel Hošek, a celý svět byl jiný. A ten svět byl krásný.

A i když ty ideály nemůžu naplnit cele, vždycky se k nim můžu chtít přibližovat.

Čím si vás tehdy získaly knihy Jaroslava Foglara?

Já si myslím, že každý má v sobě strunky, které se rozechvějí, když se setkáme s tím pravým ořechovým, které tam na nás někde číhá. Buď v knihovně nebo to někdo daruje, řekne nějaký příběh, nebo to může být i film nebo hudba. A je to zvláštní, že někdo přečte knížku, která se mnou tak rezonovala, tak se mnou zamávala, a jeho to nechá úplně chladným nebo ho to nezaujme a třeba to ani nedočte. Každý má ty strunky jinak napnuté. ▶

A ty foglarovky, s mnoha mými kamarády jsme si po letech často analyzovali ty pocity, které jsme měli, když jsme to jako kluci četli. Tolik emoci a tolik i slz, tolik pocitů něčeho krásného, ale i osudového a vlastně smutného, takového opravdového. Když to srovnám s jinými chlapeckými romány, tak to byla spíš pořád taková hra. Anebo když jsem četl ta exotická dobrodružství nebo o kapitánovi Nemovi, tak to prostě bylo tak daleko, že to byla taková pohádka. Ale foglarovky, ty se nás dotýkaly. To už bylo řečeno mnohokrát, opravdu stačilo zavřít knížku a čtenář, ten malej kluk, byl vlastně neustále tím autorem nabádán – už zavři tu knížku a běž ven a už to proživej, to, o čem čteš. Mělo to sílu měnit ty cestičky myšlení toho malého kluka. Je to trochu patecticky řečeno...

Vaše ilustrace i příběhy zdůrazňují hodnotu snění a fantazie. V čem je podle vás v životě důležitá fantazie?

Možná ta fantazie může za všechno. Když jsem byl malý, tak jsem měl Záhadu hlavolamu v takovém salátovém vydání a nebyly tam obrázky. Svým způsobem ji mám nejraději, protože jsem si musel celý ten svět vysnit, ta Stínadla a všechny postavy.

Možná, jak chodíme životem, tak si ten svět vysníváme. Samozřejmě ten reálný nějak vypadá, ale myslím, že nemůžeme dosáhnout nějaké objektivity. A že si ten svět můžeme vytvořit tak, jak ho vlastně chceme vidět.

Asi to vkládám i do knížek. Zase si vezmu Pavla Hoška na pomoc. V knížce Chasidské příběhy (pozn. red. 2022) píše, co údajně řekl nějaký rabin, že příběh, když se vypráví dobře, s důrazem na to dobře, tak někdy má tu schopnost, že se začne dít. Já jsem z toho udělal motto v posledním dílu Rychlé Veverky (pozn. red. série Dobrodružství Rychlé Veverky).

Je to jako modlitba. I když člověk není věřící, tak má pořád tu naději, že všechno má nějaký smysl. A když člověk po něčem velice touží, tak nějak ještě čistě, je v tom ten ideál, tak ten příběh tím svým životem vypráví. Někdy jen tak pro sebe, nemusí to mít žádné konkrétní

kontury, o čem to je, ale když po tom prahne, je to jakési přání. Tak najednou jako by se ten příběh začal dít. A to je krásný. Možná ty naše fantazie nejsou tak bezzubé, jak se zdá, možná nejsou jenom takové efemérní.

Myslím si, že to, když se tím člověk zaobírá, něco si představuje a pojmenovává, tak ho to svým způsobem i formuje.

Myslím, že je to dar. Někdo nemá zapotřebí si něco představovat. Dá si třeba radši seriály a tam mu to nakládají, jak to je. Vídám lidi v šalinách, jak pořád koukají do telefonů. Mně se moc líbí čučet z té šaliny ven, dívat se po lidech a přemýšlet si, co budu dělat, proč je tamta dáma jakási smutná a tamten chlapík proč zrovna zvolil tohle tetování. Je mi vlastně líto, že spousta lidí má svět jen přes něco zprostředkované.

Jeden můj kamarád měl v mateřské školce dialog, když měli k obědu sójové maso. Někdo se zeptal, z jakého je to zvířete. A jeden mudrlant prohlásil, že je to ze sojek (*smích*). Tam je vidět krása té dětské bezprostřednosti. Ještě nejsou zatíženi tou zkušeností jako my a dokáží spojit věci, které my už dneska spojit nedokážeme. A díky tomu se otevírá ten svět fantazie.

Když píšete, máte nějaký záměr, co chcete daným příběhem, momentem v dětech vyvolat?

Nemám. Já na čtenáře vlastně nikdy nemyslím. Já to píšu pro toho malýho Pavlíka ve mně. Nebo když mě něco trápí, tak to klidně napíšu pro sebe teď v současnosti. Je tam toho hodně skrytého. Někdy to píšu pro tamtoho jednoho, co to pochopí, nebo pro tamtu jednu, co pochopí fůrek v jednom obrázku.

Pořád mě zvou na besedy s dětmi, a když to není moc daleko, tak tam jedu. Někdy se mi zdá, že jsem je něčím pobavil nebo že se nad něčím zamysleli, a někdy se to zase méně podaří a spíš to tam hlučí (*smích*). A jasně, jinak bych tam nechodil, kdybych neměl tu naivní představu, že si z toho aspoň jeden z toho davu něco vezme. Ale u psaní fakt myslím spíš na sebe. Musí mě to bavit a musím v tom vidět smysl.

Dnes panuje názor, že děti málo čtou, jako bychom se obávali, že to může mít vážné důsledky. Jak jste motivoval svoje děti ke čtení? Jak vidíte různé snahy rodičů a pedagogů děti ke čtení motivovat?

Mám rád, když je v tom volnost. I když svým dvěma synům jsem to někdy v dětství rval asi trochu pod tlakem. Dneska je tolik programů na čtení a na všechno možné, až je mi to vlastně protivné. Přes prázdniny si psát deník třeba, to je na jednu stranu dobré. Já jsem si nikdy nepřestal psát deník. Ale kdyby mi učitelka řekla, abych to šel přečíst třídě, to bylo to poslední, po čem bych toužil. Takže jak se říká, musíte toho koně dovést k té vodě, ale pít musí sám.

Máme pořád spoustu nabídek, podívej se na tenhle film, tady tahle knížka a tak. Ale jasné, svým dětem jsem pořád četl a něco povídal a seznamoval je s lidmi, o kterých jsem si

myslel, že jsou moudří a nějakým způsobem zajímaví. Třeba když jsme seděli u ohně a já tam měl několik svých kamarádů a vedli jsme dobré řeči. A viděl jsem, že ten malej kluk tomu ještě nerozumí, ale třeba něco nasává, tak z toho jsem měl radost. Že vidí, že deset dospělých lidí si může dělat takovou laskavou legraci ze sebe, může vymýšlet vtipný dárek pro kamaráda, co budou dělat zítra... a že se ta zábava dá dělat bez internetu a televizi.

Myslím si, že to funguje hlavně tím příkladem. Aby viděli, že čtu. A že cvičím, maluju, neflákám se. Snažit se jim ukázat na všechno, co jsem během svého života našel a shledal to krásným, dobrým. Byla ve mně vždycky obrovská touha jim to ukázat. Co je jen takový povrchový a na prd a co má hodnotu. Třeba jsem jim pořád vysvětloval nějaké texty a co tím chtěl básník říct.

Hrdinové vašich knížek i hrdinové knih, které jsme už zmiňovali, jsou charakterní hrdinové, čestní. Co podle vás dnes znamená být čestným člověkem?

Já myslím, že se to nemění, že je to v jakékoli době velice podobné. Asi je hodně všelijakých definic a hodnocení, jestli je člověk čestný a vůči čemu. A zase je to o tom být čestný sám k sobě. Já taky nejlíp vím, když namaluju špatný obraz. Víím, že je špatný, a i když mně budou tisíckrát říkat, pochlebovat, že je to vynikající, tak víím, že ten kluk má prostě moc velkou hlavu a že tam se mi to nepovedlo a musím to zamalovat, aby to nebylo vidět. Je to spíš taková osobní věc být čestný.

A můžou pomáhat různé vzory z literatury nebo se vztáhnout k nějakému moudrému dědečkovi a naslouchat mu a všimát si toho dobrého a pozitivního. Není to vlastně lehké poznat, co je dobré a co špatné. Ty roky, kdy člověk hledá všechno a sám sebe a často neví... to jsou důležité roky. Mně se to možná teďka lépe mluví, když mi táhne na šedesát...

A někdy se mi i zdá, že jsem něco prokouknul, že už neplýtvám silou na to, abych pelášil za nějakýma hloupostma, jak jsem vyhodnotil. Ale když jsem byl mladý, to se mi teda nedařilo.

Ono to k tomu věku, k tomu období patří.

Asi jo. Taková ta nejistota, hledání, vyzkoušení si slepých cest, průšvihů. Ta zkušenost je stejně do určité míry fakt nepřenositelná. Může vám stokrát někdo říkat „tama nechod“ a vy tam stejně půjdete.

A kromě čestnosti, jaké další vlastnosti považujete za nejdůležitější?

Když se to zjednoduší, tak když člověk jednou zalže, pak podruhé... a čím víc se do toho člověk zaplétá, do těch lží a ústupků, tak člověk jakoby couvá. A i ta sebeúcta a vlastně i úcta k těm druhým, když jim člověk lže. Myslím, že je moudré se tomu co nejvíc vyhýbat, tomu lhát sobě i okolí. Je lepší, když je ta studánka nezakalená, člověku se lépe žije a může dělat něco smysluplného. ▶

na návštěvě u Pavla Čecha

Změnil se v průběhu života nějak váš pohled na lidskou povahu?

Asi změnil. Díky tomu, čemu jsme vystaveni, když máme rádio, internet, televizi... Já jsem si opravdu tak naivně myslel, že ten náš lidský druh nějak zmoudřel, díky tomu, čím jsme si historicky prošli. A že jsme se poučili, že se kultivujeme pořád víc a víc. Ale člověk během pár měsíců vidí, že ne. Musel jsem to přehodnotit, že jsme fakt odkázáni pořád opakovat stejné chyby. Je mi z toho smutno a mám vlastně i strach, jak to dopadne.

Když si vezmu třeba zrovna ty moje v dětství oblíbené indiány, jak dřív žili, spoustu věcí si předávali tím, že seděli u ohně a vyprávěli si příběhy a čerpali z toho, co předkové zažili. Byl tam ten přirozený koloběh toho, že starší předávali mladším. A třeba s příchodem internetu ti mladí vlastně získávají informace a už méně naslouchají těm, kteří by jim mohli předat nějaké moudro. Ale oni nemají dojem, že tím něco ztrácejí. Ten internet jim přece ty otázky zodpoví. A vlastně se vytratil určitý přirozený koloběh, který fungoval dřív, že starší uvádějí mladší do života a ti mladší zase ještě mladší.

Možná budu teď mluvit jako stařec, ale myslím si, že jsme pořád stejný živočišný druh

nastavený na určitý přísun informací a na podněty. Akorát jsme se tím teď úplně zaplavili, všeho je moc, a tak je to hodně rychlé, veškerý vývoj. Pořád si myslíme, že to máme pod kontrolou, ale já si myslím, že ne. Mám někdy pocit, že se řítíme do záhuby. Myslím, že už jsme tak nějak předběhli sami sebe.

A úplně na závěr by mě zajímalo, jak se stalo, že jste se stal ilustrátorem a spisovatelem dětských knih? Jde ten vývoj popsat?

Bylo toho na té cestě strašně moc. Rodiče, babička, bratranec, kamarádi, knížky a samotářství plus tisíc dalších věcí. Člověk něco vyslechne, někdo mu dá ten správný dárek nebo knížku v tom správném okamžiku. A prostě to zarezonuje. Stačí nějaká věta, odstavec, který s ním nějak zatřepe a v té hlavě se vylíhne nějaká představa nebo touha nebo taky celoživotní fascinace. Ve třetí třídě jsem byl nemocný a bratranec mi přinesl vědeckou knížku o pavoucích a já jsem tím byl úplně okouzlen. A teď je tady pavouk Čenda. Ale myslím si, že bez nějakého usebrání do sebe sama by to nešlo. Někdy se zdá, že je to náš svobodný výběr, ale myslím si, že to dostáváme do vinku, to nadšení pro něco. Je to vlastně takový dar. 🌀

Mgr. Lenka Nosková (1994)

Je představena jako vedoucí rubriky Na charakteru záleží.

noskova.lenka6@gmail.com

Bc. Hynek Cihlář (1973)

Je představen jako vedoucí rubriky Na charakteru záleží.

hynec@gmail.com

RECENZE KNIHY PAVLA ČECHA: O ANDĚLOVI KOŘENY SVĚTLA VE STÍNU

Vydáno: 2024, Petrkov

1. vydání originálu: 2024

Počet stran: 82

Jazyk vydání: český

Ilustrace/foto: Pavel Čech

Forma: klasická kniha

Vazba knihy: pevná/vázaná

ISBN: 978-80-87595-32-9

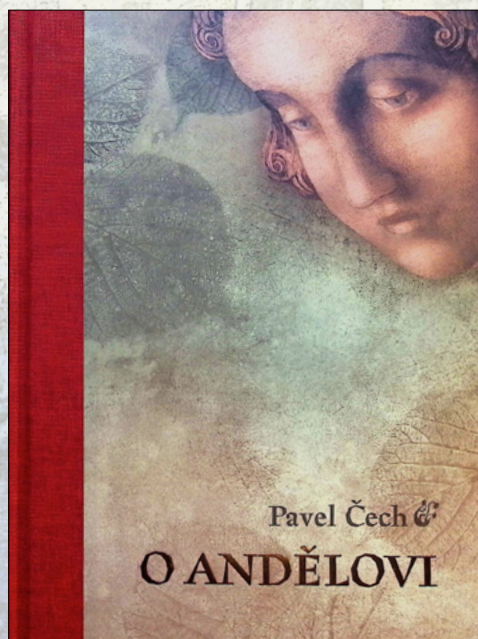
AUTOR RECENZE: HYNEK CIHLÁŘ

Kniha *O andělovi* Pavla Čecha je obrazovou básní o soucitu, vině a naději. Příběh dřevěného anděla, který opustí chrám a vydává se do světa, není jen pohádkou. Je to hluboká alegorie o charakteru, který se netvoří v bezchybnosti, ale v odvaze zůstat ve chvíli tmy.

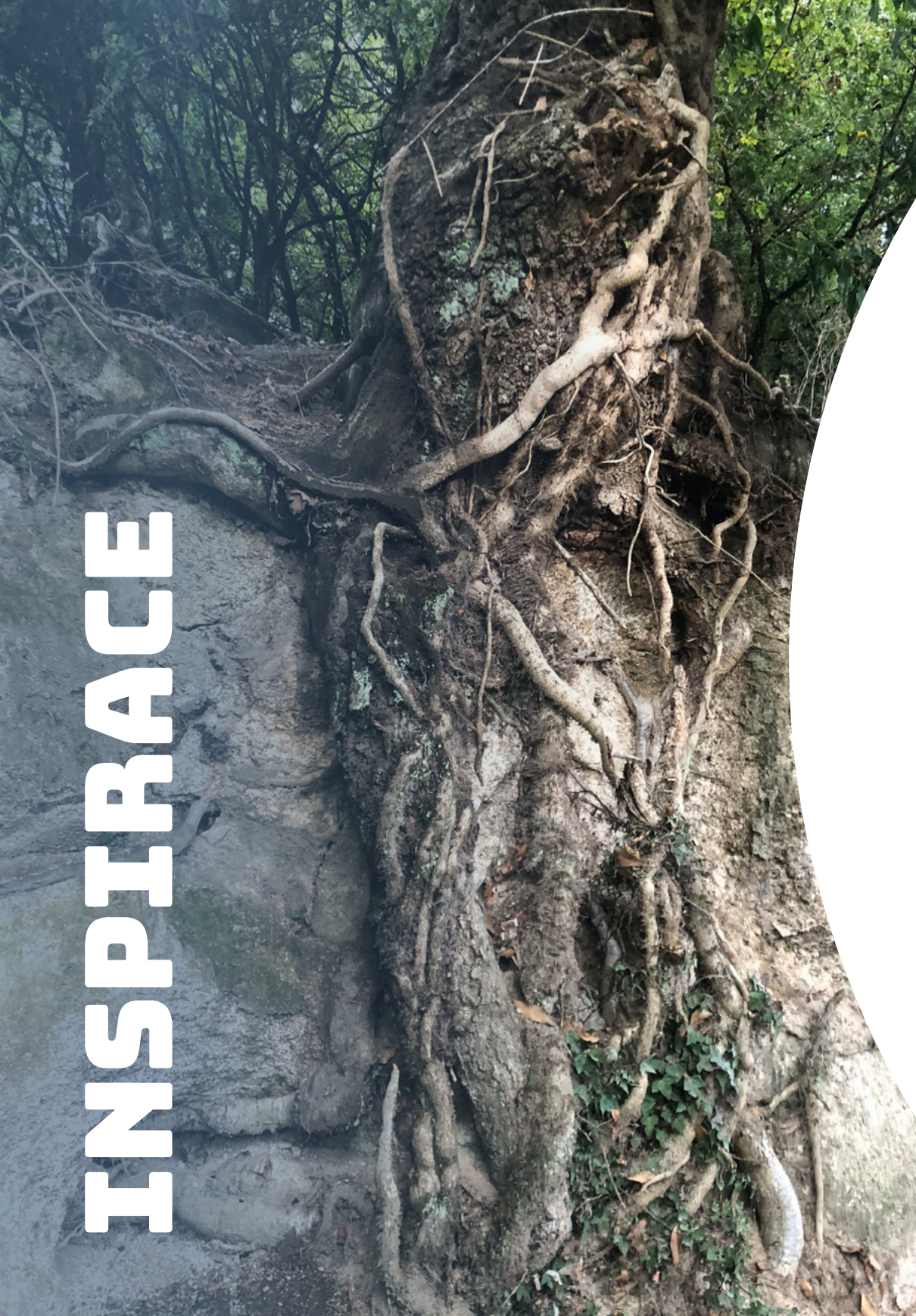
Anděl na své cestě potkává prastarou bytost – zraněného démona, který dříve býval poslem dobra, ale selhal pod tíhou lidského utrpení. Jejich setkání není střetem, ale dialogem dvou bytostí nesoucích v sobě stopy paměti a bolesti. Anděl místo soudu nabízí

přijetí – a tím se sám proměňuje. Téma *kořenů* zde rezonuje v několika rovinách. Kořeny nejsou jen tím, co nás drží při zemi, ale tím, co živí naši schopnost chápat a tvořit. Když anděl nakonec nalezne útočiště v řezbářově dílně, není to útěk, ale návrat. Návrat ke kořenům péče, tvořivosti a tiché lidskosti.

O andělovi je příběh pro každého, kdo někdy bloudil mezi světlem a stínem a hledal smysl. Ukazuje, že charakter neroste z příkazů, ale z příběhů. A že i tam, kde už zbyla jen bolest, může zakořenit nové světlo.

INSPIRACE

MILÍ ČTENÁŘI RUBRIKY INSPIRACE,

téma tohoto čísla – Kořeny – nás zve k zamyšlení nad tím, odkud pocházíme, co nás formuje a co nás drží pevně spojené se životem. Časopis vyjde v květnu – měsíci, kdy z hloubky kořenů vyrůstá vše živé do své plné síly. Příroda kolem nás rozkvétá v barvách a vůních, proměňuje svou zimní ztišenost v jarní explozi života. V kole roku je květen časem růstu, lásky a propojení, kdy se dary zakořenění projeví v plné kráse. A právě teď máme příležitost věnovat pozornost svým vlastním kořenům.

V rubrice Inspirace vám autoři přináší texty, které toto téma rozvíjejí z různých úhlů pohledu. V poetickém a hloubavém zamyšlení **Vandy Lee Kadlecové** se ponoříme do obrazů vody a rodových linií, které nás drží nad hladinou – i v těch nejtěžších chvílích. **Pavla Žižková** nás zavede do prostředí základní školy, kde zakořenění ve vztazích, důvěře a osobnostním růstu tvoří základ pro výchovu ke zdraví a spolupráci. V textu **Marie Peřinové** se dozvíte, jak lze budovat pevné vztahy v rámci občanské společnosti a proč je zakořenění klíčem k odolnosti organizací i jednotlivců. **Hana Morávková** přináší praktické tipy a příklady, jak ožивovat dobrá sousedství a posilovat komunity skrze malé, ale smysluplné aktivity. **Text o Mariánských Lázních** nabízí pohled na místo jako na archetyp obnovy, kde rašelina symbolizuje hloubku, výživu a uzemnění. A v eseji o **stromu života** se setkávají mýty, psychologie, umění i vzdělávání – aby připomněly, že silné větve vyrůstají jen z pevných kořenů.

Nechybí ani sezónní inspirace: **Barbora Zemanová** a **Josef Petr** nás provedou osmi svátky kola roku, které nabízejí možnost zastavit se, ladit se na přírodu a tvořit symbolické oltáře – sami či s dětmi, rodinami. Každý z těchto textů je jiným kořenem v síti, která nás drží, vyživuje a propojuje. A možná právě skrze jejich čtení si i vy položíte otázku: „*Jak jsem letos zakořenil(a) já?*“

S radostí a inspirací,
Mirka Jirásková

VEDOUCÍ RUBRIKY:

Mgr. Miroslava Jirásková, Ph.D. (1971)

Je certifikovaná konstelářka a akademická pracovnice na Ústavu školní pedagogiky FHS UTB ve Zlíně. Propojuje systemické konstelace s výzkumem smysluplnosti v životě a pedagogikou. U klientů i u sebe se zaměřuje na hlubší pochopení souvislostí v osobním i profesním životě a hledání nových perspektiv pro vnitřní rozvoj.

miroslavajiraskova@seznam.cz

SÍŤ KOŘENŮ:

MEDITACE O NÁVRATU K PODSTATĚ

Tento intimní a poetický text vznikl jako dopis dospívající dceři, ale může se stát zrcadlem i průvodcem každému, kdo cítí, že ztrácí pevnou půdu pod nohama. Vanda Lee Kadlecová otevírá bránu k hlubokému ponoru do tématu kořenů – nejen těch rodových, ale i vnitřních, existenciálních. Sdílí osobní cestu hledání ukotvení v chaotickém světě a objevování hlubokého propojení s předky, s tělem, s vodou, s bytím. Nabízí obraz sítě, která nás podpírá a nese, když jí dovolíme promluvit, jako léku na vykořenění, což může být inspirující nejen pro mladou generaci.

AUTOR: VANDA LEE KADLECOVÁ

Ležím na hladině. Moje tělo, voda a vzduch. Prach jsme a v prach se obracíme? Ne, my zde plujeme, vznášíme se a jen kořeny nás poutají k tomu, kdo jsme zde na Zemi a jaký jsme si zvolili úkol díky vybranému tělu, které je kotveno právě těmito kořeny, které jdou do hloubky naší duše se všemi nasátými informacemi, které jsou prorostlé veskrze generacemi předků. Jsem leknin a můj květ je větší a krásnější, čím hlouběji jsou mé kořeny zabofeny do bahna a sají z temna – tam někde hluboko ukrytého.

Když tak ležíte na hladině a vnímáte, že pod vámi vpravo plave váš otec a vlevo matka a jdete ještě hloub a vnímáte, že pod matkou plavou vpravo její otec a vlevo její matka

a pod otcem stejně tak a pod prarodiči vnímáte jejich rodiče, tak rázem nehrozí, že byste se utopili, to naopak máte pocit, že v brzké době se nad hladinu vznesete, jak se vaše kořeny již odráží od hlubokého dna... Jste součástí velké sítě kořenů, které jsou prorostlé... o to více je důležité si je uvědomit. A kde snáze než ve vodě? Protože ne prachem zde na Zemi jsme, nýbrž vodou jsme a v prach se obrátíme, když onen život v podobě vody z nás vyprchá.

Jsmo jeden velký oceán. Jsme součástí velké sítě. Pevná síť přináší velký úlovek, když člověk ví, kde a jak lovit. A nejsnadněji se loví ve známých vodách s vlastní sítí. I proto je důležité se v době chaosu vrátit ke svým kořenům. Nenechat se od nich odstříhnout.

Nedovolit na ně zapomenout. Stát se jejich plně vědomou částí a nasát vše do poslední kapky; i to, co se jeví jako temné, co neměl odvahu nikdo prozkoumat, protože měl milion výmluv, proč to nejde, a nepřiznal si primárně strach, kterým na sebe tyto výmluvy napoutal a vnitřně si jimi omluvil svou nečinnost. Vše, co se nám děje, je výsledkem uvědomění si naplno existence tohoto propletence. Je potřeba pochopit, že jsme vznikli z temnoty a naším úkolem je tuto temnotu prozářit a pochopit, že je v ní naše největší síla. Neodsuzovat jakýkoliv krok našich předků, který vytvořil část sítě. Pochopit, že ony díry v síti vznikly v době chaosu, kdy se někdo z našich předků otočil plně zády ke svým předkům. Je potřeba nasát to vědomí, jak bylo těžké znova na síť navázat a pochopit.

Chaos nás nutí stříhat, sekát. Chaos je to, co zlo potřebuje. Ale někdy je nutné i ono zlo, aby člověk pochopil, jak je důležité proti zlu stát pevně připoután svými kořeny a čerpat z nich informace, které nabádají k laskavosti, která je jasnou známkou lidskosti. Laskavost lze čerpat z kořenů, které čerpají z lásky, která umí sytit právě v době chaosu, kdy se hledáme, a hledáme se tím více, čím více zapomínáme tuto lásku nasávat skrze kořeny, které

jsou jako vlákno moudrosti, a jen každý sám rozhoduje, zda tato moudrost předků k nám pronikne. Ano, lásku a moudrost lze nasát z našich kořenů a používat jako lidskost všude vůkol nás. Tato lidskost je silou spolupráce nás a našich předků. ▶

Naše kořeny nám dávají důvěru, že jako jedinec, jako onen leknin, se pro pár slibů nenecháme vyrvat i s kořeny a neskončíme někde – sice na výsluní, ale daleko od vody společně se svými kořeny, a tak sebe i je necháme obrátit v prach a zapomnění. Proto nezapomínejme, že jsme jejich součástí, a na veškeré otázky, které vznikají z chaosu, můžeme nalézt odpovědi právě v nich, moudrých a hlubokých. Nenechat se zlem zaslepit – to ony způsobily tento váš současný problém.

Ano, pokud život vnímáte jako problém, tak opravdu ony mohou za to, že tu jste, ale nemohou za to, jak na svět nahlížíte, protože to můžete ovlivnit jen vy. Lze se celý život zlobit, že vám někdo z rodičů něco odepřel, ale tato zlost vzniklá ze zloby je opravdu jen vašim rozhodnutím, protože kdybyste šli hlouběji po moudrosti kořenů, pochopili byste, proč zrovna tento rodič vám neuměl dát to či ono, a nestanete se tak jeho odmítnutím kopii. Neveli

náhodou moudrost vše přetavit na vyšší oktávu? Věřit, jako věří naše kořeny nám, že budeme jen lepší součástí jich samých? Nakonec byste totiž zjistili, že onen rodič to měl mnohem složitější než vy. Proto je potřeba s pokorou jeho nedokonalost přijmout, nepomáhat mu, protože on si na vše musí přijít sám, a hledat veškeré odpovědi ve svých kořenech a být si plně vědom té ohromné sítě, která nás drží nad hladinou a přeje nám jen to nejlepší.

Nevěříte? Položte se na hladinu, představte si onu síť a hledejte v ní moudrost kořenů, ano, těch spleťtých a zašmodrchaných. Vnímáte, jak vás drží? Nadechněte se, zaposlouchejte se, otočte se, otevřete oči a poděkujte. Ano, najednou ucítíte svobodu a sílu a vznesete se, protože už víte, že na to vše nejste sami. A tuto myšlenku předávejte všude kolem sebe a společně tvoříme síť – přátelskou, nápomocnou, spolupracující... Proč? Protože je čas se navrátit ke kořenům.

Z kurzu KamTAM pro PF JU v Č. Budějovicích © R. Macků

Mgr. Vanda Lee Kadlecová (1981)

Je pohybová terapeutka a lektorka s dvacetiletou praxí, která miluje pohyb a lidi dobré vůle. Kdysi byla jednatelka z donucení, v současné době je maminkou na plný úvazek s mnoha zážitky a předává je všem, které přitáhl projekt Pohyb je hra v Plzni.

vandabubenova@gmail.com

KOŘENY OSMI VÝZNAMNÝCH SVÁTKŮ V KOLE ROKU

Viš všechno, jen si musíš vzpomenout.

Kolo roku je moderní koncept, který v sobě spojuje současné pojetí oslav osmi významných keltských svátků. Tyto oslavy odrážejí přirozený cyklus přírody. Není to jen připomínka rytmů kolem nás, ale i těch, které probíhají uvnitř nás samotných – v našem těle, myslí a duši.

AUTOŘI: BARBORA ZEMANOVÁ, JOSEF PETR

OSM SVÁTKŮ JAKO ZASTAVENÍ NA CESTĚ ŽIVOTA

Imbolc (1.–2. února) Předzvěst jara, kdy světlo pomalu vítězí nad temnotou. Je to čas očisty, obnovy a naděje, kdy země vydechuje první náznaky života. Tento svátek je spojen s ochranou domova, posvátností vody a světlem svíček. Země se probouzí z hlubokého zimního spánku. Sněženky prorážejí led a oheň svíček oslavuje návrat sluneční síly. V keltském světě to byl významný svátek spojený především s bohyní Brigid, která je v Irsku uctívána dodnes jako svatá Brigita a po celé zemi je jí zasvěceno mnoho studánek a léčivých pramenů. V našich končinách tento svátek známe z lidových tradic jako Hromnice a oslavy přicházejícího jara. Svátek je dle názvu spojen s ochranou před bouřemi, blesky, hromy a ohněm. Tak jako tak, život se ve své křehkosti a nevinnosti vrací zpět na zem a my můžeme v tyto dny utkat svůj budoucí osud správně zvoleným záměrem s podporou probouzejícího se života, světla. Podle pohanského kalendáře se bohyně jako panenská dívka loučí se zimní tváří temné bohyně a z podsvětí přichází zpět jako Jitřenka se světlem naděje. Země v tento čas ještě bývá pokryta sněhem a nacházíme se uprostřed zimy. Imbolc je příslib naděje, že jaro se již brzy vrátí a světla přibývá.

Ostara (kolem 21. března) Jarní rovnodennost přináší rovnováhu mezi dnem a nocí. Příroda se probouzí v plné kráse, ptáci staví hnízda a země se probouzí k životu. Ostara nás zve k setí záměrů a objevování harmonie. Tento svátek v sobě obsahuje počátek. Symboliku probuzení, nového života, nových projektů, nápadů, plánů, chuti začínat a vstávat obrazně řečeno z popela. Kořeny oslav jarní rovnodennosti sahají do předkřesťanských tradic Evropy. Ostara vychází ze jména germánské bohyně Ostary. Symbolem bohyně Ostary jsou vajíčka (představují nový život) a zajičci (plodnost). Není náhoda, že tyto atributy se pojí s Velikonocemi. V našich končinách se setkáváme s vynášením Morany, bohyně zimy, a vítáním bohyně jara Vesny. Je to slovanský svátek, který symbolizuje konec zimy a příchod jara. V západní křesťanské tradici jsou Velikonoce nejvýznamnějším a pohyblivým svátkem – oslavuje se zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Beltain (30. dubna – 1. května) Vrchol jara je oslavou plodnosti, lásky a radosti. Příroda bují energií života, tanec ohně a májových květin symbolizuje spojení protikladů, které přináší nové začátky. Jde o tradiční keltský svátek, který se slaví v noci z 30. dubna na 1. května. Říká se, že v tuto noc se otevírá světlá polovina roku. Stromy jsou v plném květu a Beltain je oslavou plodnosti, spojení a radosti. Významným symbolem Beltainu jsou ohně, skákání přes ohně a tanec kolem máje. Slovo Beltain pravděpodobně vychází z keltských slov „bel“ (jasný) a „tene“ (ohněň). Křesťanství později tuto tradici interpretovalo jako boj proti zlým silám, které symbolizovaly čarodějnice. Místo pálení čarodějnic do našich životů vítáme májovou královnou a rohatého boha lesa, jde o oslavu lásky.

Litha (kolem 21. června) Letní slunovrat je nejdelším dnem roku, kdy slunce září v plné síle. Oslavujeme hojnost, prosperitu a dary, které nám příroda nabízí. Je to čas radosti a sdílení. Letní slunovrat je v kole roku přímo naproti slunovratu zimnímu. Dlouhé dny a krátké teplé noci nás zvou k venkovním oslavám, sklizni první úrody a přijetí hojnosti života. Během slunovratu se často odehrávaly rituály zaměřené na přísahy a přání. Lidé se také očísťovali od „zlých sil“, zejména ohněm. Dodnes se nám zachoval zvyk přeskakování šlehajících plamenů. Očista však může probíhat také vodou jako třeba při slovanských oslavách slunovratu zvaných Kupalo nebo Kupadla. Slunovrat je ale hlavně svátkem slunce, nejintenzivnější části léta plné chvějivé energie.

Lammas (1. srpna) První sklizeň a poděkování za dary země. Lammas nás učí vděčnosti, ale také přijímání konečnosti. Co již dosloužilo, může odejít, aby udělalo místo novému. Lammas, Lughnasad nebo také lidové dožínky jsou jedním ze čtyř velkých svátků našeho příběhu kola roku. Rituály Lammasu či Lughnasadu jsou především oslavami úrody a sklizně a tím také plodnosti, hojnosti, dostatku, tvořivosti a smyslnosti těla. Zároveň se jimi jako tenká krvavá nitka line symbolika smrti a konečnosti bytí. V kole roku je svátek sklizně naproti svátku Imbolc, který je spojen s očistou a prvními záblesky přicházejícího jara. Svátky stojící proti sobě často nesou podobnou a zároveň protikladnou symboliku. Lammas je očistou duše jako jeho zimní protějšek, ale i prvním zábleskem přicházejícího podzimu.

fotografie k článku © z archivu autorů

Mabon (kolem 21. září) Podzimní rovnodennost přináší rovnováhu a bilancování. Je to čas poděkování za úrodu a přípravy na temnější období roku. Příroda se noří do klidu, zatímco my hledáme harmonii. Podzimní rovnodennost přináší rovnováhu mezi světlem a tmou, připomíná nám konec letní hojnosti a začátek podzimu. Pro rovnodennost je typickým tématem symbolika rovnováhy a harmonie mezi starým a novým, živým a mrtvým, světlem a tmou, nocí a dnem. Mabon je také svátkem druhé sklizně, nejen symbolicky ve smyslu stáří, dozrávání a zralosti, ale i zcela prakticky – na začátku podzimu se sklízí víno i různé druhy ovoce, zeleniny, ořechů. Podzimní svátky (stejně jako celý mýtus roku) nám ukazují, že někdy je dobré si vybrat (jinak bychom se nikdy nikam neposunuli) a jindy je dobré věci držet v rovnováze protikladů. Z té se nakonec rodí nové cesty vpřed.

Samhain (31. října – 1. listopadu) Svátek mrtvých a čas přechodů. V tento okamžik je závoj mezi světem živých a mrtvých nejtenčí, což přináší příležitost ke vzpomínkám, smíření a transformaci. Ačkoliv světla ubývá už od podzimní rovnodennosti, za začátek temné poloviny roku považujeme nejčastěji právě Samhain. Tento svátek spadá na konec sklizně a uzavírá tak zemědělský rok. Je to jeden z nejdůležitějších keltských svátků, který rok dělí na dvě poloviny. Ubývá světla, stromy shazují listy, které tlu, v parcích nás vítají na dřevě holé větve a přítomnost konce je hmatatelná. Listopadové mlhy halí naše rána a vše je nejisté, nejasné. Co vlastně končí? Končí hojnost, dlouhé dny tepla a světla, aktivita obrácená ven. Je to čas vzpomínání na naše milované zemřelé a naše předky. Čas, ve kterém můžeme vnímat tenkou hranici mezi světem živých a světem mrtvých, závoj do jiného světa. Samhain je období přechodu. Starý rok končí a nový bude teprve začínat. V temnotě mateřského lůna se rodíme, stejně jako se do sametové temnoty lůna v poslední den svého života vracíme. Bez smrti není života. To je hlavní poselství tohoto svátku.

Yule (kolem 21. prosince) Zimní slunovrat a návrat světla. V nejtemnější noci oslavujeme naději, klid a propojení s našimi blízkými. Zimní slunovrat. Svátek světla a znovuzrození slunce, oslava naděje uprostřed nejtemnější noci. Jde o nejrozšířenější svátky na světě, a to díky oslavám křesťanských Vánoc. Zimní slunovrat se pro naše předky stal symbolem nové naděje, která jim pomohla přežít dlouhé a kruté zimy. Lidově pojaté Vánoce všude na světě jsou také plné podivných mytických postav, skřítků a zvyků, jejichž původ sahá do tak hlubokých koutů historie, že je lze často velmi těžko dohledat a ověřit. Jednou z důležitých tradic, která nám vydržela i s dnešními světskými Vánocemi, je vzájemné obdarování. Darování je jednou z prastarých forem utužování sociálních vazeb. Dar roztáčí kolo vzájemné důvěry, dáváme jím najevo zásadní věc – můžeš se mnou počítat a já na oplátku počítám s tebou. Dar můžeme vnímat nezištně a čistě, jako akt lásky k bližnímu, zároveň však funguje jako společenský tmel, vytvářející určitá pouta a závazky mezi lidmi. V tomto smyslu je také pěkná i symbolika Ježíše jako syna křesťanského Boha, který je symbolem soucitu a lásky bez podmínek. Čistě lásky, která nás poutá k sobě a není nutně zabarvená sexualitou, žárlivostí nebo ctižádostí. Nejblíže k této lásce má láska rodiče a dítěte.

PROČ OBJEVIT KOLO ROKU?

V dnešní uspěchané době se často ztrácíme ve stresu a povinnostech. Kolo roku nám připomíná, že život nemusí být jen o výkonu. Učí nás žít v souladu s přírodou, vážit si každé fáze života a nacházet radost v jednoduchých věcech. Každý svátek je příležitostí zpomalit, oslavit přítomný okamžik a zamyslet se nad tím, co je pro nás důležité. Skrze rituály, ať už malé nebo velké, můžeme znovuobjevit svou sílu a propojit se s rytmem světa i s vlastním nitrem. Moderní člověk často hledá smysl a rovnováhu v chaosu světa. Kolo roku nám může nabídnout jednoduchý, ale účinný rámec pro návrat k podstatě. Učí nás nacházet krásu v prostých věcech a být v harmonii se světem kolem nás i uvnitř nás. Zapojením těchto starobylých tradic do svého života můžeme získat hlubší propojení s vlastními kořeny a najít pevnou půdu pod nohama i v dnešní hektické době.

Svátek	Symbolika	Tradice
Imbolc	Obnova, naděje, čistota. Svičky symbolizují návrat světla.	Zapalování svíček, čištění domova, zasévání prvních semen naděje.
Ostara	Rovnováha, nové začátky, plodnost.	Barvení vajíček, setí semínek, procházky přírodou.
Beltain	Plodnost, radost, spojení.	Skákání přes oheň, tanec kolem máje, zdobení stromků.
Litha	Hojnost, síla slunce, prosperita.	Slavnosti pod širým nebem, sběr léčivých bylin.
Lammas	První sklizeň, hojnost, vděčnost.	Pečení chleba, oběť prvního plodu.
Mabon	Rovnováha, poděkování za úrodu.	Hostiny, sběr ovoce, výroba věnců z listí.
Samhain	Smrt, transformace, vzpomínka na předky.	Zapalování ohňů, kladení jídla pro předky, věštění.
Yule	Znovuzrození slunce, naděje, klid.	Zapalování polena, výzdoba jehličím, sdílení dáreků.

Symbolika sezónních oltářů přírodního kola roku

Kniha Kolo roku. Pohádkový příběh pro děti i dospělé & průvodce přírodními svátky (Zemanová, Petr, 2024) podrobně popisuje symboliku sezónních oltářů a nabízí inspiraci, jak je tvořit v souladu s rytmem přírody. Věděli jste například, že: **Oltář pro Imbolc** může obsahovat sněženky, bílé svíčky, semínka a misku s mlékem jako symbol naděje, očisty a návratu světla? **Jarní Ostara** se ladí do svěžích barev, na oltáři se mohou objevit malovaná vajíčka, narcisy, tulipány nebo zelené větvičky – vše, co symbolizuje nový začátek a rovnováhu? **Beltain** přináší do oltáře květiny, pentle, svíčky nebo ohniště – tedy symboly radosti, plodnosti a spojení protikladů? **Litha**, letní slunovrat, může být vyjádřena zlatými a zelenými předměty, slunečnicemi, levandulí a třezalkou jako oslavou sluneční síly a hojnosti? **Lammas**, první sklizeň, přináší na oltář klasy obilí, chleba, jablka nebo košík úrody – symbol vděčnosti a smyslné plnosti života? **Mabon**, podzimní rovnodennost, je spojen s barevnými listy, dýněmi, ořechy či podzimními plody jako výraz rovnováhy a uzavírání cyklu? **Samhain**, svátek mrtvých, může být připomínán oltářem s fotografiemi předků, křišťálem, svíčkami a sušenými květinami jako mostem mezi světy? **Yule**, zimní slunovrat, nabízí možnost vytvořit oltář z jehličí, červených svíček, jablek a skořice – jako vyjádření naděje a znovuzrození světla? Každý oltář je jiný – barevností, energií i symbolikou. Může být tvořen individuálně i společně s dětmi, stává se **zářičem tématu daného svátku** a propojuje vnější rytmus přírody s vnitřním prožíváním. V knize najdete nejen tyto konkrétní inspirace, ale také příběhy, nápady na rituály a možnosti, jak cykličnost roku přenést do všednodenního života.

Zemanová, B. Petr, J. Kolo roku. Pohádkový příběh pro děti i dospělé & průvodce přírodními svátky. Baraka family. 2024. ISBN 978-80-11-05471-7.

Barbora Zemanová (1982)

Je lektorka, ceremonialistka a autorka knihy Ženské rituály. Více než 20 let se zabývá přírodní spiritualitou, seberozvojem a přechodovými obřady. Za vzděláváním v těchto oblastech cestovala za šamany a indiány. Absolvovala výcvik v rodinných a systemických konstelacích a také tříletý výcvik v Somatic Experiencing.

barborazemanova.cz

Josef Petr (1986)

Vystudoval sociologii a studia občanské společnosti na UK v Praze. Má dvě dcery a je bývalý skautský vedoucí. Profesně se vždy věnoval společensky prospěšným projektům. Stál například u zrodu kampaně Suchej únor nebo řídil organizaci Liga otevřených mužů, kde stále působí jako lektor.

jozkapetr.cz

KOŘENY A STROM ŽIVOTA: SYMBOLIKA, KTERÁ NÁS PROPOJUJE

Strom života je jedním z nejstarších symbolů, který lidstvo zná. Prochází napříč kulturami a tradicemi, přičemž v každé z nich nabízí jedinečné významy. Svým obrazem spojuje kořeny, kmen a větve, což odráží myšlenku propojení mezi zemí, nebem a člověkem. Tento symbol lze interpretovat z mnoha úhlů pohledu – od duchovního až po ekologický. Kořeny stromu jsou přítom jeho neviditelnou, ale životně důležitou částí, která ho propojuje s půdou, zdrojem výživy a stability.

AUTOR: MIROSLAVA JIRÁSKOVÁ & CHATBOT

STROM ŽIVOTA V NÁBOŽENSTVÍ A SPIRITUALITĚ

Strom života je univerzálním symbolem, který spojuje hmotný a nehmotný svět. V duchovních tradicích i mýtech představuje most mezi různými úrovněmi bytí, od hlubin země až po nebeské výšiny. Tento archetyp rezonuje v lidské mysli jako **obraz harmonie, růstu a propojení**. Jeho kořeny čerpají sílu z minulosti, z přírody a tradic, zatímco větve směřují k budoucnosti, aspiracím a duchovnímu poznání. V **Bibli** je strom života ústředním symbolem rajské zahrady, kde stojí vedle stromu poznání dobra a zla. Představuje věčný život, harmonii a přímé spojení s Bohem. Po pádu člověka je přístup ke stromu života omezen, což symbolizuje, že věčnost a obnova harmonie vyžadují překonání lidských slabostí.

V knize Zjevení se strom života znovu objevuje tentokrát v kontextu nového ráje, kde jeho listy slouží k uzdravení národů. Přináší tedy naději na vykoupení a obnovu světa. V **židovské kabale** má strom života podobu sefirotického stromu, schématu deseti sefirot – božských emanací, které popisují cestu stvoření a duchovního růstu. Kořeny stromu jsou ukotveny v nekonečném božském světle (Ein Sof), zatímco jeho větve zasahují do fyzického světa. Tento strom představuje cestu člověka k pochopení božského řádu a dosažení duchovní dokonalosti. **Buddhismus** přináší jedinečný obraz stromu života v podobě stromu bódhi, pod nímž Siddhártha Gautama dosáhl osvícení a stal se Buddhou. Fíkovník posvátný (*Ficus religiosa*), jak se tento strom nazývá, se stal symbolem moudrosti, osvícení a propojení s hlubokou pravdou. ▶

Jeho kořeny představují zakořenění v duchovní praxi, zatímco větve směřující do všech směrů symbolizují šíření osvětlení a univerzálního poznání. **Hinduismus** pracuje se symbolem posvátného banyánu, pod nímž se konají meditace a rituály. Je vnímán jako kosmický řád a symbol nekonečného cyklu života, smrti a znovuzrození. **Bhagavadgita** přináší obraz obráceného stromu, jehož kořeny směřují k nebi a větve dolů na zem jako vyjádření spojení nebeského s pozemským, a připomíná, že pravé poznání pramení z harmonického pochopení obou těchto dimenzí.

STROM ŽIVOTA V MYTOLOGII A ARCHETYPECH

V mytologii spojuje strom života svět lidí, bohů a mrtvých. Například v severské mytologii je známý Yggdrasil, mohutný jasan spojující devět světů, jehož větve sahají do nebes a kořeny se proplétají s prameny osudu a moudrosti. Slovanské tradice zmiňují světový strom, často dub nebo lípu, který symbolizuje ochranu před zlými silami a propojení s předky. V keltské kultuře měly stromy posvátný význam, každý druh přinášel specifickou energii a moudrost. Strom života byl vnímán jako zdroj síly a moudrosti, propojující svět lidí a nadpřirozených bytostí.

STROM ŽIVOTA JAKO EKOLOGICKÝ SYMBOL

V moderním ekologickém myšlení je strom života připomínkou vzájemné provázanosti všeho živého. Stromy jsou doslova zdrojem života – produkují kyslík, čistí vzduch a poskytují útočiště mnoha živočišným druhům. Jejich kořeny stabilizují půdu, větve a listy zachytávají vodu a jejich existence je nezbytná pro rovnováhu ekosystémů. Strom života může být také metaforou pro udržitelnost a potřebu pečovat o přírodu. Je symbolem života, který závisí na kořenech (minulosti) a větvích (budoucnosti).

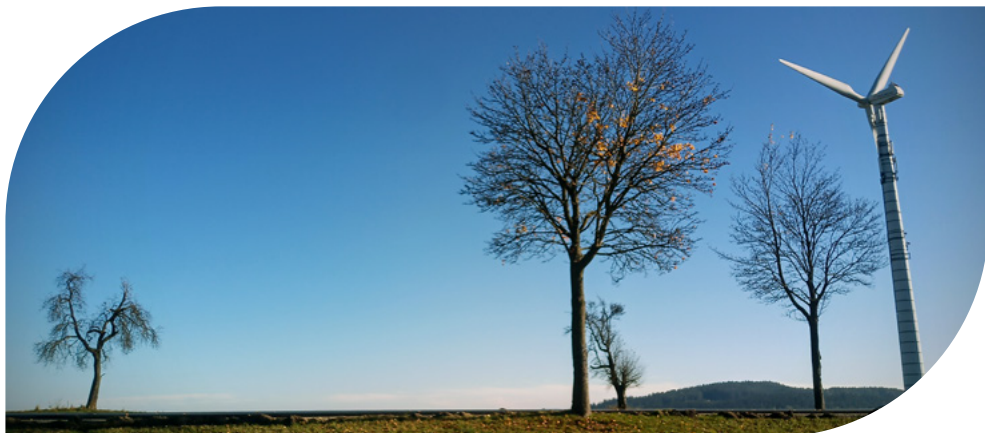
STROM ŽIVOTA V LITERATUŘE

Symbol stromu života se v literatuře objevuje napříč epochami i kulturami. Už ve starověkém Eposu o Gilgamešovi je rostlina věčného života spojena s tématy smrti a obnovy. V Rajske části Dantovy Božské komedie představuje strom života symbol duchovního osvětlení a harmonického vztahu mezi člověkem a božstvím.

Romantická literatura 19. století přinesla důraz na individualitu a introspekci. Goethe ve své Písni o přírodě spojuje obraz stromu s lidským osudem – zakořeněním v minulosti a touhou po transcendenci. U Blakea představuje strom božský řád, zatímco Rilke jej vnímá jako most mezi smrtelností a věčností. V moderní literatuře se strom života často objevuje jako metafora růstu, propojení a životní cesty, a to i ve vztahu k ekologickému a společenskému kontextu.

STROM ŽIVOTA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Také ve výtvarném umění má strom života dlouhou a bohatou tradici. Ve středověku se objevuje na iluminovaných rukopisech a vitrážích katedrál jako symbol věčného života, spojení člověka s Bohem a připomenutí ztraceného ráje. Vitráže často kombinují botanické motivy s biblickou ikonografií, zejména z knihy Genesis. K neznámějším ztvárněním patří Klímtův obraz Strom života, kde spirálovité větve symbolizují složitost mezilidských vztahů a nekonečný cyklus života a smrti. Dominantní zlaté tóny umocňují duchovní

hloubku a nadčasovost tohoto motivu. V současném umění využívají motiv stromu například Weiwei nebo Eliasson, kteří jím reflektují environmentální témata a vzájemnou provázanost člověka s přírodou. Eliassonova instalace Tree of Codes propojuje fyzický prostor, světlo a přírodní prvky, čímž zdůrazňuje vnímání ekosystému a naše místo v něm.

STROM ŽIVOTA JAKO NÁSTROJ PRO SEBEPOZNÁNÍ A RŮST

Strom života může být i praktickým nástrojem pro sebepoznání a růst. Jeho struktura – kořeny, kmen a koruna – umožňuje nahlížet na vlastní životní dráhu a identifikovat klíčové zdroje, vztahy a hodnoty, které nás formují. Ve filozofii a psychoterapii slouží strom života jako vizuální pomůcka pro analýzu osobní historie a růstu. Kořeny představují rodinné vazby, tradice, předky a události, které formovaly náš charakter. Kmen odráží současný stav, tedy to, jak se projevujeme a čelíme výzvám. Koruna symbolizuje naše sny, cíle

a aspirace. Například v systemických konstelacích je práce se symbolem stromu nástrojem pro objevování propojení s rodinnými kořeny.

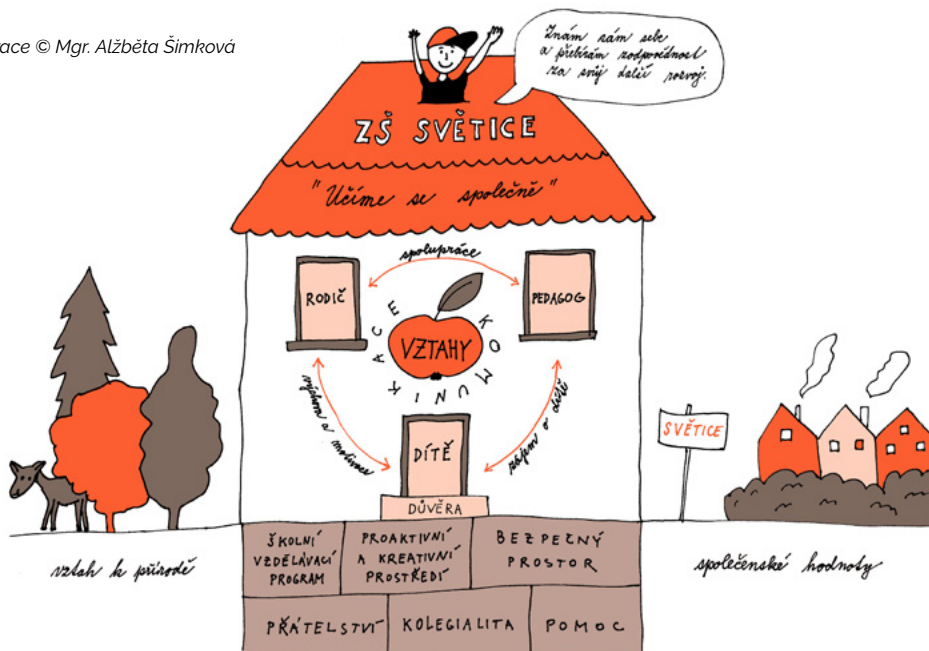
Účastníci mohou vizualizovat své místo v rámci širšího rodinného systému, což napomáhá odhalit zdroje stability nebo identifikovat témata, která je možné řešit. Tento proces přináší uvědomění, že posilování našich „kořenů“ je nezbytné pro harmonii mezi minulostí, přítomností a budoucností.

Mgr. Miroslava Jirásková, Ph.D. (1971)

Je představena jako vedoucí rubriky Inspirace.

miroslavajiraskova@seznam.cz

ŠKOLA, KTERÁ ROZVÍJÍ OSOBNOST. PROČ DÁVÁ SMYSL UČIT DĚTI BÝT SAMY SEBOU?

Když jsme v roce 2013 zakládali novou základní školu Světice v okrese Praha-východ, měli jsme jasnou vizi: vytvořit přátelské a bezpečné prostředí, kde vztahy jsou důležitější než výkon, kde se klade důraz na otevřenou komunikaci, spolupráci s rodiči, badatelské učení a individuální přístup. Tato vize se po dvanácti letech stala realitou. Škola se stala vyhledávaným místem pro rodiče, kteří hledají férový, inkluzivní a demokratický přístup ke vzdělávání. A protože chceme jít dál, od školního roku 2024/2025 jsme do výuky zavedli nový předmět **Osobnostní rozvoj** jako přirozené rozšíření našich hodnot.

AUTOR: PAVLA ŽIŽKOVÁ

OSOBNOSTNÍ ROZVOJ JAKO CESTA K VNITŘNÍ ROVNOVÁZE

Nový předmět se zatím vyučuje v 1. a 6. ročníku, v tandemu třídní učitelky a výchovné poradkyně. Na 1. stupni se děti učí spolupracovat, poznávat sebe i druhé, posilovat vlastní sebevědomí a zvládat emoce. Na 2. stupni se navíc věnujeme zdravému životnímu stylu, prevenci rizikového chování a podpoře

odpovědného rozhodování. Tím reagujeme i na výzvy dnešní doby. Mnoho dětí přichází do školy s těžkostmi – cítí smutek, úzkost, frustraci. Některé se potýkají s impulzivitou, nesoustředěností či sebepoškozováním. A my si klademe otázku: **Jak učit děti, které nejsou v pohodě?**

EMOČNÍ INTELIGENCE JAKO KLÍČ K ŽIVOTU

Už v 90. letech přinesl Daniel Goleman ve své knize *Emoční inteligence* zásadní zjištění: dnešní děti čelí větším emočním výzvám než generace před nimi. Trpí samotou, úzkostí, bývají impulzivní, agresivní. Goleman proto vyzývá k výchově, která rozvíjí emoční inteligenci – tedy schopnost porozumět sobě, zvládat emoce, navazovat zdravé vztahy. A právě osobnostní a sociální dovednosti tuto schopnost rozvíjejí. Strategie 2030+ proto klade důraz na změnu obsahu a metod výuky s cílem připravit žáky na život, který bude vyžadovat spolupráci, empatii, flexibilitu i zdravé sebevědomí.

UČME DĚTI TO, CO OPRAVDU POTŘEBUJÍ

Dětský psycholog Václav Mertin připomíná: „Neodsuzujeme děti za špatné známky. Učíme je to, co ještě neumí. Povzbuzujeme je do života tím, jakým jim sami jdeme příkladem.“ A speciální pedagog Jiří Halda říká stručně: *Budme dětem vzorem – každý den, v každé chvíli.*

My se o to v naší škole snažíme – nejen slovy, ale i konkrétními činy. Proto jsme osobnostní rozvoj zařadili do rozvrhu, protože věříme, že děti, které znají své silné i slabé stránky, umí spolupracovat, zvládat emoce a vést dialog, budou jednou žít plnější a spokojenější život.

Mgr. Bc. Pavla Žižková (1980)

Je učitelkou 1. stupně a ředitelkou Základní školy Světlice. Vystudovala také pedagogiku volného času a neustále se vzdělává v oblasti koučování, výchovy charakteru dětí a principů a hodnot Férové školy.

pavla.zizkova@praha4.cz

MÍSTA

MARIÁNSKÉ LÁZNĚ:

RAŠELINA JAKO SYMBOL HLOUBKY A OBNOVY

Myšlenka napsat o tomto místě přišla v lednu, když jsem se v Mariánských Lázních ponořila do modřinové vany s rašelinovým nálevem. Zemitá vůně rašeliny, podobná mokré půdě, v sobě nese jemný dotek čistoty, rozkladu i nového začátku. V tichu tmavé hlubiny se rodí síla, která může znovu ožít. Kořeny, jež žijí stromy a květiny, můžeme vnímat jako symbol toho, co posiluje i nás. Když jsme dobře zakořenění, můžeme růst s větší lehkostí a svobodou. Jako květy na jaře, které z neviditelného úsilí vytvoří něco krásného a živého. A co vy – co vám letos pomáhá zakořenit se?

AUTOR: MIROSLAVA JIRÁSKOVÁ

Mariánské Lázně nejsou jen místem pro léčbu nemocí nebo pro odpočinek. Jsou prostorem pro rekreaci v původním slova smyslu – tedy pro znovu-tvoření (re-creatio). Rekreace není jen o načerpání sil, ale také o možnosti znovuobjevit, kým jsme, co nám dělá dobře, co v nás oživá, když se na chvíli zastavíme. V Mariánských Lázních se rekreace odehrává ve více rovinách: v těle skrze léčebné procedury, v duši prostřednictvím kontaktu s přírodou, tichem, krásou a řádem, který tu stále ještě vládne. A také ve vztahu k času – protože zdejší atmosféra vybízí ke zpomalení a přeladění se z výkonu na

„Mariánské Lázně jsou ideálním místem, kde lze propojit péči o tělo s tvořivou prací“ | foto © R. Machů

vnímání. Název Mariánských Lázní odkazuje na **Mariin pramen**, který byl pojmenován na počest Panny Marie – symbolu ochrany, čistoty a uzdravení. Město, jehož vznik podpořili opat Karel Kašpar Reitenberger a balneolog Johann Josef Nehr, ztělesňuje léčivou sílu přírody a duchovní rozměr, který proniká každým jeho zákoutím. Jedním z nejcennějších darů, které Mariánské Lázně nabízejí, je již zmíněná **rašelina** – 40 000 let stará přírodní substance, která vznikla pomalou přeměnou rostlin v klidném a stabilním prostředí. Obsahuje minerály, organické kyseliny a přírodní živiny, jež mají regenerační účinky na tělo i mysl. Pro

organizátory zážitkových kurzů nebo týmy, které hledají nové impulzy, jsou Mariánské Lázně ideálním místem, kde lze propojit péči o tělo s tvořivou prací. **Parky**, které obklopují historické vily, lákají k **vědomým procházkám**. **Prameny**, jejichž voda zpívá o obnově a síle, vybízejí k rituálům, které mohou být součástí vašich programů – ať už jde o vědomé dýchání, zpívání ze srdce, meditaci nebo sdílení vizi ve skupině. Mariánské Lázně nejsou jen o odpočinku – jsou o objevování kořenů, které vás vyživují, o tichu, v němž dozrávají myšlenky, a o prožitku, který mění obyčejné okamžiky v hlubokou inspiraci.

Mgr. Miroslava Jirásková, Ph.D. (1971)

Je představena jako vedoucí rubriky Inspirace.

miroslavajiraskova@seznam.cz

foto © Kristýna Svobodová

STRONGER ROOTS ANEB JAK ORGANIZACE BUDUJÍ VLASTNÍ KOMUNITY

*Před šesti lety jsme v Nadaci OSF stáli před otázkou, jak posílit organizace občanské společnosti, aby byly stabilní a odolné i v situacích, kdy na ně útočí populisté nebo dezinformační média. Odpovědí byl vznik programu Stronger Roots, ve kterém společně s partnery učíme organizace v Česku, Maďarsku, Polsku a na Slovensku, jak zapojovat lidi kolem sebe a vytvářet si **silné komunity příznivců**. Takové, se kterými dokážete měnit svět a o které se můžete opřít v dobách krize.*

AUTOR: MARIE PEŘINOVÁ

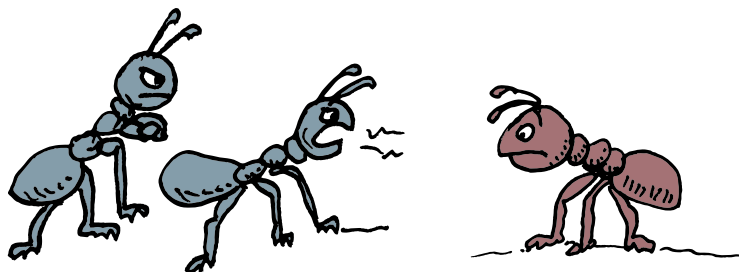
Organizace občanské společnosti plní v demokracii důležitou roli. Některé poskytují pomoc slabším, jiné chrání přírodu, zlepšují školství nebo odhalují korupci. Aby dobře fungovaly a dosahovaly svých cílů, musejí být všechny zakořeněné ve společnosti, které pomáhají, tedy potřebují mít kolem sebe lidi, kteří rozumějí tomu, co a proč daná organizace dělá, vidí v tom smysl a zapojují se do její práce – ať už jako dobrovolníci, dárci nebo třeba tím, že podepíší petici.

V programu Stronger Roots proto podporujeme organizace, aby si vytvářely pevné vztahy se svými příznivci a díky nim pak zlepšovaly svou práci. Učíme organizace srozumitelně komunikovat, aktivně oslovovat lidi kolem sebe a zapojovat je do řešení veřejných témat.

foto © Věra Nemočovská

Nezlob se, ale k nám nezapadáš!

MAPOVÁNÍ A ZAPOJENÍ

Většina organizací již nějakou skupinu podporovatelů má, ale jen některé své příznivce dobře znají a vědomě s nimi pracují. Často proto začínáme s mapováním příznivců a otázkami „Proč potřebujete komunitu?“ a zároveň „Co můžete své komunitě nabídnout?“. Budování komunity totiž neznamená jednosměrnou komunikaci. Potřebujete, aby lidé ve vaší komunitě chtěli být a aby jim komunita něco přinášela, ať už je to dobrý pocit nebo nové informace.

Vyplatí se proto poslat dotazník nebo udělat s vybranými příznivci rozhovor, abychom zjistili, co se jim na organizaci líbí, či nelíbí. Pro udržování komunity je také důležité nabídnout různé způsoby toho, jak se lidé mohou do práce organizace zapojit. Někdo má čas a chuť stát se dobrovolníkem, jiný chce jen

odebírat newsletter, ale možná bude ochotný doporučit newsletter kamarádovi nebo se časem stane dárce.

ZMĚNA MYŠLENÍ

Aby mohla organizace vytvořit skutečně silnou komunitu, musejí se vztahy s lidmi stát její vědomou strategií. Je totiž rozdíl, pokud beru lidi jen jako příjemce služby, nebo pokud se dívám na široký okruh lidí kolem sebe a přemýšlím, co potřebují a co jim mohu nabídnout. Tato změna mindsetu se týká celé organizace. Všichni zaměstnanci totiž vytvářejí image organizace a mohou lidi k sobě přitáhnout, nebo je naopak odradit. Organizacím proto radíme, aby se o své komunitě pravidelně bavili na interních poradách a společně hodnotili, jak se jim daří.

foto © Věra Nemočovská

MENTORING, KONZULTACE, SDÍLENÍ

V programu Stronger Roots poskytujeme organizacím, které budují komunitu, intenzivní 18měsíční podporu. S podporou Evropské unie od nás získají nejen finanční grant na aktivity spojené s budováním komunity, ale i kombinaci mentoringu, konzultací a vzdělávacích akcí.

Každou organizaci propojíme s mentorem či mentorkou, kteří provázejí organizaci změnami, předávají své zkušenosti a nabízejí externí pohled. Mimo to poskytujeme individuální konzultace expertů na nejrůznější témata. Například organizaci, která se pustí do

crowdfundingu, propojíme se zkušeným fundraiserem nebo textářem.

Poslední součástí naší metodologie jsou workshopy, na kterých zástupci a zástupkyně organizací získají nové dovednosti, a sdílejí setkání, na nichž si účastníci vyměňují zkušenosti, radí si navzájem a inspiřují se.

Každá z těchto složek – grant, mentoring, konzultace a akce – tedy plní trochu jinou úlohu, dohromady ale představují intenzivní vzdělávací program, který pomáhá organizacím posouvat se v budování komunity vpřed.

foto © Věra Nemočková

O NADACI OSF

Nadace OSF je českou nadací s třicetiletou historií. Jejím posláním je péče o demokracii v Česku: podporuje a vzdělává občanskou společnost a rozvíjí stát, kde mají všichni rovné šance a zapojují se do dění ve svém okolí. Nadace otevírá citlivá a opomíjená témata a společně s dárci hledá průkopníky, kteří je ponесou dál. Po dobu svého působení podpořila Nadace OSF více než 10 000 projektů českých organizací občanské společnosti i jednotlivců částkou přes 2 miliardy Kč. Více najdete na www.osf.cz.

Marie Peřinová (1980)

Je programovou ředitelkou Nadace OSF, působí jako Gestalt koučka a je spoluautorkou knihy „111 míst v Praze, která musíte vidět“. Od roku 2019 vede mezinárodní konsorcium programu Stronger Roots.

marie.perinova@osf.cz

JAK NA DOBRÁ SOUSEDSTVÍ

V Gymnasionu jsme zvyklí psát o zážitcích jako nástroji cíleného rozvoje na kurzech, akcích dětských a mládežnických organizací nebo ve školách. Máme ale za to, že si naši pozornost zaslouží i akce, kde působí společný zážitek spontánně, kde si každý sám přebere, k čemu akce byla, co jemu, všem ostatním účastníkům a třeba i celé společnosti přinesla. Nebo o tom nepřemýšlí vůbec, a přesto na něj společný zážitek s ostatními podprahově působí. Právě takovou povahu mají akce rozvíjející komunitní soudržnost. O nich a tipech na jejich pořádání je následující článek Hany Morávkové.

AUTOR: HANA MORÁVKOVÁ

Život většiny z nás se stále více přesouvá online – diskutujeme na Discordu, inspiraci hledáme na Instagramu, přátele máme na Whatsappu. Online komunity nabízejí snadnou komunikaci a sdílení informací, ale často nám chybí skutečná blízkost nebo reálná pomoc. Nejvíce se to ukazuje v krizových situacích, jako byl covid, tornádo na Moravě nebo při loňských povodních, kdy to byly právě funkční místní komunity, které po určitou dobu dokonce suplovaly v pomoci roli státu.

My lidé jsme evolučně nastavení na přežívání ve skupinách. Harvard Study of Adult Development (nejdelší studie o štěstí, běží už přes 80 let) ukazuje, že nejvýznamnějším faktorem dlouhověkosti a radosti ze života

jsou právě kvalitní vztahy – tedy silné sociální vazby, jaké vznikají v komunitách. Tyto „offline“ komunity jsou zásadní pro náš pocit sounáležitosti, pevného zakořenění v místě, kde žijeme, a tím v důsledku i pro náš pocit štěstí.

CO JE TO TA KOMUNITA?

Sousedská komunita zahrnuje lidi žijící v blízkém okolí, například v jedné ulici, čtvrti nebo menší obci. Místní komunita je širší pojem – zahrnuje obyvatele určitého města, obce nebo regionu. Na rozdíl od té sousedské tu lidé nemusí být v každodenním kontaktu, ale spojuje je pocit sounáležitosti s místem, kde žijí. V obou případech jde o sdílení prostoru, vzájemnou pomoc a společné projekty. ▶

CO PODPORUJE VZNIK A ROZVOJ DOBRÝCH SOUSEDSTVÍ?

„Komunita není Maserati, z 0 na 100 ji za 3 sekundy nevyženete – chce to jít pomalu,“ říká o rozvoji komunit Monika Novosádová, lektorka Nadace Via. Vybudovat důvěru lidí trvá a musí se sejít i další faktory.

- **Důvěra a vzájemná komunikace:**

Společné aktivity předpokládají chuť a schopnost komunikovat, vyslechnout jiné názory, hledat k sobě cesty.

- **Místa k setkávání:** Aby lidé spolu mohli mluvit, musí mít prostor pro přirozené setkávání. Stačí společný dvůr, park, komunitní centrum, knihovna, ... zkrátka udržovaný a využívaný veřejný prostor.

- **Příležitosti k zapojení:** Fungující komunity nabízejí různorodé formy zapojení, aby si každý našel tu svou.

- **Podpora ze strany města, obce nebo institucí:** Sousedství se lépe rozvíjejí, když mají podporu místní samosprávy – například formou grantů, poskytnutí prostor nebo využíváním participativních rozpočtů.

- **Aktivní lidé a fungující iniciativy či organizace:** Dobrá sousedství se neobejdou bez aktivních žen a mužů, kteří je posouvají dopředu. Na začátku může být člověk sám, ale velmi často pak najde lidi se stejnými zájmy a potřebami a stane se součástí spolku nebo jiné organizace.

Dobrá sousedství jsou místa, kde se daří vytvářet přátelskou a aktivní atmosféru. Na prvním místě zde stojí vztahy, vzájemná podpora a zájem o své okolí. Není to jen o tom, že se lidé navzájem znají jménem, ale stojí na spolupráci a sdílené odpovědnosti.

Neznamená to, že v dobrých sousedstvích neexistují konflikty, daří se zapojovat všechny od batolat až po stolec a každé jednání skončí úspěchem. To, co je odlišuje, je fakt, že zde kreativita a snaha přispívat k obecnému dobru převládá nad pasivním odevzdáním a nechutí měnit nefunkční věci.

foto
© Archiv Nadace Via

MÍSTA, KDE TO ŽIJE

Ve středočeských Jabkenicích se Jiří Košťvanec rozhodl proměnit zanedbaný pozemek vedle obecního úřadu v zelenou oázu. S podporou sousedů a díky grantu od Nadace Via vybudoval soustavu tůní, hmyzí hotel, ptačí budky, dětské hřiště, ohniště a stezku pro pěší.

Zatím poslední akcí byla výsadba 80 jedlých keřů. Účast na brigádě předčila očekávání organizátorů – přišlo 73 lidí! Místní maminky napekly buchty a koláče, navařily kávy i čaje a nealko teklo proudem. Během výsadby sousedé také poprvé využili nové veřejné ohniště, které v parku vybudovali na předchozích brigádách.

Dobrá sousedství nemůžou dlouhodobě stát na jednom aktivním člověku. Mají-li vydržet, je potřeba do fungování zapojit více lidí. To se povedlo třeba v Českých Budějovicích. Skupina sousedů se rozhodla, že jejich čtvrt může být živější a přátelštějším místem k životu – a šli do toho naplno. Během roku uspořádali osm veřejných akcí, každé tři týdny organizovali sousedská setkání a spustili online i offline informační kanály – webové stránky, facebookovou skupinu Sousedé z Havlindy a informační nástěnku v místní samoobsluze.

Nešlo jen o setkávání, ale i o skutečné změny ve veřejném prostoru. Sousedé se spojili při plánování projektů do participativního rozpočtu města a aktivně se zapojili do místního dění.

Tým, který začínal se čtyřmi členy, se postupně rozrostl na dvanáct lidí, kteří si mezi sebou rozdělili organizaci akcí, komunikaci a produkční práci. Spolupráce s místní kavárnou a neziskovými organizacemi pak přinesla další možnosti, jak se rozvíjet. Díky tomu se Havlinda stala místem, kde sousedé nejsou jen anonymními obyvateli, ale aktivními tvůrci prostoru, ve kterém žijí.

STUPNĚ ZAPOJENÍ LIDÍ

Na semináři Jak na komunitní projekty, který pro zájemce pořádá Nadace Via, pracuje lektorka Monika Novosádová se šesti stupni zapojení lidí.

foto © Archiv Nadace Via

1. Vyjít ven na ulici

Nezůstávám doma. Zdravím sousedy, nakupuji v místním obchodě.

2. Okouknout ostatní

Navštívím volnočasové zábavné aktivity. Bleší trh, rozsvěcení stromečku, výstava.

3. Seznámit se

Navštívím aktivity, které vyžadují trochu interakce. Pub quiz, masopust, Mikuláš.

4. Začít spolu mluvit

Aktivity s vyšší mírou interakce. Společný úklid, sázení stromů, soutěž o nejlepší bábovku, diskuze o místních tématech.

5. Spoluzodpovědnost za konkrétní úkol

Jsem spolupořadatelem sousedských aktivit, mám zodpovědnost za nějakou jejich část, účastním se komunitního plánování.

Tipy na zapojení lidí

- Každý člověk i každá komunita mají své tempo. Respektujte ho.
- Důvěra se buduje dlouhodobě – proto jsou dobré tradiční opakující se akce.
- Organizujte různorodé aktivity. Lidé mají odlišné zájmy, preference, představy či zkušenosti z minula, každého zaujme jiný typ akce.
- Lidé se snáze zapojí pomocí malých úkolů, vybírejte pro ně to, co umí a co je baví.
- Dívejte se kolem sebe a ptejte se všech možných lidí, co je pro ně důležité, co je motivuje.
- Respektujte, nakolik se lidé sami vnímají jako součást komunity. Ne všichni vystoupají až na vrchní stupně schodiště. A je to tak v pořádku.

Hana Morávková (1977)

Už třetím rokem se v Nadaci Via stará o propagaci nadačních aktivit. Předtím dlouhá léta působila v PR a marketingu v kultuře – pracovala například v Městských divadlech pražských. Má ráda filmy, knihy a kolečkové brusle a obdivuje ty, kteří mění k lepšímu místa, kde žijí.

hanamoravkova@nadacevia.cz

OKO DO HLAVY

AUTOR: RICHARD MACKŮ

CVIČENÍ 1: MOJE NEVIDITELNÉ KOŘENY

Nakreslete (nebo si představte) strom, který symbolizuje vás samotné. Koruna představuje to, co je vidět – jak působíte navenek. Kmen je vaše síla a stabilita. Kořeny představují vše, z čeho vyrůstáte – ať už vědomě nebo nevědomě.

1. Do kořenů napište:

- tradice, ve kterých jste vyrůstali
- věci, kterým „odjakživa“ věříte

2. Vyberte si 2 kořeny a promyslete:

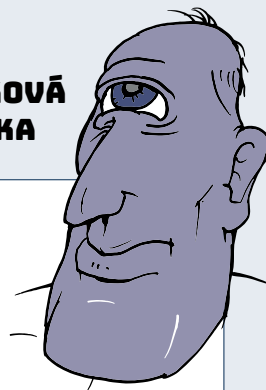
- Jak mě tento kořen vyživuje?
- Kam kvůli svým kořenům nedosáhnu?

CVIČENÍ 2: KTERÝ KOŘEN PŘETNOUT?

Představte si, že máte možnost **přerušit jeden z kulturních „kořenů“**, který se přenáší z generace na generaci – něco, co považujete za nefunkční, nespravedlivé nebo zastaralé. Ale pozor: s tímto kořenem zmizí i vše, co je s ním spojeno – i to, co může být cenné.

1. Co byste přerušili – a proč?
2. Jaké důsledky by to mělo pro vaše okolí? Pro další generace?
3. Co by mohlo ten „kořen“ nahradit?

Pohlavní stereotypy v rodině	
Tělesné tresty ve výchově	
Národní hrdost bez kritiky	
Rodinné tajemství (např. o původu)	
Tradice „když se jí, tak se jí a nemluví“	
Předsudky vůči menšinám	
„Učitel má vždy pravdu“	
„Kluci nepláčou“	

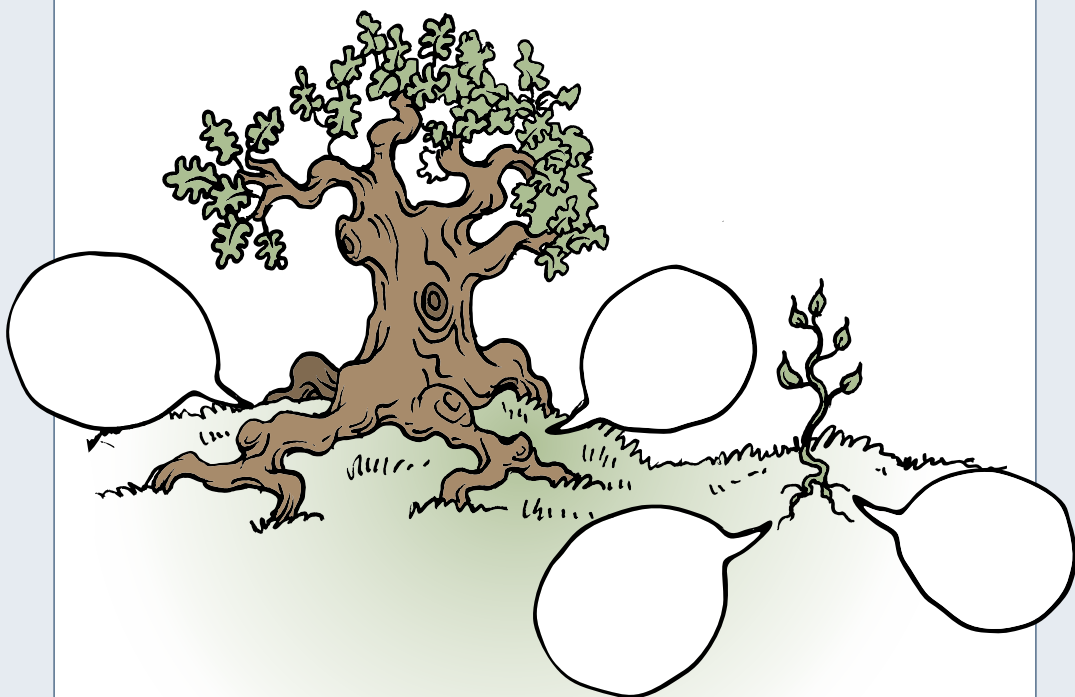
CVIČENÍ 3: KOŘENOVÝ DIALOG

1. Představte si, že se setkají dva kořeny:

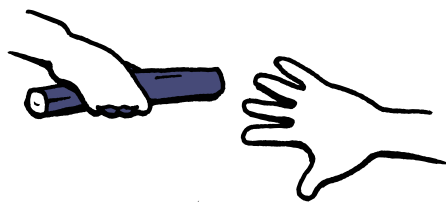
- Jeden je z prastarého dubu – má zkušenosti, stabilitu, historii.
- Druhý je z mladé divoké rostliny – má chuť růst jinam, jinak.

2. Napište krátký dialog těchto dvou kořenů.

- O čem by se bavily?
- V čem by si rozuměly?
- V čem by si nerozuměly vůbec?

ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

Lucie Suchochlebová
Ryntová

Václav Břicháček

Joviš – Karel
Janovický

Miloš Zapletal

Allan Gintel

Vladimír Svatoš

Jana Matějková

Jitka a Martin
Klusáčkovi

Ota Holec

Vladimír Směkal

Soňa Hermochová

Josef Valenta

Jan Neuman

Michal Pařízek

Michal Kaplánek

Jiří Němec

Zdeněk Helus

Jan Slavík

Jiří Brtník

Miloslav Nevrlý

Roman Šantora

Milan Hanuš

Milena Holcová

Zuzana Paulusová

Ivo Jirásek

Kristýna Křížová

Jiří Walder

Mirek & Radek
Hanušovi

Petr Hora Hořejš

Světlana Vaštová

Michal Stránský

Jiří Konečný

Marcel Pudich

Iva Pudichová

Magdaléna Davis

Renáta Trčková

fotografie k článku © Pepa Středa

BENÁTA TRČKOVÁ >>

PETRA DRAHANSKÁ (1977)

Lektorka, metodička učení prožitkem a průvodkyně osobním rozvojem, týmové spolupráce a nenáboženské spirituality

Tématem tohoto čísla jsou kořeny. Jaké pocity, obrazy a myšlenky se v tobě spouští ve spojení s tímto slovem?

Alchymistická vůně od Ivana Truksy, která se tak jmenuje, nosím ji v kapse a občas si ji jen tak během dne namažu na zápěstí, když se chci na chvíli zastavit a udělat si nádech, výdech. Poselství této vůně je o rozpominání, o iluzi oddělení a o propojení tradic, jež nám byly s laskavostí předány, a doslova zní takto: „Dotkni se hloubky, jež v každém se ukrývá, poznej to neviděné, propoj se plně a slyš volání srdce, jež milostí ticha jen promlouvá.“ Takže asi tak.

Úplně jsem se do té vůně a obrazu zasníla. Kdybychom se nechaly vést její kvalitou a propojily se také s kořeny tvého osobního a profesního života, kam až sahají? A vlastně by mě zajímal i původ tvého oslovení „Perta“, jak se ti v mnoha kruzích říká.

Jsem Husákovo dítě a celé mé dětství mě formoval brněnský dětský dramatický soubor Pirko, jehož zkratka znamenala Pionýrský rozhlasový kolektiv a který měl původně připravovat dětské herce pro brněnské studio Českého rozhlasu. Pirko však ve skutečnosti bylo jedním z průkopníků moderního přístupu k dramatické výchově v tehdejší Československu a s Pionýry nemělo nic společného. Naopak, i díky spolupráci s londýnským divadelním souborem RYTW jsem mohla vycestovat do zahraničí v době, kdy to bylo pro většinu spolužáků naprosto nemyslitelné. Byl to opravdu paradox, ve kterém jsem vyrůstala – na jedné straně komunistická šed', taková ▶

Petra Drahanská

zvláštní všudypřítomná tíseň a festival Potěmkinových vesnic, a na straně druhé kouzelný svět divadla, zahraničních vlivů, experimentování a pocitu určité výlučnosti, že mám přístup k něčemu výjimečnému, co jen tak někdo nemá. Když mi bylo dvanáct, přišla revoluce a v celé společnosti se otevřel tvůrčí prostor ve všech směrech. Bylo to cítit ve vzduchu, ta radost, nadšení a nové možnosti. V Brně vzniklo první soukromé gymnázium a já mohla maturovat z dramatické výchovy. Pak jsem rovnou nastoupila na divadelní fakultu JAMU, kde se mezitím dramatickou výchovu podařilo také akreditovat jako vysokoškolský studijní program. Právě na půdě fakulty vznikla i moje přezdívka, a to pouhým překlepem na seznamu těch, co udělali nebo neudělali nějakou zkoušku, který byl vyvěšen v chodbě na nástěnce. Úplně se mi vybavuje spolužák Jovan, jak z té chodby volá: „Perto, máš to!“ Tehdy se to ujalo, ale upřímně, já už se k této podobě mého jména moc nechci vracet. K této životní kapitole ještě musím zmínit fakt, že u zrodu či fungování všech těchto míst – Pirka, gymnázia i Ateliéru dramatické výchovy – stála moje maminka Dana Svozilová, takže jsem to i u těch zkoušek měla vždy trochu těžší, aby

nikdo nemohl říct, že jsem protekční dítě. A co se týče těch kořenů – budou tedy jistě silnější, než se může na první pohled zdát.

Nerada bych však vynechala ještě druhý velmi silný osobní i profesní kořen, a tím je Prázdňinová škola Lipnice, kde jsme se i my dvě potkaly. Do Prázdňinovky jsem se dostala v roce 1998 jako účastnice kurzu Archa a zůstala v této organizaci celých 25 let. Byl to prostor, který mi otevřel novou dimenzi ve všech směrech. To, co se předtím v mém životě dělo víceméně skrytě v černé divadelní krabici na jevišti, se najednou zhmotňovalo v reálných projektech a kurzech, které měly potenciál velmi silně ovlivňovat účastníky, vytrhávat je ze zajetých kolejí a nastartovávat je k proaktivnějšímu přístupu v jejich každodenní realitě. A to mě velmi oslovilo.

Ano, my jsme se poprvé setkaly na SISu Prázdňinové školy Lipnice právě v roce 1998. V PŠL jsi pak realizovala také vlastní autorské kurzy, spolu jsme byly v týmu Instruktorského kurzu v letech 2007 a 2010 a spolupracovaly jsme na projektech pro učitele. Byla jsi redaktorkou a pak i šéfredaktorkou tohoto časopisu, ale hlavně pod tvým vedením vznikl Certifikovaný výcvik metod zážitkové pedagogiky, který otevřel dveře pro dnešní „metodické centrum“. Na co z toho ráda vzpomínáš? Co už považuješ za plody své práce?

No, to je otázka za milion. Tak především jsem díky Prázdňinovce poznala svého bývalého muže Daniela Drahanského, otce našich dvou naprosto skvělých dětí, a rozhodně je na co vzpomínat! V Prázdňinovce také vznikla Mokoša – mezigenerační setkávání žen, projekt, který dodnes běží už pod hlavičkou samostatného spolku, který vedeme se Simonou Trávníčkovou a Blankou Toulouovou, a v rámci kterého se také propojujeme s dcerou Ronjou i jinak než jen doma. Certifikovaný výcvik metod zážitkové pedagogiky rozhodně také považuji za jedno ze svých hodně vydařených dětí a věřím, že se o něj Prázdňinovka i nadále pěkně postará. Mít možnost podílet se ve své době na vzniku Gymnasionu a stát se načas jeho šéfredaktorkou byla pro

mě velká čest v podobě projevené důvěry kolegů, že to zvládnou. A taky bych nechtěla opomenout svoji dvacetiletou lektorskou praxi na poli firemního vzdělávání v České cestě – dceřině společnosti Prázdňinovy, která byla mojí velkou poháněcí silou k tomu své práci skutečně rozumět, profesionálně ji ovládat, být schopna ji metodicky i marketingově odargumentovat a nebát se za ni tím pádem nechat také dobře finančně ohodnotit. Hluboce se omlouvám všem a všemu ostatnímu, koho nebo co jsem nezminila, ale nic to nehovoří o samotné důležitosti každého střípku, který jsem si na této cestě mohla do své mozaiky nasbírat. Byly by to však vzpomínky na konkrétní projekty, které by asi širšímu publiku nic neřekly nebo by byly dost nepublikovatelné. Ale to, co mi v tuto chvíli, kdy vzpomínám, nejvíc rezonuje, je uvědomění, že na své cestě vidím takové opakující se vzorce:

- že se mi v jednotlivých obdobích vždy úzce propojuje osobní i pracovní život,
- že kromě práce samotné mám vždy potřebu ji také nějak metodicky reflektovat,
- že tomu, co právě dělám, musím vždy plně věřit a musím v tom být autentická,
- a že jakmile zaznamenám mezi daným konceptem, organizací nebo prostředím a mnou nějaký nesoulad, musím jít takzvaně o dům dál...

Celou tu dobu se ale všechny ty projekty podporují, vychází jeden z druhého a postupně z těch kořenů roste vyšší a silnější kmen, který, jak teď cítím, by měl začít plodit nějaké vlastní ovoce. V současné situaci mám však pocit, že jsem zatím pravděpodobně ovocný strom, který ale ještě neví, jestli bude plodit hrušky, jablka, švestky nebo nějaký úplně nový druh ovoce. Myslím, že mě zastihla na prahu zrodu mé esenciální duše.

Čím se tedy v tomto čase „přerodu“ nejvíc zabýváš? A jak se to odráží ve tvé práci průvodkyně osobnostním rozvojem lidí, týmů a nenáboženské spiritualitě? Z čeho dalšího kromě zážitkové pedagogiky v této práci čerpáš?

Za svůj primární zdroj, ze kterého profesně čerpám, považuji jak dramatickou výchovu,

tak zážitkovou pedagogiku, protože to ve své době byly dva skutečně silné, alternativní a velmi efektivní způsoby výchovy a vzdělávání, se kterými jsem se v pravý čas na své životní cestě měla možnost potkat a v rámci kterých jsem se naučila na sobě pracovat a metodicky o sobě i o své práci přemýšlet. Ale z jakéhosi nadhledu mám pocit, že to mé profesní zaměření na průvodcování osobnostním rozvojem lidí je nakonec jen jednou velkou vlastní průběžnou sebereflexí, kterou vždy zabalím do nějakého konceptu, výstupu nebo produktu, který by se mohl hodit i někomu dalšímu, kdo se ocitne v podobné situaci jako já a ocenil by nějakou radu, zkušenost nebo metodiku, jak v dané chvíli postupovat. Jako bych se stále v různých podobách vracela ke svým kořenům a k esenciální otázce, kdo vlastně jsem. Často jsem prostě vytvářela kurzy, na které bych sama ráda jela, ale nemohla jsem takový, který by přesně odpovídal mým potřebám, v nabídce kolem sebe najít. Vysokoškolské studium jsem zakončila doktorátem ne kvůli titulu, ale protože jsem si potřebovala podstatu toho oboru pro sebe nějak sesumírovat. Metodický výcvik a knižka Učení prožitkem vznikly také z vlastní potřeby pojmenovat si a naučit se aplikovat principy zážitkové pedagogiky i mimo hranice Prázdňinovy, protože její kurzy jsou skvělé, velmi specifické, avšak v širším měřítku moc nerealizovatelné. ▶

A nyní mě hodně oslovuje téma nenáboženské spirituality, které u nás v rámci akademické půdy vynáší na světlo můj kolega, kamarád a zakladatel Gymnasionu Ivo Jirásek, a já mám nutkavou potřebu snášet toto téma nohama na zem a do praxe. Byla to doposud linka, kterou jsem si jela tak nějak bokem, mimo své hlavní profesní zaměření, ale nyní vnímám, že bych mohla své zkušenosti a know-how zúročit právě v této oblasti, protože to cítím jako velkou bolest dnešní doby, ve které podle mého názoru chybí pevný most mezi každodenním životem a hlubokou duchovní praxí. Když dnes člověka začne tlačit duše, tak si může vybrat mezi jemně zatuchajícími strukturami různých náboženství, bující ezo scénou plnou iluzí a konspiračních teorií nebo Bohnicemi. A protože jsem opět sama v tomto bodě byla a náboženství mi dnes připadá jako přežitý koncept, který lidi spíše rozděluje, než spojuje, na ezo scéně jsem zkusila kde co a občas se ocitla vmístech, kam bych raději nikoho neposílala, a nechat se zamedikovat v Bohnicích už vnímám jako krajní možnost, která však podstatu situace neřeší, láká mě průvodcování na této cestě, která podle mě musí stát především na vlastním prožitku, holistickém přístupu a propojení s každodenností, protože to je podstata spirituality tak, jak já ji chápu. Takže třeba zase prošlapu nějakou novou cestu, která pak někomu usnadní tu jeho. Mnoho zkušeností jsem v tomto ohledu už nabrala v rámci vedení devítiměsíčního přechodového rituálu Moment:prerodu, v rámci kterého už třetím rokem provádím jedince, kteří se ocitli na prahu „temné noci duše“.

Předpokládám, že ani tebe neminuly „temné noci duše“. Kde v tu chvíli bereš sílu jít dál?

Upřímně, netuším. Většinou až zpětně, když se odkryje nějaká vrstva toho, proč se něco stalo tak, jak se to stalo, přijde ten uvolňující pocit „aha, tak proto...“. A v tu chvíli z toho právě vydestiluji tu zkušenost, kterou pak předám dál. A když o tom teď tak mluvím, tak mě napadá, že mě vlastně asi hodně dobíjí pozitivní zpětné vazby těch, kterým mé

zkušenosti pomohly v jejich těžších chvílích – ať už těch osobních nebo profesních. To pak aspoň zpětně dá nějakému tomu dramatu či únavnému pinožení smysl.

Už jsi zmínila také mezigenerační setkávání žen v projektu Mokoša, jehož kořeny byly také v Prázdninové škole Lipnice, ale teď už si žije svým životem. Jaký je teď život Mokoši? Jaké jsou před vámi výzvy? Čemu si myslíš, že čelí ženy v této době? V čem jsou podle tebe kořeny v porozumění nebo naopak v neporozumění mezi muži a ženami? Co s tím můžeme podle tebe dělat?

Program Mokoša krásně pomáhá ženám prožít si v silné koncentraci na vlastní kůži kvality, které obvykle přiřazujeme k ženství. Ten prostor je samozřejmě trochu uměle vytvořen, ale je to proto, že naše společnost upřednostňuje mužský princip, který velmi jednoduše smete ze stolu vše, co není viditelné, měřitelné, zhodnotitelné a vedoucí k jasnému výstupu. Tím se však narušuje přirozená rovnováha věcí, a tak svět pod našim velením spěje tam, kam spěje. Takže bych nehovořila o neporozumění mezi muži a ženami nebo mužským a ženským principem, ale spíše o možnosti vykoupat se v tom ženském principu a dosytit si ho, abychom pak lépe dokázaly v sobě, ve svém okolí i v celku vyvažovat principy oba. Nejjednodušší a tím pádem i nejsilnější praxi jsou ženské kruhy. Kultivuje se v nich druh komunikace, která primárně nespěje k výsledku, řešení či hodnocení, ale naopak k respektu, bezpodmínečnému přijetí, budování důvěry a bezpečí. Tedy vše, co by se dnes všeobecně ve světě hodilo. Je pak vcelku jedno, jestli jsem muž či žena, i když Mokoša je samozřejmě určena ženám, protože ženy jsou více tlačeny fungovat v mužském modu, než že by muži byli tlačeni fungovat více v tom ženském. A není to náhoda, protože tlak je mužská kvalita a naopak povolení ta ženská.

A co se týče největší výzvy pro Mokošu jako pro spolek, tak tam chceme nyní ještě více podpořit jeho komunitní život tak, aby tato mise nestála pouze na kurzech, které

vypišeme my – lektorky. Právě uvádíme v život systém metodické a supervizní podpory tak, aby byly ženy, které prošly Mokošou, motivovány zakládat a vést své vlastní ženské kruhy a „infikovat“ tak společnost větším vzájemným porozuměním a ženskými kvalitami. Když to totiž jednou zažiješ a necháš se tou zkušeností opakovaně a plně prostoupit, pak už tuto kvalitu v sobě prostě neseš, ať seš, kde seš – na Mokoše, doma nebo v práci.

Z toho, o čem si tady povídáme, mám pocit, že je pro tebe důležité, aby to, co děláš, mělo dopad a mohlo se dál šířit a žít si svým životem. Na jakých základech by podle tebe měl stát kvalitní program, kurz nebo vzdělávání dětí i dospělých?

Poctivou odpověď na tuto otázku jsem předala ve všech metodikách, které jsem kdy zpracovala, ve své knize Učení prožitkem a nyní i v online kurzu, který podporuje všechny, kteří se chtějí pustit do tvorby vlastních programů, kurzů či vzdělávání. Mně osobně už lehce dílčí programy a kurzy přestávají dávat smysl, i když je to velice důležitá fáze životního růstu, ale začalo mi připadat, že na kurzech jsou často lidé papežštější než

papež, ale pak přijde první výzvička v každodenní realitě a veškeré „kurzovní know-how“ zůstává zasunuté v šanonu na policičce. Proto mě teď lákají projekty a koncepty, které rámce dílčích kurzů přesahují, jak už jsem zmínila některé z předchozích otázek.

Za co jsi ve svém životě vděčná? A co ti dává v současné době největší smysl?

Jsem vděčná za vše, co jsem zde popsala, i za to, co se sem nevešlo, a dnes především za život sám, který bych si chtěla začít ještě více užívat a naučit se v něm nějak nově dýchat – při nádechu bezpodmínečně přijmout sama sebe a při výdechu se sama od sebe úplně osvobodit, ale zda to dává smysl, si nejsem jistá :-). Renčo, děkuji ti za otázky a za to, žeš mě k tomuto rozhovoru tak trochu dokořpal a já si díky tobě mohla opět utřepat pár uvědomění.

Bylo mi ctí, Petro. I já ti děkuji za tohle sdílení a inspiraci. Přeji ti, ať se tvé sny a přání vyplní, ať už ty, o které ses s námi podělila, tak i ty, které patří jen tobě a zůstanou čtenářům a čtenářkám skryty. Těšíme se na tvé další plody!

KOMIKS II.

KOŘENY

GYMNASION

1. UČENÍ ZÁŽITKEM | 2. INTEGRACE |
3. DOBRODRUŽSTVÍ | 4. ERÓS | 5. TVOŘIVOST |
6. HRA | 7. PRÁZDNINOVÁ ŠKOLA LIPNICE |
8. PŘÍRODA | 9. ČAS | 10. PENÍZE | 11. PUTOVÁNÍ |
12. NÁVRATY | 13. SPIRITUALITA |
14. OCHUTNÁVÁNÍ MEDU | 15. JAK? | 16. SYMBOL |
17. JEDNODUCHOST | 18. BEZPEČÍ | 19. DOTYK |
20. SMRT | 21. POHYB | 22. REFLEXE |
23. PRÁZDNOTA | 24. HRANICE | 25. ATMOSFÉRA |
26. VZOR | 27. KURZ | 28. ZMĚNA | 29. SOUTĚŽ |
30. OSOBNOST | 31. ODVAHA | 32. ODOLNOST |
33. KRUH | 34. INTELIGENCE | 35. POVINNOST |
36. KOŘENY

37.

ČAS VÝCHOVY!?

HRDINA KAŽDÉHO DNE

PANGEA

CO PŘINESLA
SÉRIE
METODICKÝCH
SEMINÁŘŮ?

Téma hrdinství v každodenním životě, odvaha k činům a budování charakteru – to byla hlavní náplň čtyř dvoudenních metodických seminářů Hrdina každého dne, které probíhaly v únoru a březnu tohoto roku. Semináře nabízely pedagogům, pracovníkům s mládeží a dalším vzdělavatelům praktické metody a inspiraci, jak citlivě otevírat téma hrdinství a hodnot s dětmi a mladými lidmi.

Semináře se uskutečnily ve třech termínech v Praze a jednom v Brně, a celkem jimi prošlo 85 účastníků. Po ukončení seminářů bylo realizováno dotazníkové šetření, do kterého se zapojilo 58 respondentů (návratnost 68 %). Výstupy z dopadové studie ukazují:

- **Silné uvědomění si důležitosti tématu hrdinství.**
- **Nárůst motivace a inspirace k práci s hodnotovými tématy.**
- **Reálné plánování aktivit – projektových dní, workshopů i výukových bloků ve školách a organizacích.**
- **Nejvyšší přínos účastníci viděli v praktických aktivitách, osobním prožitku a sdílení zkušeností.**
- **Návrhy na další rozvoj programu směřovaly k tvorbě metodických materiálů a posilování spolupráce mezi pedagogy.**

Dopadová studie tak potvrdila nejen hluboký zájem účastníků o téma hrdinství, ale i smysluplnost a důležitost podobných vzdělávacích aktivit při rozvíjení charakteru, hodnot a odvahy v každodenním životě dětí a mladých lidí.

Projekt Hrdina každého dne se uskutečňuje díky Nadaci Pangea za podpory British Councilu a pod laskavou patronací Evy Pavlové, manželky prezidenta ČR.

607 812 187
724 232 751

hrdinakazdehodne@gmail.com
nadacepangea@gmail.com
<http://www.nadacepangea.cz>

GYMNASION
SPOLUPRACUJE S:

ČESKÁ
PEDAGOGICKÁ
SPOLEČNOST

sekce pro zájmové
a neformální
vzdělávání

CHARACTER
· MATTERS ·

GYMNASION